

1964. máj

MŰVELŐDÉSI TÁJÉKOZTATÓ

BARANYA MEGYE TANÁCSA
VB MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLYA KIADVÁNYA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
BODÓ LÁSZLÓ, JÓZSA DÉNES PIROSKA,
LIPPENSZKY ISTVÁN, MÁNDOKI LÁSZLÓ,
MÉSZÁROS BÁLINT, SZEGŐ JÓZSEFNÉ, TIMÁR IRMA,
DR. VARGHA KÁROLY

SZERKESZTŐ:
LEMLE GÉZA

A CÍMLAPOT TERVEZTE:
KELLE SÁNDOR

A KIADÁSÉRT FELELŐS:
A MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLY VEZETŐJE

SZERKESZTŐSÉG:
BARANYA MEGYE TANÁCSA VB.
MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLYA
PÉCS, SZÉCHENYI TÉR 9. TELEFON: 22-10.
MEGRENDELHETŐ A SZERKESZTŐSÉG CÍMÉN

SZOBOSZLAI ZOLTÁNNÉ:

Nevelési terv — osztályvezetői munkaterv

A mi társadalmunkban a nevelés célja: a szocialista embereszmény kialakítása. „A szocialista nevelőmunka... a kulturális forradalom központi feladata.” — mondja a nevelési terv első fejezete. A nevelés tehát nagy felelőssége nemcsak a nevelőnek, az iskolának, hanem a szülőknek és az egész társadalomnak is. Korunkban a nevelés nem lehet ösztönös, vagy tervszerűtlen. Nevelői munkánk legfőbb hiányossága az elmúlt években éppen a tervszerűség hiánya volt. A nevelésben a gyakran még hiányzó rendszerességet, folyamatos-
ságot, a nevelési tényezők munkájának összehangolását igyekszik biztosítani a nevelési terv. Örülünk a segítségnek, amelyet a nevelési terv készítőitől kapunk. A cél világos, a segítség a kezünkben, nekiláttunk a munkának.

Iskolánkban mindenki kezébe kapta az új dokumentumokat a tanévzáró értekezleten.

Volt idő az áttanulmányozására.

Szem előtt tartottam, hogy a nevelési tervet helyesen ismerni csak úgy lehet, ha azt egészében tanulmányozom. Csak így ismerhetem meg azokat az összefüggéseket, amelyek egyrészt az egyes korcsoportokkal szemben támasztott követelmények, valamint az ezek elérését biztosító tevékenységi formák között fennállanak. Mivel az 1963/64-es tanév nemcsak a nevelési terv, hanem az új tanterv bevezetésének éve is, a két dokumentumot együtt tanulmányoztam. Csak ezek után kezdtem hozzá az új tanév oktató-nevelő munkájának megtervezéséhez.

Évi munkám megszervezésének első lépcsője a tanmenet elkészítése volt, majd ezután akartam meghatározni a konkrét nevelési feladatokat. Itt kerültem nehéz helyzetbe.

Az elmúlt tanévben 4. osztályt tanítottam. Az 1963/64-es tanévben — a kiskaszakos rendszer életbeléptetésével — 3. osztályt kaptam. 43 gyermeket akikről semmit sem tudtam. Az egyes tanulókról az előző években készült feljegyzéseket nem kaptam meg, az osztály neveltségi szintjét megállapító felmérést pedig nem tudtam használni. Milyen feladatokat tűztek ki? Hol áll jelenleg az osztály neveltség terén? Hová tudok eljutni velük? — a sok kérdés mind feleltre, megoldásra várt.

A következőket tettem: Az első héten ismerkedtünk, beszélgettünk. Egésznapos kirándulást szerveztem és ott figyeltem a tanulók magatartását, megnyil-

vánulásaikat. Meséket mondtam el; meghallgattam véleményüket. Különböző helyzetek elé állítottam őket. Sokat beszéltettem a gyermekeket családi körülményeikről, a család életmódjáról stb. Igen alaposan ellenőriztem házi feladataikat, otthoni munkájukat. Szülői értekezleten részletesen beszéltem a szülőkre háruló nevelési feladatokról. Családlátogatásokat végeztem.

Néhány hét elteltével az osztály zöméről már világos kép alakult ki előttem. Ennek alapján már nyugodtan nekiláthattam a munkaterv összeállításának, mert a nevelési feladatokat nem az egyes tanulók nevelési szintje határozza meg, hanem az, ami az osztály többségénél észlelhető. Természetesen minden egyes tanulót külön is figyelemmel kell kísérnem.

„Aki sokat markol, keveset fog” — elv alapján és tapasztalataimra támaszkodva a fő feladatokat a testi, világnézeti, közösségi és munkára való nevelés területéről állítottam össze. A felsorolt területekről egyenlőre csak a munka megindulásánál már nélkülözhetetlen feladatokat állítottam be.

Világossá vált, hogy napirendjük vagy egyáltalán nincs, vagy rendszertelen. Sokan későn fekszenek le, nem tartják be a legfontosabb tisztálkodási szabályokat, nem esznek rendszeresen ugyanabban az időben, főtt ételt, étkezés előtt nem mosnak kezét.

A világról alkotott képükben sok a babonás elem. Nem látnak meg lényeges összefüggéseket.

A közösség kialakítása volt a legnehezebb. Árukkodtak, szívesen mondtak rosszat egymásról. Hosszabb időn át tartó állandó figyelmeztetés volt szükséges ahhoz, hogy egymást segítő osztálytársakká váljanak. Szívesen vállaltak feladatokat, de azokat nem teljesítették, stb.

Házi feladataik elvégzését nem tartották fontosnak, azokat vagy egyáltalán nem, vagy csak hanyagul, rendetlenül készítették el.

A fentiek mellett figyelembe vettem a Nevelési terv 176. oldalán lévő megállapítást: — „A szocialista nevelés célkitűzéseinek megfelelően minden oldalúan törekedjünk hatni a tanulókra. Emellett az iskola sajátos adottságainak, objektív és szubjektív feltételeinek megfelelően a tanulók fejlettségi szintjét és a tanulóközösség — ezen belül az egyes tanulók — sajátos adottságait is figyelembe véve önállóan fogalmazzuk meg az osztály viszonylatában jelentkező legfontosabb feladatainkat.” Tanmenetemben az egyes témaköröknél néhány szóban jelöltem a feladatot és az idevonatkozó tevékenységi formát. Megvalósításukra nemcsak egyes tárgyak keretein belül törekszem, nemcsak az adódó helyzeteket használom fel, hanem az egyes nevelési feladatok terén elért eredmények állandó és folyamatos elmélyítésére törekszem.

A tanmenet mellé rövid munkatervet készítettem, amelyben rögzítettem a legfontosabb feladatokat. Ezek közé beépítettem a kisdobos egy- és kétszillagos próbakövetelményeket is.

A testi nevelésben különösen fontos a szülőkkel való szoros együttműködés. Minden tanulónak van egészségügyi zacskója. Tízórai csomagolására külön szalvétát használnak.

Világnézeti nevelés terén az összefüggések megláttatására különös gonddal jelöltem ki az egyes természetismereti anyagrészeket.

A közösségi nevelés feladatait főként a kisdobos foglalkozásokon igyekszem megvalósítani. Az osztályt, mint rajt, öt órsre osztottam be.

Az órsők tisztségviselői kéthetenként az egész raj előtt számolnak be az órs munkájáról. Közös értékelés után a legjobb órs kapja meg a piros vándorzászlót. Ez a nemes versengés jó összekötőkapocs az órs tagjai közt és végső so-

ron az egész raj, az egész osztály fejlődését segíti elő. A munkatervben szerepel közös ródlizás, tavaszi kirándulás is. Ezzel egyrészt a testi nevelés követelményeinek igyekszem eleget tenni, másrészt jó alkalom kínálkozik a gyerekek megfigyelésére, közösségi érzésük kibontakoztatására.

Különféle versenyek szerepelnek még a munkatervben, amelyek nem öncélúak, hanem az osztállyal kapcsolatos nevelési feladatok megoldásának formái.

Házi feladataikat, füzeteket rendszeresen ellenőrzöm. Gyengébb tanulókkal a tanítás után külön foglalkozom. Feladataik állandó és folyamatos ellenőrzésével nevelem őket állandó és rendszeres munkára.

Ez a tanév a Nevelési tervvel való ismerkedés éve, ami nem jelentheti azonban azt, hogy csak ismerkedünk, de nem csinálunk semmit. Naplómban rendszeresítettem egy füzetet, amelyben az év folyamán folyamatosan feljegyeztem akár az osztály egészére, akár egyes tanulókra vonatkozó észrevételeimet és megállapításaimat. Külön helyzeteket teremtek, beszélgetéseket kezdeményezek, hogy a tanulók megnyilvánulásait felmérhessem. Remélem, hogy ezek alapján a tanév végére világos, konkrét osztályszintet tudok megállapítani, amire építve a következő tanévre vonatkozó munkámat már alaposan meg tudom tervezni.

DOMBAI GYULÁNÉ:

Az osztályfőnök szemével

Az 1963/64-es tanévben kötelezően is bevezetésre került a nevelési terv. Ennek szükségességét, jelentőségét mindnyájan ismerjük. Hogy valóban összehasonlíthatatlanul nagyobb eredményeket lehet elérni, ha megtervezzük és tervszerűen végezzük a nevelést, annak bizonyítására ismertetem a somberek-i iskola gyakorlati tapasztalatait.

Az elmúlt iskolai évben kísérleteztünk a nevelés tervezésével. Az osztályfőnökök év elején meghatározták, hová akarják eljuttatni osztályukat év végéig, meghatározták a feladatokat, majd az osztályban tanító többi nevelővel közösen rögzítették a feladatok megoldásának módszerét. Ezek után kezdtünk hozzá a tervek megvalósításához. Állandóan ellenőrizhettük saját munkánkat, az osztály szintjét, tehát feltétlenül eredménynek is kellett születni.

Hogyan is kezdtük?

Tavaly kb. másfél hónapos felmérés és megfigyelés után elkészítettük az osztályok nevelési tervét. Nem a legjobban sikerültek, év közben sokat módosítottunk rajtuk. Valószínű a rövid megfigyelési idő okozhatta leginkább a hiányosságokat. Ezért elhatároztuk, hogy már a második félév elején elkezdjük a felmérést.

Minden osztályfőnök az osztálynaplóban elhelyezett egy füzetet, amelyben feltüntette a nevelési ágakat, és elhelyezte a központilag kiküldött megfigyelési szempontokat.

Megegyeztünk abban, hogy pl. a munkára nevelés tárgykörébe tartozó megfigyelést 2—3 hétig végezzük majd a tapasztalatokat leírjuk. Aztán így végigmentünk a nevelési ágakon, természetesen amit már megfigyeltünk, az továbbra is felszínen maradt, mindig szélesebb lett a megfigyelőnivalók tárgyköre. Ebben a munkában az osztállyal foglalkozó összes nevelő részt vett.

Pl. a „Társas kapcsolatok” cím alatt a következőket olvashatjuk:

„Az osztályban a társas kapcsolatok még csak pajtáság szintjén vannak, hiszen könnyen fel is bomlanak. A pajtáság létrejöttét meghatározza, hogy lakóhelyük milyen messze van egymástól.

Életkörülményeik azonosak.

Az egyirányú szaktárgyi érdeklődés (ének, földrajz, biológia) és a közeli tanulmányi szint (közepes, jó) fűzi szorosabbra a pajtáságot Csibi Mária, Königsfelder Teréz és Szentés Anna között. Ok szinte minden szabadidejüket együtt töltik, hasonló ruhát varratnak stb...” „Fiúk, lányok egymás iránti érzelme nem alakult ki, de érdeklődnek egymás iránt, fényképeket cserélnek, az ifjúsági mozi előadásokra a fiúk váltják meg a lányok jegyeit, névnapokon együtt mennek köszönteni a fiúk és a lányok...”

Hogyan állapítottuk meg ezeket a szinteket?

A tanulók viselkedése és megnyilvánulásuk kirándulásokon, sportkörön, családlátogatás alkalmával, a tanítási órán, és óráközi szünetekben, igen sok értékes adatot nyújtott. Ezeket gyűjtöttük össze, és ebből született meg minden nevelő véleménye, amit rögzített.

Mivel kísérlet volt, hibát is követtünk el, ui. a nyári osztályfőnöki tanfolyamon Dr. Majzik Lászlóné kifogásolta, hogy nevelési áganként végeztük a megfigyelést. Helyesebb lett volna a megfigyeléseket úgy végezni, hogy amikor bármely nevelési ágban felmerült hiányosság vagy pozitívum, azt azonnal bejegyeztük volna a megfelelő helyre.

Annak ellenére, hogy más módszer szerint végeztük a szintfelmérést, év végére sok értékes adat gyűlt össze a füzetekben. Augusztus végén ismét kézbe vettük a füzetet, a nyári szünetben tapasztaltakat bejegyeztük.

Az elmúlt tanév végén megkaptuk a nevelési tervet. Nagyon örültünk neki, szorgalmasan lapozgattuk és izgatottan olvastuk az országos neveltségi szinteket, mert összehasonlítottuk a mi feljegyzéseinkkel. Nagy öröm volt, amikor azonos gondolatokat találtunk benne.

Pl: „A világnézeti nevelés területén belül a változás, fejlődés gondolatát mennyire ismerik a tanulók?

A füzetben található feljegyzés:

„... Ez a kérdés közelebb áll hozzájuk, hiszen minden nap tapasztalják a változást, fejlődést a növényeken, állatokon, ismerik a történelemből a társadalom fejlődését is, de azt kevésbé értik.”

„Kicsit szűkkörűen gondolkodnak még, csak a kézzelfogható dolgokban biztosak, az elvontabb fogalmaknál bizonytalankodnak...”

Az országos szintfelmérés eredményeképpen a nevelési tervben a „Tanulók világnézete” cím alatt (NT. 94. old.) ezt olvashatjuk:

„a változás és fejlődés... elsősorban a földfelszínre, az állat- és növényvilágra vonatkozóan kezd... tudatosodni bennük egyszerű szemlélet alapján. A környezetükben végbemenő változásokat... észreveszik felfigyelnek rá, lelkesen beszélnek róla; a változás lényegét, okát, annak jelentőségét azonban még nem fogják fel.”

Szeptember közepén összeültünk, osztályfőnökök és osztályvezetők, és az egyes osztályok felmérései alapján elkészítettük az egész iskola tanulóira vonatkozó neveltségi szinteket. Ebből készült az iskolai munkaterv. Aztán elkészült az úttörő szervezet munkaterve is a csapatvezetőség közreműködésével.

Mindkettőt kézbe kaptuk és így kezdtünk hozzá az osztály nevelési tervnek megírásához.

Hogyan történt ez?

Először is elolvastuk az országos neveltségi szintet, majd a füzetekben található feljegyzésekkel hasonlítottuk össze. Így megállapítottuk, vajon alacsonyabban v. magasabban áll-e osztályunk az országos szinthez viszonyítva. Pl.: Esztétikai nevelés szempontjából alacsonyabban állunk, mint az országos szint. A tanulók nem ismerik hazánk szép tájait. Kevesen látták a Balatont, az É. Középhegységet stb. Nem láttak még képtárat, kiállítást. Zenei élményük egyáltalán nincs. Otthon mindennap giccs parádéval találkozhatnak stb.

Magasabb az osztály szintje a munkára nevelés területén belül a fizikai munka szeretete tekintetében. Falusi gyerekek lévén, sokat segítenek a háztartásban. Majdnem valamennyi lány tud főzni, a fiúk az állatok gondozásában

segítenek, és nyáron a legtöbb gyerek a mezei munkából is kiveszi a részét.

Tisztelik a fizikai munkásokat is, hiszen szüleik tévesz tagok, vagy üzemi munkások.

Kb. az országos szinttel megegyezik az osztály közösségi kapcsolatának szintje.

Nézzük meg ezekután hogyan született pl. a világnézetű nevelés megtervezése a VII. osztályban!

Az iskolai munkaterv megállapításai:

A természeti törvényeknél könnyebben meglátják tanulóink az ok és okozati összefüggéseket, mint a társadalmi törvényeknél. Nem mindig veszik észre azt, hogy az emberi munka változtatta meg a természetet és a társadalmat. Nem tudják azt, hogy a társadalmakban is megvannak a törvényszerűségek, melyek azok fejlődését irányítják. Tanulóink nagy része tudja azt, hogy a fejlettebb társadalmi rend magasabb életszínvonalat biztosít. Tanulóink nagy része nem hisz a túlvilági csodákban, ennek ellenére vallási szertartásokon a szülők hatására részt vesznek."

Lapozzuk fel a nevelési tervet, nézzük meg országos viszonylatban hol állnak az 5—6. osztályos tanulók a világnézetű neveltség szempontjából (csak a leglényegesebb dolgokat idézem)!

„A világ keletkezéséről... tárgyi ismeretük nincsenek...

A babonás hiedelmekben... többségükben nem hisznek...

Az 5—6. osztályos tanulók még képtelenek — igényes fogalmak megértésére.

Elsősorban konkrét gondolkodás jellemzi őket...

A változást és a fejlődést elsősorban a földfelszínre, az állat- és növényvilágra vonatkoztatják... A környezetükben végbemenő változás lényegét, okát... jelentőségét még nem fogják fel... A forradalomról már vannak... ismereteik, de... annak szerepét sem képesek helyesen értelmezni...

Politikai érdeklődésük még nem nyilvánul meg határozott formában...

Az úttörőszervezetbe való belépésük motívumai között még nem szerepelnek elvi megfontolások...

Világnézetük fejlődését nagymértékben befolyásolja a családi környezet...

Nézzük meg milyen feljegyzéseket találunk a füzetben, amit a nevelők állapítottak meg az elmúlt iskolai évben!

A tanulók a világ keletkezését tárgyi ismeretek hiányában nem tudják megmagyarázni...

Ez a kérdés közelebb áll hozzájuk, hiszen mindennap tapasztalják a változást fejlődést a növényeken, állatokon, ismerik a történelemből a társadalom fejlődését is, de azt kevésbé értik...

Kicsit szűkkörűen biztosak, az elvontabb fogalmaknál bizonytalankodnak...

Vallási szertartásokon az osztály nagy része részt vesz. Az úttörőszervezet által rendezett vasárnapi játékokon kevesen vesznek részt. A szülők ráhatása ezen a téren még nagyobb, mint a nevelőké...

A babonákban már nem hisznek, de mint érdekességekről szívesen beszélnek róluk...

Egy-egy fontosabb politikai esemény megragadja figyelmüket, de nem foglaloznak vele tartósabban...

Szívesen olvasnak újságot, de leginkább a sportrovatok, elbeszélések, viccek érdeklik őket...

Az úttörőszervezetbe a romantika vonzza őket, hogy legyen zászlójuk, színük, nevük, kirándulhassanak stb."

Ha összehasonlítjuk az osztály neveltségi szintjét az országos szinttel, láthatjuk, hogy lényeges eltérést nem tapasztalhatunk. Így már könnyen rögzítettük ennek az osztálynak a felmérési eredményét az új nevelési tervben, ami a világnézetű neveltséget jelenti.

Tehát a végső formája:

Világnézeti-politikai fejlettségi szint.

„A világ keletkezéséről, a Föld kialakulásáról tárgyi ismereteik még nincsenek.

Világszemléletükben még csak torzultan találhatók a materialista elemek, hiszen csak a földfelszín változásairól vannak ismereteik, (földrajz, növénytan) de ezek is keverednek vallásos elemekkel. A babonás hiedelmekben nem hisznek. A változás, fejlődés gondolatát csak a földfelszínre és az élővilágra vonatkoztathatják. Észreveszik a változásokat környezetükben is, de annak lényegét, okát, jelentőségét nem keresik.

A forradalomról van már ismeretük, de összekeverik a háborúval, felkeléssel, lázadással, tehát igazi szerepét nem ismerik.

Szeretnek újságot olvasni, különösen a „Pajtást”-t, de általában a mesék, kalandos elbeszélések, sporthírek, viccek, rejtvények érdeklik őket.

Az úttörőszervezetbe azért lépnek be, hogy sokat játszhassanak, kiránduljanak, érdekes dolgokról halljanak, és legyen zászlójuk, nevük stb.

Világnézetüket nagyban befolyásolja családi környezetük. A tanulók járnak misére, mert a család tagjai ezt kívánják tőlük...”

Ha megállapítottuk hol áll most az osztály, könnyű kitzúzni a célt, hová akarjuk eljuttatni, milyen feladatokat kell megoldani ennek érdekében.

Ehhez a munkához is nagy segítséget nyújt a nevelési terv „Nevelési követelmények” c. része, amely meghatározza mit követelhetünk az 5—8. osztályos tanulóktól. Az osztályfőnök ismeri osztálya szintjét, és annak megfelelően választja meg a követelményeket, amelyek a feladatokat alkotják.

Vigyázzunk, hogy a feladatokat meg is tudjuk valósítani abban a tanítási évben, amelyre terveztük. Hiba lenne, ha pl. már a VII. osztályban feladatnak szánnánk, hogy a tanulók ismerjék az ember kialakulásának okait. „Tudják, hogy az ember jelenlegi testalkata /. . . hosszas fejlődés eredménye.” Nyolcadik osztályban ui. egészségtanból igen sok konkrét anyagot kapnak ehhez az ismerethez. Tehát majd jövőre feltétlenül szerepelni fog a feladatok között.

Tehát a VII. osztályban megoldandó feladatok a következők a szintfelmérést és a „Nevelési követelményeket” összevetve.

1. Tudják, hogy a világ megismerhető. Tudják, ha igaz ismereteket akarnak szerezni, tanulmányozni kell környezetüket.

2. Legyen elemi fogalmuk arról, hogy a természetben állandó mozgás és fejlődés van. Lássuk meg, a fejlődés eredményeképpen a régi helyére minőségileg új jön létre.

3. Tudják, hogy a természetben és társadalomban minden szoros kapcsolatban és kölcsönhatásban van. Tudják, hogy a természeti jelenségek természeti okra vezethetők vissza.

4. Ismerjék a forradalmak igazi jelentőségét.

5. Legyenek meggyőződve, hogy a babonák nemcsak helytelenek, hanem károsak is.

A tervkészítés harmadik szakasza, tulajdonképpen a nevelés „hogyan”-ja; milyen módszerrel, milyen tevékenységi formával kívánjuk ismertté, szokássá, vagy tudássá tenni azokat a követelményeket, amelyeket a feladatokban meghatároztunk.

A nevelési terv „Ajánlott tevékenységi formák” című fejezetében osztályokra és nevelési ágakra lebontva rengeteg, nagyon jó, konkrét példát találunk arra, hogy hogyan végezzük el a feladatokat.

A sok forma közül mindig található olyan, amelyet saját osztályunkban megvalósíthatunk.

A mi körülményeinkhez mérten a következő tevékenységi formákat választottuk.

1. Végezzenek kísérleteket növényekkel!
A növények életkörülményeit változtassák (bab, búza, csíráztatása) és figyeljék meg, milyen hatással van fejlődésükre. Határidő: november, december (élővilág órán).
Felelős: szaktanár.
2. Földrajzi tanulmányaikat kiegészítve tájékozódjanak az őket különösképpen érdeklő országok gazdasági és társadalmi fejlődéséről! Gyűjtsenek újságcikkeket, olvassanak könyveket arról az országról!
Felelős: szaktanár.
Határidő: folyamatos.
3. Földrajz órán ismerjék fel, hogy az éghajlati és növényzeti övek, valamint az azokon folyó mezőgazdasági termelés és az ember életmódja között összefüggések vannak!
Felelős: szaktanár.
4. Történelem órákon ismerjék fel a forradalom lényegét!
Ismerjék a magyar történelem kiemelkedő forradalmár hőseit!
Felelős: szaktanár.
5. Üttörő foglalkozás keretén belül „Orvostudomány és kuruzslás” címmel dr. Berki Imre körorvos előadást tart.”

Ezeknek a tevékenységi formáknak az elvégzésével még korántsem mondhatjuk azt, hogy a tervet megvalósítottuk, a tanulók szilárd ismeretekkel rendelkeznek.

Ekkor következik a szaktanárok munkája. Megkapták az osztály nevelési tervét, tudják a feladatokat, ezekhez kell a szaktárgyi órán segítséget nyújtani, tehát tanmenetükbe építik a követelményeket, illetve saját tárgyuk megfelelő anyagával alátámasztják azokat az ismereteket, amelyekre építjük a tanulók világnézetének kialakulását. Csak így válik meggyőződésükké egy-egy törvényszerűség, ha minden szaktanártól ugyanúgy bizonyítottnak látják azt.

Igaz, nem egy időben történik földrajz órán és fizikából pl. a világnézetű nevelés, de annál könnyebb lemérni az eredményeket, mert a később tanító nevelő lemérheti mennyivel több az ismeretük mint év elején, és az újabb ismétlés szilárdabb ismeretet eredményez.

Néhány példát felsorolok arra is, hogyan épült be a tanmenetekbe a nevelési követelmény. Pl. Amikor fizikából a „Mechanika” c. egységre térnek, a nevelő feltűntette tanmenete szélén, hogy hivatkozni fog: „a természetben minden szoros kapcsolatban és kölcsönhatásban van.” Vagy a világ anyagosságát és megismerhetőségét viszonyítja, amikor fizikából a levegő súlyát, nyomását méri, stb. A rajzot tanító nevelő a műalkotás elemzéseknél mutat rá a világ megismerésére. A művészet tükrözi kora társadalmi felépítését is: szocialista ábrázolás, forradalmi festészet.

De sorolhatnám még sokáig. Természetesen a többi nevelési ágra is ugyanígy megtették bejegyzésüket a szaktanárok. Így már szilárd ismereteket, és a nevelés területén nagyobb eredményeket várhatunk.

PIRISI JÁNOSNÉ:

Első tapasztalatok

Az első félév után jogosan mondhatjuk, hogy egy a többenél jelentősebb, — s egyben problematikusabb év — első fele múlt el.

Az alsó tagozatban — s elsősorban az 1. 2. osztályban — az új tanterv életbelépése, új tankönyvek, s egy új tantárgy belépése a nevelési terv bevezetésével egyidőben sok új, vagy újszerűen jelentkező feladat megoldása elé állította a pedagógusokat.

Az új tanterv bevezetésének elemzése könnyebb lenne: a nevelési terv ismeretének és felhasználásának vizsgálata azonban több problémát okoz. A nevelésben nehéz felmérni, hogy az eredmények mögött milyen szerepe van a nevelési tervnek; mennyire épülnek az eredmények ennek alkalmazására.

A nevelés helyzetének elemzésénél a nevelőmunka hatékonyságának vizsgálata fokozottabb óvatosságot igényel, mint az oktató munka ellenőrzése. Ha kellő megfontoltsággal, a konkrét körülmények alapos elemzésével végül is kialakítunk a nevelés helyzetéről egy — tegyük fel, hogy a valóságnak megfelelő — képet, még mindig nem vonhatunk le egyértelmű következtetéseket a nevelési terv ismeretéről, alkalmazásáról. A hibák önmagukban nem jelentik okvetlenül a nevelési terv ismeretének, az arra való támaszkodásának hiányát. A hibák csak akkor utalnak egyértelműen a nevelési terv ismeretének hiányára, ha azok kiküszöbölésére nem tesz semmit a pedagógus, vagy fel sem ismeri, nem is elemzi azokat. Ha viszont a tanulók neveltségi szintje bizonyos területeken jó, vagy bizonyos nevelési feladatokat az órán a pedagógus helyesen old meg, még nem biztos, hogy ennek oka a nevelési terv ismerete, felhasználása. Az új alsótagozati tanterv annyira nevelési irányultságú, — különösen a környezetismeret és az olvasás tantárgya —, hogy az egyes esetekben nem lehet eldönteni, hogy a tanító a nevelési tervre támaszkodott-e, vagy a tanterv követelményeit valószínűleg meg tartalmában és szellemében helyesen. Ezt csak a tanítóval folytatott beszélgetés alapján dönthetjük el. Éppen ezért tapasztalataim elemzését nagyrészt ezekre a beszélgetésekre kell alapoznom.

Hogyan értékeli a nevelési tervet azok, akik a gyakorlati munkában való felhasználása, megvalósítása áll?

Erre a kérdésre sokszor kaptam olyan választ, hogy nagyon sok gyakorlati segítséget nyújt, megkönnyíti a nevelőmunkát, mert tervszerűbbé, egyenletesebbé, arányosabbá teszi: sok eddig elhanyagolt területre felhívja a figyelmet.

Többen tapasztalták, hogy úgy érzik, eddig azért nem volt elég hatékony a nevelőmunkájuk mert valami fontos nevelési feladat, illetve feladatok meg-

valósítása legjobb szándékuk mellett is elmaradt. Időnként rádöbbsentek valami nagyobb hiányosságra, vagy az igazgató, felügyelet hívta fel ezekre a figyelmüket. Ilyenkor ezek kiküszöbölésére nagyobb gondot fordítottak, s más feladatok háttérbe szorultak. Így azután gyakran előfordult, hogy míg az egyik területen sikerült fejlődést elérni, a másikon visszaesés, hanyatlás következett be. Egyik kartársnő pl. elmondta, hogy hosszú ideig súlyponti feladatként kezelte az esztétikai nevelést, mert amikor az iskolához került a tanulók rendetlensége, a tisztaság, szépség iránti igény szinte teljes hiánya volt a legszembevetőbb. Ezen a téren következetességgel, jó példával, a munka nevelőértékének és közösség erejének felhasználásával várákozásánál gyorsabban sikerült eredményt elérnie. Ezt az eredményt azonban túlértékelte; nem számolt annak viszonylagos jellegével, azzal, hogy a kialakult helyes cselekvésformák még nem fejlődtek szokássá. Amikor arra figyelt fel, hogy a tanulók egymással és a felnőttekkel szembeni magatartásában, az érintkezési formák terén milyen sok a hiányosság, s a nevelés súlypontját erre a területre áthelyezve az esztétikai nevelés háttérbe szorult, nem is kellett sok idő ahhoz, hogy a tanulók régi hibáikba egyre gyakrabban visszaessenek.

Valóban, felügyeleti munkám során igen gyakran tapasztalom, hogy a nevelőmunkát bizonyos szakaszosság, az egyes területek közötti sokszor súlyos eltolódások, aránytalanságok jellemzik, elsősorban éppen a tudatosság, megtervezettség hiányában.

Túlzott mértékben függött eddig a nevelés a pedagógus egyéniségétől is. Szinte minden nevelőnek van egy „kedvenc” területe, amelyen a legtöbb energiát fejtí ki a legkövetkezetesebben. (A nagyobb diákok ezt úgy fogalmazták meg, hogy a tanárnak a tisztasági az udvarias viselkedés stb. a „bogara”.) S valljuk be, van benne valami igazság. S mivel ezek a „kedvenc területek”, „veszszóparipák”, gyakran csak szűk területre korlátozódnak, a személyiség formálása, mindenoldalú fejlesztése korántsem valósul meg.

A nevelési terv ilyen értékelése egyes nevelők részéről első pillanatban talán a terv nagyon szűk, csupán gyakorlati aspektusból való megközelítésének tűnik. De ha figyelembe vesszük, hogy a kommunista embernevelés egyik legfontosabb vonása, mondhatnánk alapja, a személyiség mindenoldalú fejlesztése, akkor kitűnik, hogy azok a kartársak, akik alapjában véve gyakorlati oldalról közelítették meg a problémát, egyáltalán nem lényegtelen vonásában fogták meg, s tulajdonképpen az elméletnek a gyakorlatban való aprópénzre váltását végezték el.

Az alsó tagozatban a nevelési feladatok nagy részét képezi bizonyos helyes cselekvési, magatartási formák, elemi jó szokások kialakítása, illetve megalapozása. Márpedig a szokások kialakulásának alapvető feltétele a rendszeres, huzamos, következetes gyakorlás. Egyáltalán nem elég tehát egy-egy tanítási órán ismereti, vagy akár gyakorlati szinten foglalkozni a követelményekkel, hanem feltétlenül biztosítani kell a helyes cselekvési formák huzamosan történő gyakorlását, az ezekkel kapcsolatos követelmények folyamatos felszínén tartását, a következetes ellenőrzést és értékelést, s mindig megújuló motivációs tényezők nyújtását. Ezt viszont csupán a tanítási órákon biztosítani nem lehet. Ide kapcsolódik azoknak a kartársaknak a helyes meglátása, akik azt emelték ki, hogy a nevelési terv segítséget nyújtott számukra ahhoz, hogy az iskolai, tömegszervezeti és családi nevelést egységében fogják fel, és mindegyik keretet sajátosságainak megfelelően a leghatékonyabban, egymásra-épülésükben igyekezzenek felhasználni, tartalommal megtölteni. Így biztosítani tudják a tanulókat érő

pozitív nevelőhatások összegeződése, sőt hatványozódása útján a szokások megalapozását.

Több kartárstól hallottam, hogy sok segítséget jelent számukra, hogy a nevelési eszményt, a 6—10 éves korcsoport általános jellemzését és a nevelési követelményeket részletesen kifejti a nevelési terv. Eddig is adott eligazítást a tantervi célmegjelölés és a tantervi követelmény, de korántsem olyan mértékben, s egyrészt nem olyan differenciáltan, másrészt nem annyira az iskolai és iskolán kívüli oktató-nevelőmunka egységében, illetve a személyiség egészére vonatkozóan, mint a nevelési terv.

Feltétlenül szólni kell azokról is, akik eleinte megijedtek, hogy a nevelési terv sok munkatöbbletet jelent majd. Alaposabban tanulmányozva, és a tantervet összevetve azonban úgy találták, hogyha megvalósítják a környezetismeret, az olvasás és a többi tantárgy tantervi követelményeit, s a tömegszervezeti és kisdobosmunkát tartalmazó, a nevelési terv segítségével végzik, s szorosabb kapcsolatot, összhangot hoznak létre a családi neveléssel, akkor nagyrészt eleget tesznek a nevelési terv követelményeinek is.

Ezt a véleményt eleinte eléggé elítélték, érdemes azonban behatóbban is megvizsgálni, hogy valóban annyira helytelen és veszélyes-e ez az álláspont?

Feltétlenül helytelen és elfogadhatatlan, ha a nevelést egy tantárgyra (általában a környezetismeretre), vagy akár az iskolai oktatás kereteiben történő nevelésre akarja bárki is leszűkíteni.

A fenti megfogalmazásból azonban kitűnik, hogy ezeknél a pedagógusoknál erről nincs szó, hiszen fontos tényezőként említik a nevelés iskolán kívüli legfontosabb tényezőit is. Ebben a formában ezért nem látom helytelennek ezt a véleményt, inkább azt a következtetést vonom le belőle, hogy ezek a tanítók ismerik mindkét dokumentumot, s látják a tanterv és a nevelési terv közötti szoros összefüggést, egymásraépülést. Ez pedig nagyon lényeges, mert ennek világos látása nélkül eredményes oktató-nevelő-képző tevékenységet folytatni nem lehet.

Fontos azonban hogy az ilyen vélemények esetében megállapítsuk azt is, hogy a tanító egészében és összefüggéseiben ismeri-e a nevelési tervet, vagy csupán a tevékenységi formák ismeretében alakította ki véleményét. Ez a beszélgetés során hamar kiderül. Eddig azt tapasztaltam, hogy akik helyesen látják a tanterv és a nevelési terv összefüggéseit, azok általában könnyen belátják a nevelési terv összefüggéseiben való ismeretének, s az ilyen jellegű tervezőmunka végzésének szükségességét is.

S ha itt tartunk, szólni kell arról is, hogy milyen mértékben jelentkezett az a legelőször észlelt hiányosság, hogy a tanítók csupán a tevékenységi formákat tanulmányozták, s esetleg mechanizmusan, mozaikszerűen alkalmazták is.

Kétségtelen, hogy — különösen eleinte — sok ilyen esettel találkoztunk. Gyakoribb volt azonban az a helytelen gyakorlat, hogy a tevékenységi formákkal kezdték az ismerkedést, s innen haladtak visszafelé egészen a szocialista társadalom embereszményéig, vagy a nevelés tervezhetőségének kérdéséig. S ami még rosszabb; sokan közben elakadtak, s nem jutottak tovább a nevelési követelményeknél. Sajnos a gyermek általános testi-lelki sajátosságainak, s a csoport speciális fejlettségének alapos ismeretére épülő, a cél — helyzet — feladat; eszköz egységében és irányában való gondolkodás tervezés és végrehajtás bizony még egyáltalán nem általános, sőt ritka.

Sokkal általánosabb a fordított és hiányos tervezés, amely az eszköz (tevékenységi forma) megválasztásából indul ki, egy globális, differenciálatlan hely-

zetismeretből; a feladatok megfogalmazásáig már csak még általánosabb szinten jut el, s a célig esetenként egyáltalán, vagy csak alig valamit mondó, általános megfogalmazásban. Pl. olvasás órán az olvasmánnyal kapcsolatban egymás segítségéről beszélgetnek. Általánosan megfogalmazott elhatározás is születik arra, hogy ezután segítik egymást. A kartársnő az óra célját a közösségi nevelésben jelölte meg. A beszélgetés során ennél tovább nem is jutunk. A tanítónak arról nincs megfelelő képe, hogy konkrétan hogyan segítették egymást eddig tanulói, s ezt az órán sem igyekezett felmérni. Hogy miért látta szükségesnek ezen az órán éppen a nevelési feladat megvalósítását (az olvasmány másra is adott volna lehetőséget) arra ismét azt a választ kapom, hogy fejleszteni kell a közösségi érzést. S hogy miért? Arra a válasz ismét ugyanaz: mert közösségi embereket kell nevelni. A nem tudatosan végzett, tervszerűtlen nevelésre ez kirívó példa, s szerencsére elég ritka. De hogy az általános feladat és célmegjelölések mögött kevés a konkrét tartalom, az még elég gyakori.

Mindezek után úgy tűnik, hogy mindez nagyon kevés, hisz hol vagyunk még attól, hogy a nevelés tervezése valóban helyesen folyjék. Ez igaz, mégis azt hiszem, hogy értékelnünk kell ezeket a kezdeti, szerény eredményeket. Ezeket továbbfejlesztve, a hibákat meggyőzés útján kiküszöbölve kell továbbhaladnunk a nevelés tervezésének útján.

Az viszont már igen nagy hiba lenne, ha ezen a kezdeti szinten a következő félévben, s a jövő tanévben nem tudnánk túllépni. Ami elfogadható volt a nevelési terv megismerésével, az arra való támaszkodással kapcsolatban az első félévben, az már nagyon kevés lenne a következőkben. A tanév második felében sokkal több erőt és időt fordítanak az alsó tagozat pedagógusai a nevelési terv még alaposabb megismerésére, s a következő év tervezőmunkájának megalapozására, előkészítésére.

OROSZ OTTÓ:

A testnevelés osztályozása

Az utasításban megjelölt feladatoknak, a reform szellemében csak akkor teszünk eleget, ha a tanulók osztályozásában is alkalmazzuk ezeket a rendtársi előírásokat:

„A tanulók tanulmányi eredményének elbírálása és az eredmények megállapításakor a tantervi követelményeket, az elsajátított ismeretek és készségek körét, a tanulók érdeklődését, figyelmét, kifejezőképességét és önállóságát kell figyelembe venni.”

Az osztályozásnak a testnevelésben is kettős funkciója van: a tanuló tudásának értékelése és az osztályozás nevelő hatása.

Az osztályozás nemcsak értékeli a tanuló tudását, de a tanár oktató-nevelő munkájának is része.

A testnevelésben a Tanterv mozgásanyagát minden tanuló elsajátíthatja az órákon való aktív részvétellel.

A tanulók tudását helyesen csak úgy lehet értékelni, ha minden nevelő ismeri az egyes osztályok tantervi előírásait és azok összefüggéseit.

Az osztályozás fő tárgyát a tanterv mozgásanyagából — az atlétika, torna, játék köréből — arányosan válogassuk ki, és az ölelje fel a leglényegesebb gyakorlatokat.

Helytelen volna a tanulók tudását csak egy testgyakorlati és mozgásanyaggon értékelni mert nem kapnánk helyes képet a tanulók tudásáról.

Tilos minden nevelői maximalizmus, mely tanterven felüli követelmények előírásával és megkövetelésével a tanulók számára túlterhelést jelent. Pl. a guruló technika oktatása alkalmával az V. osztályban nem követelhetjük meg a VIII. osztályos guruló technika előírásait. A legkiválóbb képességű tanulókat ne gátoljuk meg abban, hogy a tantervben szereplő mozgásanyagnál többet végezzenek, de ezt osztályozási követelményként nem lehet az egész osztály számára előírni. Pl. a mászás helyett az erősebbek már függeszkednek a felsőbb osztályokban.

Igen lényeges, hogy különbséget tegyünk a tanulók tudása, mozgásismerete és a tanulók magatartása között. Nagy hiba, ha a testnevelés érdemjegyébe a tanulók magatartását is beszámítjuk. Ezt a magatartási érdemjegyben kell kifejezni.

Az osztályozás mint nevelési eszköz hatékony csak akkor lesz, ha elősegíti a tanulóknak a testneveléshez való helyes viszony kialakítását, a mozgás, a test-

gyakorlás, az önkéntes sporttevékenység iránti vágy felkeltését, a kulturális igény kialakítását, hogy azt a tanulók az életbe is magukkal vigyék.

Az osztályozás esemény a tanuló életében, gyakran mély nyomot hagy benne, ezért szükséges, hogy az elbírálás a tanuló megismerésére támaszkodjék, hogy tárgyilagos legyen.

Az osztályozás esemény a tanuló életében, gyakran mély nyomot hagy benne, ezért szükséges, hogy az elbírálás a tanuló sokoldalú és mélyreható megfigyelésére, a személyiség teljes megismerésére támaszkodjék, hogy tárgyilagos legyen.

Az osztályozás serkentheti a jó tanulókat és a gyengéket egyaránt a jobb eredmény elérésére, de éppúgy — javító szándékkal — figyelmeztetheti a tanulót a hanyatlásra is. A túl szigorú, vagy igazságtalan osztályzat letörheti a tanulók ambícióját. Ezért még a rosszabb osztályzatot is úgy kell adni, hogy a tanuló érezze annak igazságosságát és pozitív hatást váltson ki belőle. Lehet még a 3-as, vagy a 2-es osztályzat is jutalom, elismerése az addiginál jobb munkának. Így a testnevelésben is biztosíthatjuk a gyengébb tanuló számára is a további munkára lendítő sikerélményt. Ezért fontos, hogy az osztályzatot meg is indokoljuk, értékelve a tanuló befektetett munkáját.

Nagy figyelmet fordítsunk a gyengébb képességű tanulók elbírálására, mert a tanulók különböző testi fejlettségi és képzettségi szinttel rendelkeznek. Kerüljünk minden olyan eljárást, mely gátolja a tanulókat tudásuk teljes kifejtésében. Megfelelő előkészítéssel, a legjobb kísérletek kiváráásával hozzásegíthetjük a gyengébbeket is képességeik teljes kifejtéséhez. Ilyen eljárással a kitűnő rendű, de gyengébb fizikai képességű tanulókat is munkára serkentjük, ami alapot ad helyes nevelő eljárással a harmonikus érdemjegy megadására.

Tartsuk szem előtt, hogy helyesen vezetett testnevelési foglalkozások mellett, a testnevelés tanítható és tanulható tantárgy, hogy minden átlagos fizikai és szellemi képességgel rendelkező tanuló elérheti testnevelésből a közepes érdemjegyet. Ezért még kivételes esetben sem fordulhat elő, hogy egy tanuló testnevelésből elégtelen érdemjegyet kapjon!

A tanulók tudásáról *folyamatos és időszakos ellenőrzés* útján győződhetünk meg. Az ellenőrzésre kerülő anyagot minden tanulónak ismernie kell.

A folyamatos ellenőrzés a testnevelésben nem jelent különösebb nehézséget, mert a tanulók ismeretszerzésének egész folyamata a tanár közvetlen vagy közvetett irányításával folyik. Ezért tudásukat óráról órára ellenőrizhetjük egy-egy tanítási egységen belül. Ez a folyamatos ellenőrző munka különösen nagy létszámú osztályok esetében segíti a nevelőt a helyes értékelés kialakításában, mert a folyamatos ellenőrzés lehetővé teszi, hogy az időszakos ellenőrzés anyagából a kiemelkedő képességű tanulókat egy-egy tanítási egységen belül, az időszakos ellenőrzés óráját megelőzve is osztályozhassuk, ha a gyakorlatot 4-es, 5-ös érdemjeggyel lehet jutalmazni. Ezzel el lehet érni, hogy az időszakos ellenőrzés óráján már csak a tanulók egy töredékét kell elbírálni. Így az ellenőrzés nem tölti ki az egész órát, annak szerves része, a többi tanulót nem készítjük tétlenségre. A folyamatos ellenőrzés eredményét az óra értékelése során közöljük a tanulókkal.

Az *időszakos ellenőrzési órán* a gyengébb képességű tanulók kerülnek elbírálásra és azok, akik nem nyertek még osztályozást. Ezek az órák lényegében ne térjenek el a többi gyakorló jellegű testnevelési órától, csupán az óra fő

részében egy csoportban azok a tanulók dolgozzanak, akik most adnak számot tudásukról.

Az időszakos ellenőrzési órákat úgy kell tervezni, hogy egy évben 10—12 mozgásanyagból sokoldalú tudásukról adhassanak számot a tanulók.

Oktató-nevelő munkánk tervszerűségét és a tárgyilagos osztályozást segíti elő, ha az év első 3—5 óráját a tanulók előképzettségének megvizsgálására fordítjuk. Különösen fontos ez az V. osztályban. Ez a vizsgálat terjedjen ki az atlétika, torna, játék előző évi tantervi mozgásanyagának főbb gyakorlataira.

Az *atlétika* tantervi mozgásanyagából helyes, ha ezeken az órákon számszerű felméréseket is végzünk. Ezzel rögzíthetjük a tanulók éveleji tudásszintjét és az év végi ellenőrzés alkalmával a fejlődést ebben a testgyakorlati ágban konkrétan le is mérhetjük, amit az osztályzat kialakításánál figyelembe kell venni.

A számszerű felmérés nem jelenti, hogy a tanulókkal szemben számszerű követelményeket támaszthatunk, csupán a fejlődés mércéjéül szolgál.

Helyesen akkor járunk el, ha a felmérés eredményét úgynevezett „osztályozási naplóba” vezetjük, a folyamatos és időszakos ellenőrzés jegyeivel együtt. Az így végzett sokoldalú megfigyelés nagy segítséget jelent a tanulókról alkotott értékeléseinkhez. A napló nem mentesíti a nevelőt attól az általános előírástól, hogy havonta legalább egy érdemjegyet vezessen be az osztálykönyvbe. Helyes, ha egyéb megfigyelésünket is a tanulókról itt rögzítjük.

A tanulók tudásának elbírálása az alábbi területre terjedjen ki és az elbíráláskor a következő eljárást alkalmazzuk:

Az osztályozás tervszerűségét elősegítjük, ha a tantervi anyagból az ellenőrző gyakorlatokat az egyes osztályok tanmeneteiben konkrétan rögzítjük.

A torna mozgásanyagának elbírálására a tanterv gyakorlatcsoportjaiban előírt főgyakorlatok szolgálnak. Ügyeljünk arra, hogy minden gyakorlatcsoportból kerüljön ellenőrzésre mozgásanyag. Elbíráláskor az alábbi szempontokat vegyük figyelembe:

a) a tanulók az adott osztályban az előírt gyakorlatokat milyen technikai szinten végzik;

b) az összefüggő gyakorlatokban milyen jártasságra tettek szert a gyakorlatkapcsolatok, kombinációk végrehajtásában;

c) milyen önállóságot mutatnak az egyes gyakorlatok alkalmazásában, végrehajtásában.

Az érdemjegy megállapítása csak viszonyítás alapján történhet. Ezért fontos, hogy mindig a tantervben előírt technikai szintből induljunk ki, ahhoz viszonyítsuk a gyakorlatok értékelését is. Ez a technikai szint nem azonos az V. osztályban és a VIII.-ban. A fő feladat, hogy az osztályozás is segítse elő a tornász alapkészségek kialakítását és megszilárdítását.

A tanulók tudását a torna mozgásanyagából az összes érdemjegyek figyelembevételével egy közös jegyben bíráljuk el.

Az atlétika mozgásanyagának elbírálásakor ügyeljünk arra, hogy az adott osztályban előírt leglényegesebb technikai mozzanatokot a tanulók felismerjék és alkalmazzák is az egyes mozgások végrehajtásában. Pl. A kitémasztást a felugrásban stb.

Vegyük figyelembe a tanulók fejlődését. Erre lehetőséget nyújt az év eleji számszerű felmérés és az év végi időszakos ellenőrzés eredménye, melyet verseny formájában is az órákon megtarthatunk.

A tanulók atlétikai képességének fokmérője lehet az osztályátlaghoz való viszonyítás, de lehet az úttörő pontérték-táblázatból a helyi viszonyoknak megfelelő és a munkaközösségek által megállapított pontérték is, mely lehetővé teszi a tanuló tudásának egy közös érdemjegyben való kifejezését. Pl. V. osztály jeles 95—100 pont.

Tilos az atlétika tantervi anyagának számszerű teljesítmény alapján való ellenőrzése és az ellenőrzésnek csupán e területre való leszűkítése. A tanulók tudását az atlétikai mozgásanyagából az összes jegyek figyelembevételével egy közös jegyben bíráljuk el.

A játékok mozgásanyagának értékelése *legalább olyan fontos* a tanulók tudásának, mozgásismereteinek, mozgásműveltségének elbírálása szempontjából, mint az atlétika, vagy a torna. Ennek fontosságát a tanterv arányai is igazolják, mert kb. egyenlő arányban szerepel a játék, a torna és az atlétika. A tanulók tudását a sportjátékokból az adott osztályban a tantervben előírt technikai ismeretnek a játéknak való alkalmazásából kell megállapítani. Az így végzett megfigyelések alapján a játékból egy közös érdemjegyben kell kifejezni a tanuló tudását.

A három testgyakorlati ág osztályzataiból kapott összkép alkotja az osztályzat gerincét, melyet a testnevelés speciális helyzetére való tekintettel még az alábbi szempontok figyelembevételével pozitív irányban változtathatunk.

Az állandó jellegű megfigyelésünk alapján figyelemmel kísérhetjük a tanuló szorgalmát, a közösségi munkához való viszonyát. Ezeknek a megfigyeléseknek a nyomán kaphatnak a tanulók részjegyeket, vagy jó pontokat az előkészítő mozgásanyag helyes, szabatos végrehajtásáért. A mászás is előkészítő gyakorlat, ilyen részjegyekkel osztályozhatjuk. A kötelező úszásoktatásban résztvevő tanulók tudását is hasonlóképpen bíráljuk el.

Ilyen részjegyekkel lehet elismerni a tanulók önkéntes sporttevékenységét. Mivel önkéntes sporttevékenységről van szó, csak pozitív értelemben lehet e tevékenységet értékelni.

Legyünk tárgyilagosak a különböző tanfolyamokra járó tanulók — gyermektorna stb. — elbírálásában. A tanfolyamon való részvétel még nem jelent önmagában jobb érdemjegyet. Ha ennek a külön munkának eredményei mutatkoznak, akkor ezt is vegyük figyelembe.

A három testgyakorlati ág alapján megállapított érdemjegyet kellő nevelői eljárás alkalmazásával, ezeknek a részjegyeknek, jó pontoknak a figyelembevételével egy érdemjeggyel is megemelhetjük.

Az elmondott hivatalos állásponttal nem kívánom gúzsbakötni a tanár hivatásával összefüggő jogait, hanem pusztán arra törekszem, hogy megközelítőleg egységes osztályzási eljárást alakítsunk ki, hogy ezzel is elősegítsük az iskola előtt álló bonyolult feladatok megoldását.

BALAJTHY MIKLÓS:

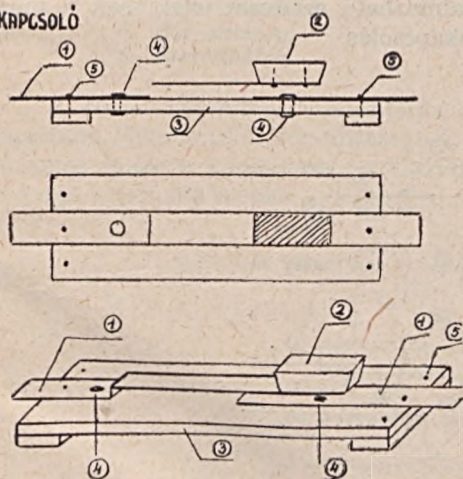
Demonstrációs szemléltető eszközök

A készülékek leírása, felhasználási területük:

1. *Kapcsoló*: Szerelőtáblája ragasztott, vagy farost lemezből; érintkező, kapcsoló ládapántból, bőr nittszegből. Kísérleteknél áramkör nyitására és zárására használjuk.

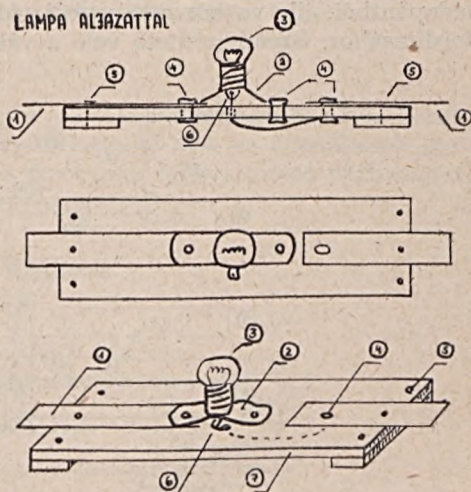
2. *Lámpafoglat aljazattal*: Szerelőtábla, mint előzőleg. Csatlakozó ládapántból. Felhasználható ellenőrző lámpának az áramkörben, izzók párhuzamos és soros kapcsolásához. Szemléltethető velük a párhuzamos és soros kapcsolási elv.

KAPCSOLÓ

1. Ládapánt.
2. Nyomógomb fából.
3. Szerelőlap.
4. Bőr-nittszeg.
5. Szeg.

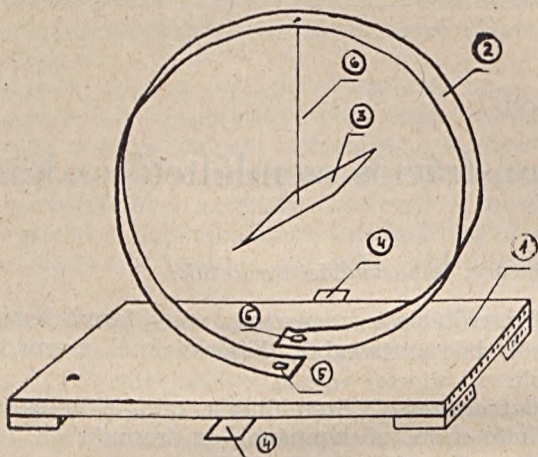
LAMPA ALJAZATTAL

1. Ládapánt be- és kivezetés
2. Lámpafoglat.
3. Zseblámpa izzó.
4. Bőr-nittszeg.
5. Szeg.
6. A lámpafoglat pólusa.
7. Szerelőlap

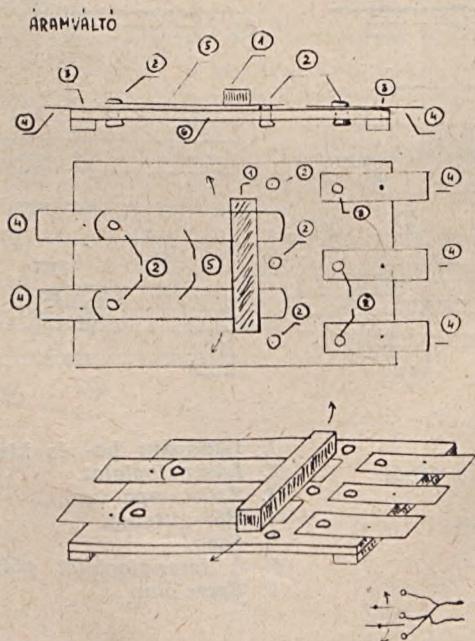
3. Árammutató: Szerelőtábla, mint előzőleg. Csatlakozó ládapántból. Körvezető réz, alumínium, vagy cinklemezből. Felhasználható az áram jelenlétének kimutatására, a jobbkézszabály szemléltetésére.

ÁRAMMUTATÓ

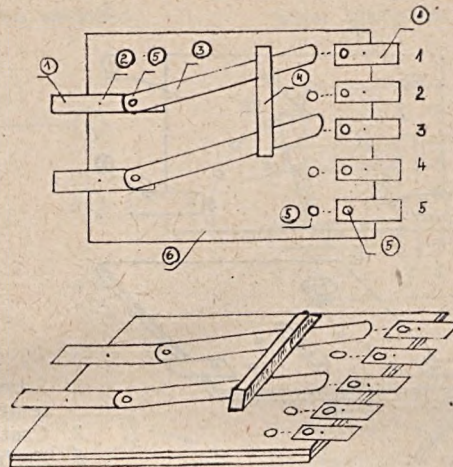
1. Szerelőtábla.
2. Körvezető
(:zn, al, cu:
4. Iránytű.
4. Csatlakozó.
5. Bőr-nittszeg.
6. Fonál.

4. Áramkör váltó: Szerelőtábla, mint előzőleg. Csatlakozók, fordítókar ládapántból, illetve bőr-nittszegből. Alkalmazható az áram irányának a megfordításához. Szemléltethető vele a váltókapcsolás.

5. *Aramkör átkapcsoló*: Szerelótábla, mint előzőleg. Csatlakozók, fordítókarok, érintkezők ládapántból, illetve bőr-nittszegből. Használható az akkumulátor feltöltésénél, kisütésénél. Szemléltethető vele az áram átvitele több körre.

ÁRAMKÖR ÁTKAPCSOLÓ 3 KÖRRE

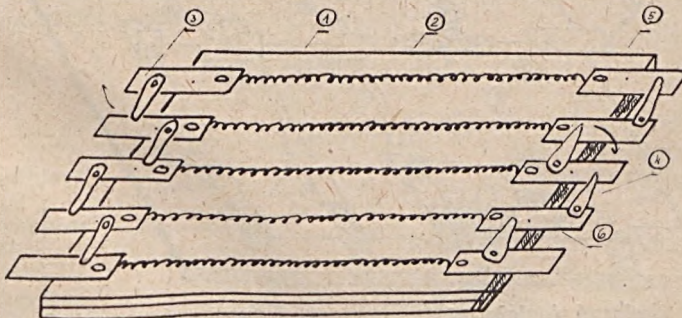

1. Csatlakozók.
2. Szeg.
3. Fordítható kar.
4. Átfordító fából.
5. Bőr-nittszeg.
6. Szerelótábla.

Első kör 1—3 csatlakozó.
 Második kör 2—4 csatlakozó.
 Harmadik kör 3—5 csatlakozó.
 Huzalok a szerelótábla alatt.

6. *Huzal-ellenállás*: Szerelótábla, mint előzőleg. Csatlakozók, érintkezők, kapcsolók ládapántból, bőr-nittszegből. Szemléltethető vele az ellenállások párhuzamos és soros kapcsolása, az ellenállás értékének megváltozása párhuzamos és soros kapcsolás esetén.

ELLENÁLLÁSOK PÁRHUZAMOS ÉS SOROS KAPCSOLÁSRA

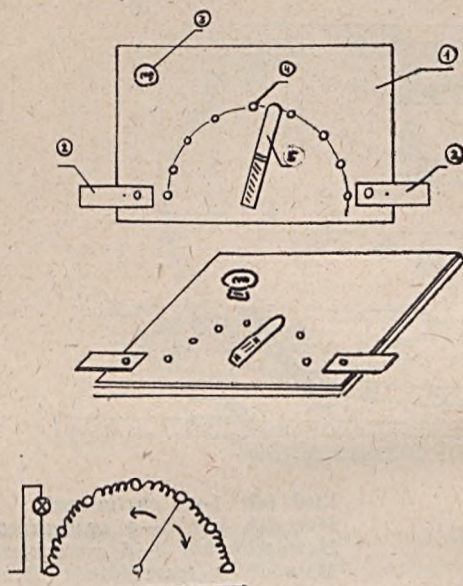

1. Szerelótábla.
2. Huzal ellenállás.
3. Csatlakozók.

4. Kapcsolók párhuzamos és soros kapcsoláshoz.
5. Bőr-nittszeg.
6. Szeg.

7. Karos ellenállás izzóval: Szerelőtábla, mint előzőleg. Csatlakozó, fordítókar, érintkező ládapántból, illetve bőr nittszegből. Ellenálláshuzal a szerelőtábla hátoldalán, bőr nittszeggel szerelve. Felhasználható az ellenállás mértékének megváltoztatásánál, Ohm törvényének igazolásához.

KAROS ELLENÁLLÁS

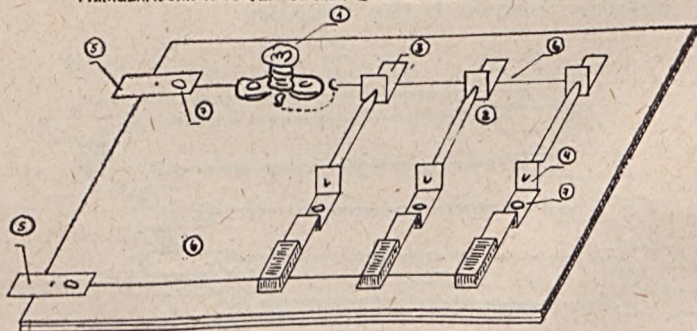

1. Szerelőtábla ragasztott lemezből, rámán.
2. Csatlakozó ládapántból.
3. Zsebizzó.
4. Bőr-nittszeg.
5. Kar ládapántból és fából.

Kapcsolási rajz ellenálláshuzal a szerelőtábla hátoldalán.

8. Ceruza-ellenállás: Szerelőtábla, mint előzőleg. Csatlakozók érintkezők, kapcsolók ládapántból, illetve bőr nittszegből. Ellenállás grafit ceruzából. Szemléltetés az ellenállások párhuzamos kapcsolásához. Igazolás Ohm törvényéhez.

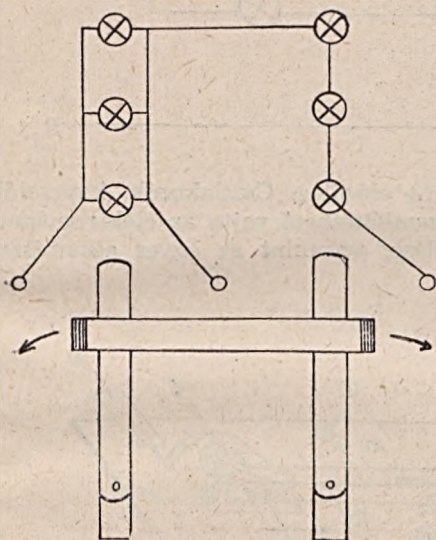
PÁRHUZAMOSAN KAPCSOLT CERUZA-ELLENÁLLÁSOK

1. Zsebizzó foglalat.
2. Kihégyezett grafit ceruza jél darab.
3. Szorító ládapántból a ceruza részére süllyesztéssel.
4. Ugyanaz és egyuttal kapcsoló.
5. Csatlakozó ládapántból.
6. Vezeték.
7. Bőr-nittszeg.

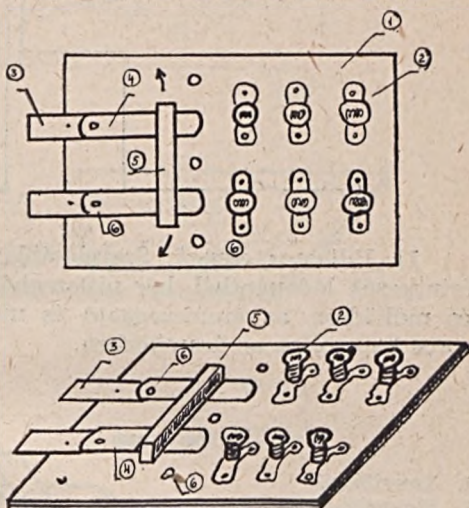
9. Izzók párhuzamos és soros kapcsolása: Szerelőtábla, mint előzőleg. Csatlakozók, érintkezők, fordítókarok ládapántból, illetve bőr nittszegből. Felhasználhatjuk a fordítókar elfordításával izzók párhuzamos, illetve soros kapcsolására. Szemléltethető rajta izzók párhuzamos és soros kapcsolásának elve, valamint a párhuzamosan és sorba kapcsolt izzók tulajdonságai.

IZZÓK PÁRHUZAMOS ÉS SOROS KAPCSOLÁSA

Kapcsolási rajz

IZZÓK PÁRHUZAMOS ÉS SOROS KAPCSOLÁSA

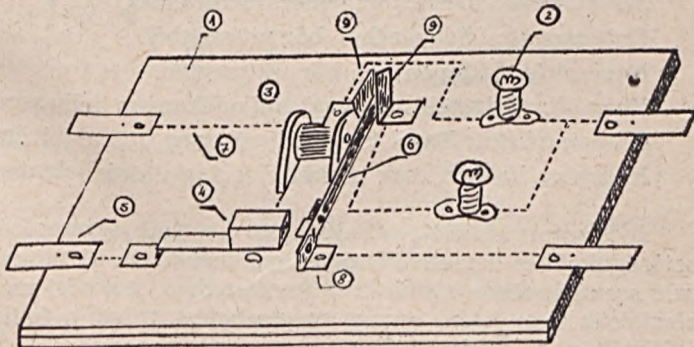

1. Szerelőtábla ragasztott lemezből rámán.
2. Zsebizzó foglalattal.
3. Csatlakozó.
4. Elfördíthető kar.
5. Az elfördíthető karok közös forgója.
6. Bőr-nittszeg.

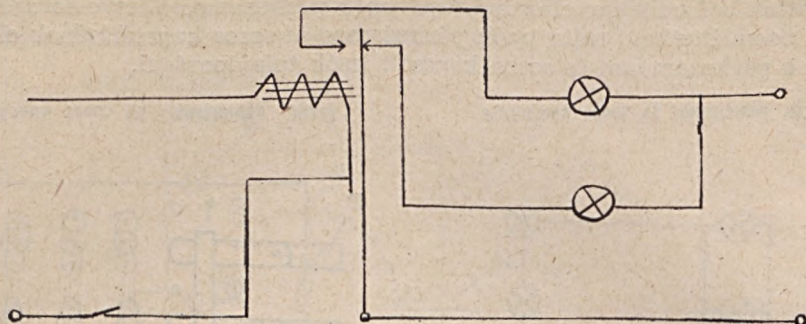
10. Relé: Szerelőtábla, mint az előzőknél. Csatlakozók, érintkezők, kapcsolók ládapántból, illetve bőr nittszegből. Szemléltethető rajta az elektromágnes szerkezete, működése, a váltókapcsolás, valamint váltókapcsolással átmenet egyik áramkörből a másikba.

RELÉ 2 KÖRRE

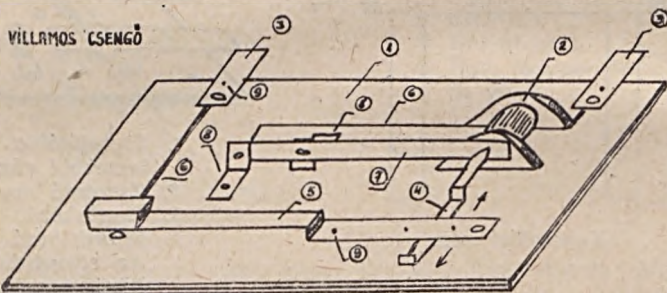
1. Szerelőtábla.
2. Lzzó.
3. Elektromágnes.
4. Kapcsoló.
5. Csatlakozó.
6. Váltókapcsoló.
7. Vezeték rejtve a tábla alatt.
8. A váltókapcsoló tartozéka.
9. A váltókapcsoló tartója.

A RELÉ KAPCSOLÁSI RAJZA

11. *Villamos csengő*: Szerelőtábla, mint előzőleg. Csatlakozók, kapcsolók, érintkezők ládapántból, bőr nittszegből. Szemléltethető rajta az elektromágnes és működése, az áramszaggató és működése, valamint az egyes alkatrészek soros kapcsolása az áramkörben.

- VILLAMOS CSENGŐ
1. Szerelőlapp.
 2. Elektromágnes.
 3. Csatlakozók.
 4. Szaggató.
 5. Kapcsoló.
 6. Vezeték.
 7. Kalapács.
 8. Kengyel a kalapácsához.
 9. Szeg.

12. *Alternatív kapcsolás*: Szerelőtábla, mint előzőleg. Csatlakozók, kapcsolók, érintkezők ládapántból, illetve bőr nittszegből. A felül vezetett vezetéken jól szemléltethető az alternatív kapcsolás és kapcsoló.

A szemléltető eszközök elkészítéséhez szükséges anyagok:

Szerelőtábla: Ragasztott lemez, farostlemez.

Csatlakozók: Ládapántból, bőr nittszegből.

Kapcsolók: Ládapántból, bőr nittszegből.

Huzalok: (Szigetelt, csupasz) hulladékanyag felhasználásából.

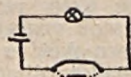
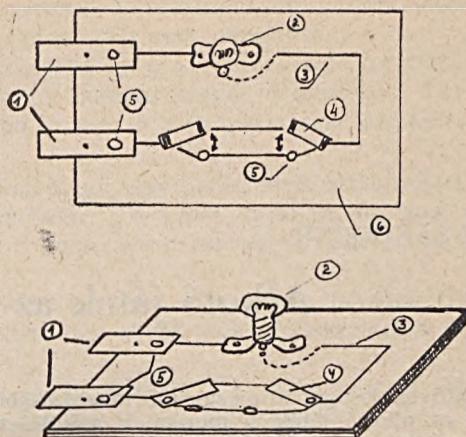
Összeépítéshez: Enyv, szeg, bőr nittszeg, forrasztó ón.

Kézpénz kiadást csak az izzók és foglalatuk jelentenek.

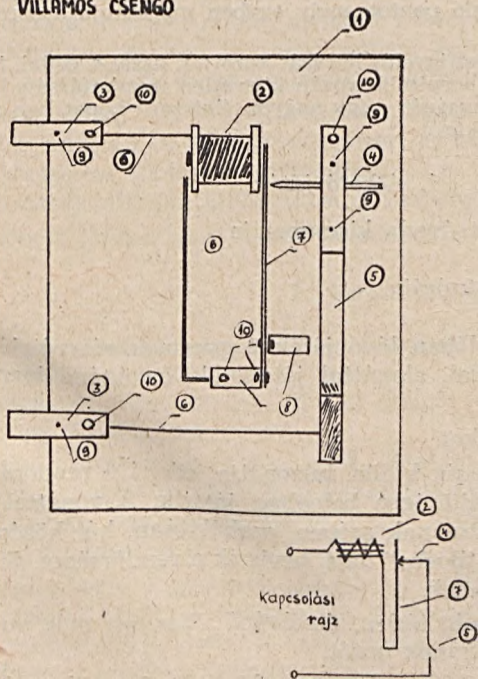
A felsorolt kísérleti-szemléltetési eszközök egyszerűségüknél, könnyű kezelhetőségüknél és demonstrációs jellegüknél fogva kiválóan alkalmasak az órákon való szemléltetésre, tanuló-kísérletezésekhez, szakköri munkákhoz egyaránt. Elkészítésük nem jelent anyagi megterhelést, mivel a felhasznált anyag zömével hulladék, vagy elfekvő jellegű.

1. Csatlakozó ládapántból.
2. Izzó foglalattal.
3. Vezeték.
4. Fordító kar.
5. Bőr-nittszeg.
6. Szerelőtábla.

ALTERNATÍV KAPCSOLÁS

VILLAMOS CSENGŐ

1. Szerelőlap.
2. Elektromágnes.
3. Csatlakozók.
4. Szaggató.
5. Kapcsoló.
6. Vezeték.
7. Kalapács.
8. Kengyel a kalapácshoz.
9. Szeg.
10. Bőr-nittszeg.

GYÜDI SÁNDORNÉ:

Alkotó játék az óvodában

A Művelődésügyi Minisztérium megbízásából néhány óvodában megfigyelést végeztünk az alkotó játék, a munka és a kötelező foglalkozás ideje alatt a gyermek tevékenységének vizsgálatára.

Az országos méretű vizsgálat, melynek a megyénkben végzett munka csupán kis része, többek között arra a kérdésre kíván feleletet adni: vajon az óvodáinkba járó gyermekek aktív részvevői-e az óvoda életének, vagy mindössze a beidegzett szokások, feladatok végrehajtói, az oktatási anyag passzív befogadói. Kutatja a tevékeny, aktív gyermekek és a visszahúzódó, túl csendes gyermekek arányát, viselkedésük okát, a nevelői ráhatás eredményes, vagy eredménytelen voltát.

E néhány szavas és erősen leszűkített tájékoztatás azért kapott itt helyet, mert szorosan összefügg az 1963—64. évi Tanévnyitó Utasításban kapott feladattal, mely a közösségi élet minden területén az aktivitás fokozására hívja fel a nevelők figyelmét.

A nevelőmunkában feladatot végrehajtani nem lehet anélkül, hogy ne mérnénk fel az adott helyzetet, a kiinduló pontot, mely egyben megszabja a soron következő részfeladatot is.

A továbbiakban néhány megfigyelés leírását közöljük azzal a céllal, hogy hasonló formában bárki maga is, vagy hospitálás során közvetlen munkatársával kölcsönösen megfigyelheti a csoport tevékenységét, s így nagyon életszerű képet kap a gyermekek aktivitásáról, tevékenységük fokáról.

1. Alkotó játék

Helye: Pécsváradi osztott óvoda kiscsoportja.

Idő: 1964. január 10.

Megfigyelés ideje: 8,20—9 óráig.

Létszám: 22 gyermek.

Gyülekezési idő, kialakulóban lévő játék 9 gyermek részvételével. A fiúk vonattal, autókkal, sorompóval, alagúttal játszanak, az óvónő igen aktív irányítása mellett.

Két kisleány csak nézi őket.

Egy fiú gyermek autóval játszik külön, húzogatja, elkéri a rendőrsapkát, mert a „rendőr-sófőr bácsi”. Egyedül igen beleélten játszik. A vonattal játszó fiúk magukra maradva tovább játszanak szépen, szabályosan, két középsős korú is van közöttük. Egy gyermek „tilosba” hajt, beviszik a rendőrségre. Sír, de 2 perc múlva kinevezik őt is rendőrnek.

A két kisleány még mindig tétlen. Az óvónő „Van ott még autó” felszólítására elindulnak, de nem vesznek autót.

Egy újonnan érkező fiú dominót vesz elő, asztalhoz ül, a két kisleány mellé telepszik, de rövidesen otthagyják, továbbra is csak nézik a játszókat.

Óvónő egy zsák kockát ad, hogy legyen mit szállítani. A szállított kockákból utat építenek a vasút mellé. Felszólítására a két kisleány is építi az utat.

A dominózó fiú 5 perc után elrakja a játékszert, de a többi játékába sem kapcsolódik bele, leül és a játék befejeztéig csak nézelődik.

„A rendőr-sofőr bácsi” vezér egyéniség, ő a rendőr-autós forgalmi irányító, legnagyobb autó vezetője, mindenre azonnal reagál, jelentkezik. Lovat szállít és kínálgatja a többieknek, később az óvónő erős biztatására hajlandó csak átadni a nagy autót másnak.

A két kisleány a babaszobába megy egy kisfiú erős ösztönzésére, aki ki-nevezte az egyiket anyának, mondván „Te leszel az anya, én meg elmegyek Siófokra”. A játék befejeztéig a babaszobában maradnak, edényekkel tesznek-vesznek.

A kezdeti vonatozók, autósok nagyrészt kitarítottak játékszereik mellett, inkább azok felhasználása változott elég rövid időközökben: hol a közlekedés, hol a szállítás került előtérbe.

9 óra körül kezdik elhagyni játékszereiket. Más után néznek. Főleg az új karakül állatokat kérik, egy-egy kutyus, cica köré csoportosulnak.

Az alkotó játék felbomlik, lármássá lesz a csoport.

9 óra 5 perckor elrakják a játékokat.

Elemzés:

A csoport az óvónő irányítása mellett igen élénken játszott. A játékszerekkel otthonosan bánnak, a kialakult szabályokat ismerik.

Felszerelésük gazdag, főleg gyári, de jól kiválasztott, játékra ösztönző eszközök. Termük tágas, a játékra biztosított hely elegendő. Az óvónő állandóan együtt játszik a gyermekekkel, ötleteket bőven ad, megtanítja őket játszani, figyelt a tétlenekre, bár nem minden esetben. Az újonnan érkezőknek elég hosszú időt hagy nézelődésre, hogyha tudnak maguk válasszanak játékszert.

Vezéregyéniség egy van a csoportban, igen aktív, esetenként majdnem agresszív. Jól lendíti a csoport játékát, ezért az óvónő elég sokáig hagyja vezetni, bár hangosságáért többször figyelmezteti. Az óvónő két éve dolgozik, nem túl élénk, de szeret játszani, játéktípusa és hangvétele kicsit nagyos.

A csoport játéka igen fejlett, beleélt, kicsit hangos.

2. Alkotó játék

Helye: Mohácsi osztott óvoda nagycsoportja.

Idő: 1963. január 7.

A megfigyelés időtartama: 11—12 óráig.

Létszám: 16 gyermek.

Kötelező foglalkozás utáni játék. Asztalnál rajzol 4 gyermek, rajzaik a karácsonyi élményeket tükrözik, a foglalkozások anyagának ismétlésével (fenyőfa, játékszerek). Egy ceruza hegye kitért, a gyermek felszólítás nélkül kiviszi és kifaragva visszahozza.

Babaszobában 6 gyermek játszik: a babákat öltöztetik. Az óvónő velük van. „A zoknija lyukas”, mondja egy kisleány. Óvónő: „Megvarrjuk.” A gyermek felszólítás nélkül hozza a varródobozt, óvónő megvarrja a zoknit. A gyermekek fürgén tevékenykednek. „Ennek piszkos a ruhája.” Óvónő: „Bizony, nézzétek meg a többiekét is, a piszkosakat tegyétek félre, majd kimossuk!” (A

babáknak több ruhájuk van.) A csoport játéka igen gazdag, pólyáznak, terítenek, etetik a babát, közben beszélgetnek. „Én tegnap a szekrényt rendberaktam, most mégis rendetlen. A fiúk összekeverték.”

Másik csoport: 4 fiú, autókkal kockát szállítanak, garázst építenek, szívesen, beleélve. A félkész garázsba beállítják az autókat. Az óvónő közéjük megy, figyelmezteti őket, hogy először építsék készre. A gyermekek elfogadják az irányítást, félreállítják az autókat, az egyik fiú zsákot kezd fuvarozni.

Játék közben egy traktor elromlik, egy gyermek felszólítás nélkül kintről kalapácsot hoz, az óvónőnek adja, de az óvónő spárgával kötözi össze a traktort és megjegyzi, hogy a kemény fába nehéz szeget verni.

Egy fiú egyedül játszik kockával az asztal mellett, de 5 perc után abbahagyja, az autósokhoz csatlakozik. Igen aktív, mindjárt vezetni akar, megszabja az autók útirányát, a többiek csak részben fogadják el intézkedéseit.

Egy kisleány tétlen, nézelődik kb. 3 percre, utána a babázókhoz megy, kiválaszt egy mackót, öltözteti, de nem tart különösebb kapcsolatot a többiekkel.

A gyermekek a játékidő befejezéséig az eredetileg választott játékszernél maradnak. A rajzolók nézegetik egymás munkáját, mutogatják és mindvégig kitananak a rajzolás mellett.

Elemzés:

A gyermekek játéka fejlett, de a fiúk és leányok eléggé elkülönülnek egymástól. Az asztalnál ülők és alkotó játékot játszó aránya elfogadható: (16:4).

A gyermekek önállóan játszottak, ötleteik korábbi ismereteik alapján születtek, az irányítás szerepét is vitték, igen kevés beavatkozásra volt szükség (garázs építés).

Ismerik a csoport rendjét, önállóan intézkednek (ceruzafaragás, javítás).

Vezér egyéniség van a csoportban, jelen alkalommal nem jutott különösebben érvényre, az óvónő tájékoztatása alapján esetenként negatív irányú, ezért sokszor kell leinteni.

Felszerelésük megfelelő, helységük elég kicsi, így sok mozgásra nincs lehetőség (a leányok is főleg babaszobába szorulva játszottak).

Az óvónő nyugodt, magabiztos mozgású. Együtt játszik a gyermekekkel (egy-egy csoporttal), de amikor eltávozik, a gyermekek nyugodtan folytatják egyedül a megkezdett játékot.

3. Alkotó játék

Helye: Nagykozári osztatlan óvoda.

Idő: 1964. január 24.

Megfigyelés időtartama: 8.05—9.20-ig.

Jelen van: 24 gyermek.

Gyülekezés alatti alkotó játék.

Két kisleány babával játszik a babaszobában, a nagybabát öltöztetik, egy kisfiú hozzájuk csatlakozik.

Három fiú teherautóval kockát szállít, doboztetővel nagyítják az autó oldalát, magasra rakott kockát hordanak.

Egy kiscsoportos asztalnál tétlenül ül.

Óvónő felszólítására előveszik a többi kockát, autóval hordják, élénken mozognak, tevékenykednek, de nem lármások.

Bükkösd i óvodások téli játéka

A kiscsoportos a kockázók közé ül, de csak nézi őket.

Az egyik kisleány rajzolni kezd, az eszközt maga vette elő, kb. 10 percig rajzol majd a játszókhoz megy.

A kockázók közül egy fiú igen szép várat épít, irányítja a játékot, zászlót is kap hozzá, a többi inkább csak a kockát hordja.

Több kiscsoportos érkezik, az előző napi foglalkozás képét nézegetik, majd a kockázókat figyelik.

Lányok többen összejöttek, közösen, asztalon terítenek, főznek, a nagy babákat, mackókat az asztal köré ültetik, etetik. Később a mosdatható babákat lemossák, ruháikat is kimossák, a dadus néni segít, ill. magyaráz: „Így fogd a babát, be is fektetheted”.

A babát csap alatt öblítik le.

Az óvónő segítségével a másik teremben baromfiudvart rendeznek be, lemezjátékokból, kerítésből, főleg az újonnan érkezők kapcsolódnak a játékba.

Kiscsoportos csak nézi, néha hintalóra ül, majd visszatér. A középső és nagycsoportosok igen élénken, jól játszanak, akkor is, ha az óvónő nincs velük. A kockázók egy része most a baromfiudvarhoz szállít kockát kókerítésnek.

A 24 gyermek közül kifejezetten kiscsoportos 7, közülük három-négy egy-egy játékszert, zászlót kezébe vesz, néha kérdez a nagyoktól, de jobbra csak nézelődik. A többi időnként a hintalóra ül, aztán asztal mellé, még játékszer sincs a kezében, figyeli a nagyokat.

A középsősök és nagyok között nincs tétlen gyermek, de különösen vezér egyéniség nincs.

9.20-kor a nagycsoportosok különválnak és testneveléshez öltözködnek. A kicsinyek birtokukba veszik a játékokat, csupán egy nézelődő marad közöttük. A babaszobába mennek, kevergetnek, autóval szállítják a kockát, élénken beszélgetnek, szinte kicserélődnek.

Elemzés:

Az alkotó játék két egymásbanyúló szobában folyik az elegendő hely biztosítása céljából. A felszerelés mennyiségileg és minőségileg jó. Egyedül a kifejezetten kicsiknek való játékszer kevés.

A középsős és nagycsoportos gyermekek játéka fejlett, őszintén, örömmel és fegyelmezetten játszanak, ötleteik vannak. Állandó vezérszerepet egy gyermek sem vitt, időleges irányítók voltak, a többiek elfogadták irányításukat. A kiscsoportos gyermekek játéka közös játék alatt teljesen hiányzik, csak nézik, figyelik a nagyokat, nagy érdeklődéssel bár, de bele nem kapcsolódnak. A kezükbe vett játékszerrel sem játszanak, mert a nagyok érdekes játéka jobban leköti figyelmüket.

Az óvónő egy-egy csoporttal játszik együtt, ötleteket ad, vagy ösztönöz új játék kezdésére (baromfiudvar), a gyermekek közvetlen jelenléte nélkül is jól játszanak. Gyors, tevékeny egyénisége serkentőleg hat, a gyermekek is gyorsmozgásúak, de nem fegyelmezetlenek.

4. Alkotó udvari játék

Helye: Szászvári osztott óvoda nagycsoportja.

Idő: 1963. december 16.

Megfigyelés időtartama: 11—11.25-ig.

Létszám: 28 gyermek.

A megfigyelést: Hegedűs Lászlóné felügyelő végezte.

Kötelező foglalkozás utáni udvari játék.

Felszerelés: pirosnyelű hólapátok, 8 db szánkó, kis seprő, szalagos botok.

Két óvónő az udvaron nagy lapáttal utat ás, a gyermekek utánuk kis lapáttal szélesítik, a többiek hógolyóznak, illetve egymás hátára dobálják a havat. (Nem tapad.)

Az utat lejtőn készítik s azon csúsznak le szánkóval. Két-három gyermek ül egy szánkón, óvónők is velük vannak. A szánkók nehezen csúsznak, friss a hó.

Mások a kis házhoz vágott kacskaringós úton színes szalagokkal díszített botokkal szaladgálnak, három gyermek söpröget.

Tétlen álldogáló gyermek nincs. Az óvónők felszólítják a gyermekeket, hogy aki fázik bemehet, két gyermek elindul. Néhányan topognak, fázik a lábuk. Óvónő beküldi őket.

A többiek igen élénken mozognak, örülnek a hóesésnek. A 25 perc letelével alig akarnak bemenni a terembe.

Elemzés:

Az óvónők felkészülten várták az első havas napot. Eszközeik megfelelőek, szépek. Udvaruk alkalmas jó téli játéokra. Tekintettel az első alkalomra, a gyermekeknek új ötleteik a játék során nem voltak. Vezető szerepet vivő gyermek sem volt a csoportban, mindenkit lefoglalt az első hó öröme.

14 gyermekre jutott 1 óvónő, nagycsoportosokról lévén szó, elegendő. Az óvónők szívesen és jól játszottak a gyermekekkel, gondoskodtak elegendő mozgásról, tevékenységről. Tétlen, ácsorgó gyermek nem volt.

A fentiekhez hasonló módon készült megfigyelésekből kitűnik, hogy a csoport játéka a kor szerinti megosztást figyelembevéve mennyiben felel meg a Kézikönyvben előírt követelményeknek:

1. A napirendben biztosított idő elegendő-e jó alkotó játék kialakulásához?
2. A rendelkezésünkre álló hely megfelelő-e, milyen változtatásokra, terem, udvar átrendezésére van szükség?
3. Játékszereink alkalmasak-e jó játék kibontakoztatására?
4. Rendelkeznek-e elegendő élményanyaggal a gyermekek a játék tartalmassá tételéhez?

A feltételek biztosításának ilyen felmérése után vizsgálni kell a játék fejlettségét.

1. Hány kisebb csoportban játszanak a gyermekek?
2. Játékuk mennyire őszinte, átélt?
3. Mennyire kitartóak a megkezdett játékban, vannak-e önálló kezdeményezéseik, ötleteik, és milyenek azok?
4. Van-e a csoportban vezető szerepet vivő gyermek, pozitív, vagy negatív irányú a tevékenysége? Hány gyermek tanúsít passzív magatartást és mi annak az oka?
5. Milyen az alkotó játékot játszó és asztal mellett nézegető, rajzoló gyermekek aránya? (Az utóbbiak magas száma akadályozza a jó alkotó játék kibontakozását.)

A fenti szempontok alapján végzett gondos, elmélyült elemző munka a nevelés elengedhetetlen feltétele.

Szeretném, ha a néhány gondolat konkrét segítséget nyújtva az óvodáinkban folyó játék gazdagításához vezetne.

MOHOS ANTAL:

Tíz éves a pécsi Nevelők Háza

Tíz évvel ezelőtt — 1953-ban — született meg a Nevelők Háza, mely első napjától kezdve nem mostoha-gyermekként növekedett, mert a pedagógusok, pártunk, oktatási és szakszervezeti szerveink a sajátuknak, édes gyermeküknek tekintették.

A nevelők háza munkájának középpontjában alapítástól kezdve a pedagógusok elméleti, politikai képzésének segítése áll. Amellett, hogy a Nevelők Háza segítette ebben a művelődésügyi szervezetet, saját rendezvényeivel is hozzájárult a nevelők tudatformálásához. Nemcsak szállásadója volt a tervszerű ideológiai képzésnek, hanem részben alapozó jellegű, részben magasszintű saját programmal is szolgálta a képzést, és az ismeretnyújtás legváltozatosabb formáit, eszközeit alkalmazta. Az évről-évre elkészített munkatervekben nyomon lehet követni a marxizmus-leninizmus tudományának elsajátításában résztvevők számának állandó növekedését és azt a színvonalemelkedést, amely e munka komplexitásában érvényesült.

A marxista ideológia, mint az élet minden területét, a Nevelők Házában folyó pedagógus szakmai képzést és továbbképzést is minden részletében átszötte. A szakmai ismereteket gazdagították már az alapítás évében is a létrejött szakcsoportok. A szertárfejlesztő — kémia-fizika — szakkör segítette a szükséges szemléltető eszközökkel nem rendelkező iskolák szertárainak fejlesztését. A szakkör tevékenysége nemcsak Pécsre, hanem az egész megyére kiterjedt. A középiskolások munkaoktatása érdekében az oktatásban résztvevő szakmunkások és szakoktatók részére pedagógiai, munkalélektani tanfolyamot szervezett a Nevelők Háza. Az általános- és középiskolai magyarszakos nevelők részére két éven át szervezett drámairodalomtörténeti előadássorozatot szép számmal látogatták nem pedagógusok is. A megyében a női kézimunkát oktató nevelők részére a Nevelők Háza két éves tanfolyamot szervezett. Az orosz- és németszakos nevelők továbbképzését foglalkozások keretében segíti. A szülők és az iskola kapcsolatának erősítését szolgálta a Nevelők Háza, a Szülői Munkaközösségek vezetőségi tagjai számára szervezett előadássorozattal.

Már 1954. óta működik a Nevelők Házában a képzőművészeti kör. A kör nemcsak a tagok művészi igényeinek kielégítését szolgálja, hanem pedagógiai irányú szakmai továbbképzésüket is segíti. Többször rendezett a kör kiállítást. Az elsőről, mely 1954-ben volt, így írt a Dunántúli Napló:

„A kiállítás kezdeményező jellegű; hasonlót eddig Pécsen nem rendeztek, a Pedagógus Szakszervezeté az érdem, hogy ez a magasszínvonalú, komoly művészi igényeket is kielégítő kiállítás létrejöhetett.”

Két éves múltat tekint vissza a pedagógus bélyeggyűjtő kör. Propagáló tevékenysége révén évről-évre nő azoknak a pedagógusoknak a száma, akik felismerik a bélyeggyűjtés nemzetgazdasági és pedagógiai jelentőségét.

Közel 70 pécsi pedagógus hódol a Nevelők Házában e nemes, szép szenvedélynek. Öt éves eredményes múltat tekint vissza a Nevelők Háza kamarakórusa.

A lelkes, csupa fiatalból álló együttes sok derűt, örömet hoz a Nevelők Háza életébe. A szakszerű vezetés és a tagok odaadó munkája révén a kamarakórus nemcsak Pécsen és a megyében, hanem jóformán az egész országban ismert. A Népművelési Intézet meghívására Budapesten az Országos Filharmónia kamaratermében is adott hangversenyt. A „Modern kórustest”, „Bárdos szerzői est” és a „Pécsen először” című hangversenyekre szakemberek is felfigyeltek és elismeréssel nyilatkoztak az újszerű, magasszínvonalú produkciókról.

A kamarakórus hangversenyeit látogató közönség soraiból, a kórus barátai közül szervezte meg két évvel ezelőtt a Nevelők Háza a kórus baráti körét. A baráti körben folyó eredményes munka nyomán közel 170 állandó, tagdíjat fizető tagja van a körnek. Néha kicsinynek bizonyul a Nevelők Háza nagyterme a baráti kör klubestélyein. Fiatalok, idősebbek lelkesen éneklék a közös énekszámokat; jó hangulat és igényes társalgás jellemzi az együttlétet. A zenei ismeretek, a művészetek megismerésének, megszerettetésének nem új, de újszerűen alkalmazott formája a baráti kör. Változatos, magasszínvonalú a klubestek programja. Hosszú időre szóló élményt jelentett Bárdos Lajos, Turcsányi Emil, Bartha Dénes előadása.

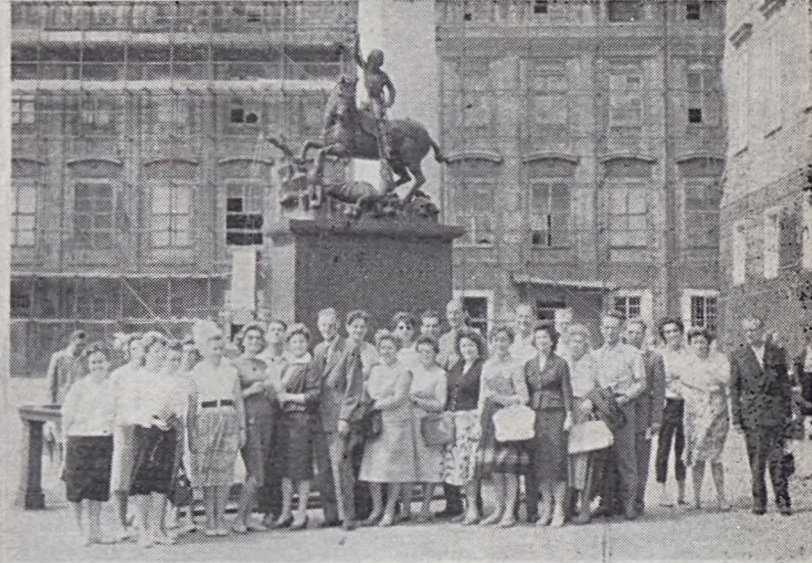
Évről évre mind több pedagógus ismeri meg hazánk tájait a Nevelők Háza által szervezett kirándulásokon. Az elmúlt tíz év alatt jóformán az egész országot bejárták a Nevelők Háza kiránduló csoportjai. Az utóbbi esztendőben több ízben jártak a szomszédos baráti országokban is. A kirándulások tapasztalatait jól hasznosíthatják a résztvevők oktató-nevelő munkájában. Mennyivel meggyőzőbb, színesebb, élményszerűbb annak a pedagógusnak a tanítása, aki saját szemével látta Drezdában a lebombázott házsorok nyomait, a fasiszta embertelenség, hegyetlenség haláltáborát: Buchenwaldot, és ugyanakkor gyönyörködhetett a német zenei és irodalmi élet egyik központjában: Weimarban! Mennyivel megragadóbb annak a nevelőnek a tanítása, aki nemcsak képekről ismeri a Magas-Tátrát, hanem maga is gyönyörködött a hófedte Lomnici-csúcsban.

A Nevelők Háza örömmel fogadja a Pécsre kiránduló pedagógusokat. Turistaszállását évente átlagosan 5000 éjszakára veszik igénybe a Pécsre látogató pedagógusok és tanulók.

Borsodi pedagógus csoport járt itt Pécsen a Nevelők Házában. „Kellemes otthonra találtunk és irányításával megismertük Pécs nevezetességeit. Az a meleg fogadtatás, amelyet kaptunk, szép emlékként marad meg bennünk” — írta a közelmúltban egyik borsodi pedagógus a vendégkönyvbe.

A mindennapi erős szellemi igénybevételt jelentő iskolai munka után a pedagógus is szórakozni kíván. Szabad idejükben, délután, vagy az esti órákban gyakran belátogat a Nevelők Házába egy-egy pedagógus csoport és televízió-nézéssel, olvasással, vagy esetleg tarokk és ulti csatával szórakoznak. A nevelőtestületek családi estjei, a Nevelők Háza táncos rendezvényei mindig kedveltek a pedagógusok körében.

Mindig szívesen és örömmel látott vendégei a Nevelők Házának a Tanár-

A Nevelők Háza életéből

képző főiskola hallgatói. Komoly, öntudatos magatartásuk, mértéktartó szórakozásuk elismerésre méltó. Remélhető, hogy a Nevelők Háza légköre, az itt láthatók és tapasztalhatók is hozzájárulnak ahhoz, hogy a főiskolai hallgatókból hivatásukat szerető és megbecsült nevelők lesznek.

Pécs jóformán minden iskolájába járnak ma már olyan tanulók, akik látogattak a Nevelők Háza gyermekfoglalkoztatóját. Már az első években folyt a Nevelők Házában szervezett gyermekfoglalkoztatás. Három éven keresztül zenei óvoda működött. Az azután létesült németnyelvű gyermekfoglalkoztatót két csoportban — kezdő és haladó — naponta 60—70 óvodáskorú gyermek látogatja.

Fennállása óta a kicsinyek és az öregek álltak mindig legközelebb a Nevelők Házához. A kicsinyek, akikkel annyit kell törődni, vesződni; akikből az lesz, amivé neveljük őket, — és az öregek, akik leginkább rászorúlnak az istápolásra. A Nevelők Háza leghűségesebb látogatói a nyugdíjas pedagógusok. Hetente két alkalommal az esti órákban kártyáztatnak, olvasnak, szórakoznak, és szép számmal látogatják a részükre havonta rendezett műsoros délutánt. A Nevelők Háza a nyugdíjas pedagógusok számára az a hely, ahol mindig meghallgatásra találnak és a lehetőség szerint segítséget is kapnak. Ők jogosultak leginkább kimondani, hogy a Nevelők Háza második otthonukká vált.

Tíz év nem hosszú idő, mégis mennyi emlékezetes esemény zajlott le a Nevelők Háza falai között! Ki győzné felsorolni azt a sok kezdeményezést, ötletet, amelyek közül sok megvalósult, mások pedig az igények fejlődése folytán alakultak, változtak, vagy a jövőben valósulnak meg. A fejlődés állandó, a rendezvények, látogatók száma mindinkább nő. A Nevelők Háza látogatóinak a száma a tíz év alatt többszöröseire emelkedett. Éves viszonylatban a látogatók száma annyi, mintha Pécs lakosságának a fele évente egyszer, vagy minden pécsi pedagógus szakszervezeti tag 31 alkalommal keresné fel a Nevelők Házát.

A fejlődést, az igények jobb kielégítését az teszi lehetővé, hogy mindig készseges, messzemenő erkölcsi-politikai támogatást kapott a Nevelők Háza a párt és tanácsi szervektől, a Pedagógusok Szakszervezete Központi Vezetőségétől. Ezt a példát követi a maga szerény — de a pedagógusok érdekében a Nevelők Háza munkáját rendszeresen támogató — anyagi és erkölcsi lehetőségeivel a Pedagógusok Szakszervezete Pécs városi Bizottsága. Példás az a segítő készség is, amit a Szakszervezetek Megyei Tanácsa tanúsít a Nevelők Háza iránt, nemcsak messzemenő anyagi gondoskodással, hanem a munka tartalmát helyes irányban gazdagító politikai-kulturális tevékenységével is.

Határkő ez a tizedik esztendő a Nevelők Háza életében, amikor minden barátja, látogatója ezt a 10 évet megméri, leosztályozza. Bizonyos, hogy a kapott érdemjegy alapján felsőbb osztályba, újabb évtizedbe léphet.

DOBOS LÁSZLÓ:

Művészeti ismeretterjesztés a Nevelők Házában

1962 szeptemberében a Pécsi Kamarakórus tagjainak sok-sok barátja, ismerőse, iskola- és munkatársa kapott kézhez egy érdekes, sokszorosított levelet. Volt, akinek a postás vitte, és volt, akinek a kórus tagjai nyomták a kezébe. Ezzel a levéllel, melyet a Nevelők Háza igazgatója, Mohos Antal és a Ház keretében működő Pécsi Kamarakórus két karnagya, Tillai Aurél és Dobos László írt alá, egy újszerű népművelési kezdeményezés született, mely azóta már komoly eredményeket tud felmutatni. Milyen előzmények után indult útnak a sok levél; mi volt benne; kik voltak a címzettek és vajon mivé fejlődött a „mozgalom”, amit a levél elindított? Ezekről a kérdésekről szeretnék röviden beszámolni.

A Pécsi Kamarakórus alakulásától kezdve tudatosan kereste az új utakat. Meglehetősen újszerűnek számított akkor, 1957-ben maga a kamarakórus forma is, de sokkal inkább az a tény, hogy a kórus az iskolapadból az életbe kilépő fiatalok közül, tehát egy olyan korosztályból verbuválta tagjait, akiknek az öntevékeny énekkari mozgalomba való bekapcsolásával nem sokat törődtek azelőtt. De újszerűek voltak az együttes önálló műsorai is, melyek a sablonos „vegyesfelvágott” összeállítások helyett rendszerint egy központi gondolat köré csoportosították számaikat: Reneszánsz est, Haydn emlékest, hangverseny magyar szerzők Weöres Sándor verseire komponált műveiből, dr. Vargha Károly szövegíró-műfordító szerzői estje, „Pécsett először” címmel bemutató est stb.

Ilyen előzmények után, és ilyen újító kedvvel látott hozzá a Nevelők Háza fiatal együttese népművelő munkájának kiszélesítéséhez, a Kamarakórus Baráti Körének megszervezéséhez. A cél kettős volt: egyrészt önmagunkat, a kórustagságnak nevelése, művészi-eszmei továbbképzése és az erre alkalmas egyének szerepeltetése, aktívizálása (sok fiatal pedagógus és jól képzett muzsikus), másrészt a kórustagok barátainak, ismerőseinek, tehát a hangversenyek törzsközönségének bekapcsolása a kórus belső életébe, hogy azok ne csak passzív hallgatói de valamiképpen cselekvő résztvevői legyenek a kórus munkájának. Mindezt azonban olyan formában kellett megvalósítani, hogy az a fiatalok — kórustagok és a közönség — számára egyeránt annyira vonzó legyen, hogy szívesen áldozzanak rá amúgy is kevés szabad idejükből.

A levélből, melyről a bevezetésben már említés történt, megtudhatta a címzett, hogy 1962 szeptemberében megalakult a Kamarakórus Baráti Köre, melynek tagjai a számukra rendezett zenés klubestekre való ingyenes belépésre, valamint a Kamarakórus évi két hangversenyére szóló ötven százalékos kedvez-

Bárdos Lajos a baráti kör foglalkozásán.

ményű jegy váltására jogosultak. A tagsági díj évi 20.— Ft (diákoknak 10.— Ft), amelyet a tagsági könyv váltásakor kell kifizetni. A Baráti Kör tagjának semmiféle kötelezettsége nincs, a rendezvények közül, melyek mindegyikére postán névreszóló meghívót kap, arra megy el, amelyikre kedve van. A felhívás aztán felsorolta az 1962/63 évi klubestek előzetes programját és a tagkönyv váltásának módját.

Erre a felhívásra kb. 80-an váltottak tagsági könyvet, de számuk az első klubest alkalmával jelentkezőkkel együtt meghaladta a 110 főt, ugyanis erre az esetre még azok is kaptak meghívót, akik az előzetes felhívásra nem jelentkeztek. Ez a szám a Nevelők Háza nagytermét figyelembe véve még akkor is teltháznak tekinthető, ha egy-egy estén csak a tagság 80—85 százaléka jelenik meg, mint ahogy az általában történt is. Hogy a tagság megalálta, amit keresett, és a rendezvényeken jól érezte magát, az abból is látszik, hogy az 1963/64 évre a Kör tagjainak létszáma meghaladta a 160 főt. Ez a létszám már kicsit sok is, és néha bizony nem kis gondot okoz a megfelelő számú ülőhely biztosítása, ugyanis a fenti számhoz még hozzá kell adni a Kamarakórus tagságát is.

Milyenek hát ezek a klubestek, melyek ennyire vonzzák azt a sokfelől összehozott tagságot, melyben a közép- és főiskolai hallgatóktól az ipari tanulón, gyógyszerészen, postáson és technikuson át a kisiparosig és nagyüzemi főmérnökig annyi foglalkozási ág képviselve van?

Legelőször is: igen sokfélék. Bizonyításul talán kiemelek néhányat a múlt évi 7 és az idei eddigi 4, előadással egybekötött klubest műsorából. Az első, megnyitó klubest vezetője Ivasivka Mátyás gimnáziumi zenetanár volt, aki különös adottságaival szinte egy este közelhozta, összekovácsolta a tagságot, és az egész estén végigvonuló jó hangulattal eleve vonzóvá tette a vállalkozást. A műsor tulajdonképpen rövid ismerkedés, program-beszéd és közös kánonéneklés után egy végig izgalmasan felépített zenés fejtörő volt, melynek rejtvéyszámái közül több nem hangszalagról, hanem a kamarakórus szólistáinak és Bánky József neves zongoraművésznek élő előadásában hangzott el.

Egészen más volt az a klubest, melyen dr. Németh Antal színházi rendező századunk egyik legnagyobb zenei remekét, Honegger: Johanna a máglyán c. művét ismertette. A zenemű sötét teremben hanglemezről hangzott fel eredeti francia nyelven, a magyar nyelvű szövegek könyv egyidejűleg a vetítövászonon volt olvasható.

Bárdos Lajos Kossuth-díjas zeneszerző elvontnak látszó témáról, a vers és a zene kapcsolatáról, a prozodiáról adott elő. A jeles előadó, aki nemcsak a zeneszerzésnek, de az ismeretterjesztésnek is kiváló művésze, frappáns humorával és kedves egyéniségével az első perctől az utolsóig szinte elbűvölte a közönséget, mely nemcsak hallgatója, hanem az egyes dallampéldák eléneklésével és közös elemzésével cselekvő résztvevője volt az előadásnak. Így lett az elvont témából az év egyik legnagyobb élménye.

Ismét más jellegű volt e sorok írójának összeállítása, melynek célja a reneszánsz Itália életének és művészetének bemutatása volt. Azt est összes szereplői — a Kamarakórus tagjai — egy hosszú asztal körül ültek, melyen az egyetlen fényforrás, egy asztali lámpa világított. A szöveget, mely nem volt más, mint Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem által 1594-ben Itáliába küldött követtség költött beszámolója a művészszerető fejedelem számára, férfihang olvasta fel, miközben mindaz, amit a XVI. századi utazók láttak és hallottak, megszólalt a Kamarakórus, a szólóénekesek és hangszercsoportok előadásában, illetve megjelent a vetítövászon korabeli festménye és városképek alakjában.

Tillai Aurél főisk. adjunktus „A modern zene hármásútja” címmel olyan előadást produkált, mellyel a hallgatókban rengeteg gondolatot, kérdést tudott ébreszteni a témával kapcsolatban. Ennek volt köszönhető a sok hozzászólás és a kialakult értékes vita is.

Andrásfalvi Bertalan néprajzkutató (Dunántúli Tudományis Intézet), aki maga is a kamarakórus tagja, színes vetítettképekkel és igen értékes saját hangfelvételekkel illusztrált előadásában legutóbbi gyűjtőútjairól számolt be. A rendkívül érdekes dokumentum-anyag (fényképek, hangfelvételek) bemutatása és az előadó személyes élményekből táplálkozó lelkesedése olyan érdeklődést váltott ki a hallgatóságból, hogy az előadás után még sokak kíváncsiságát kellett hosszas beszélgetés formájában kielégítenie.

Dr. Bartha Dénes, a Zeneművészeti Főiskola tanára külföldi előadó-körútnya előtt szakított időt Haydn-ról szóló előadása megtartására. Félő volt, hogy a neves Haydn-kutató, aki akkor már fejében tartogatta a nyugati nagy egyetemeken tartandó előadásainak anyagát, aprólékos, tudományos fejtegetést fog nyújtani. Nos, az ellenkezője történt. Kedves, közvetlen és kötetlen formában olyan pompás, élő Haydn portrét festett hallgatói elé, és a bemutatott zeneművekkel olyan élményt szerzett, melyet sokáig nem lehet elfelejteni.

És így sorolhatnám tovább, hisz a nem említett klubestek mindegyike ugyanilyen érdekes és értékes volt. Ehelyett inkább néhány címet szeretnék megemlíteni az idei év visszalévő programjából:

Zenés fejtörővel egybekötött klubestet rendez dr. Nádor Tamás, a Pécsi Rádió zenei osztályvezetője, melyből részleteket közvetít a Pécsi Rádió. (Ezzel indul egyébként a Rádió zenei rejtvényosorozata.) E sorok írója Velencei ünnepek címmel zenei, irodalmi és képzőművészeti összeállítást rendez Velence művészetéről a középkortól napjainkig, a Kamarakórus tagságának közreműködésével. Udvari és zenei élet a XVI. századi erdélyi fejedelmek udvarában címmel dr. Barlay Ödön ad elő készülő könyve alapján, a Kamarakórus zenei illusztrációival. Ismét a Baráti Kör vendége lesz az eddig legnagyobb siker learatója, Bárdos Lajos is, és az évadot egy Orfűre és Abaligetre tervezett, zenés tábor-túzzal, vízizenével és barlanghangversennyel egybekötött kirándulás zárja, Ivasivka Mátyás vezetésével.

Az eddig ismertetett kötött programú klubestek mellett azonban vannak időnként kötetlen, csupán a társas együttlét, a szórakozás céljait szolgáló alkalmak is. Ilyenkor egy-egy érdekes, tréfás zenei cikk felolvasásától a 3—4 szólamú társasénekelésig (hadd énekeljen a „közönség” is!) és egy kisebb zenedarab meghallgatásától a tréfás társasjátékok legkülönfélébb formáig sok apró érdekesség várja a klubtagokat.

Ez hát a program, melyben a sokféle érdeklődésű és foglalkozású tagok mindegyike talál valamit, ami számára érdekes. A növekvő siker titka azonban mégsem csak önmagában a műsorban rejlik. A lebonyolítás, a megvalósítás módja, lendülete, életteljessége legalább olyan vonzóerő. Mert ezt a munkát nem egyedül az előadók, nem is a Nevelők Háza igazgatója és a Kamarakórus vezetői végzik. Ott állnak mögöttük ezer apró ötlettel, munkakedvvel és fiatalos lendülettel a Pécsi Kamarakórus tagjai is, akik nem csupán a közönség, de a sajátmaguk szórakoztatására is, igazán szívvel-lélekkel, örömmel és jókedvvel játszik ezt a felnőtteknek való szép játékot. És azt hiszem, ez a legfontosabb.

NAGY FERENC:

A berkesdi művelődési otthon munkája*

A népművelési körzetek kialakítása szükségessé tette a népművelési munka közös tervezését. Felkerestük az üzemegységek vezetőit és a tsz életéről és a jövőben megoldásra váró feladatairól érdeklődtünk. Ezután került sor a körzethez tartozó művelődési otthon igazgatók megbeszélésére, melyen a körzeti népművelési munkát, illetve feladatokat állítottuk össze. Közös elemeztük a tsz-tagok munkaerőcsét, világnézetét, szakmai felkészültségét, általános műveltségét és a vezetés problémáit is. Ezek után világossá vált, hogy olyan népművelési programot kell összeállítani, amely a tsz termelését segíti. A népművelési munkaterv végrehajtása a tsz-nek is érdeke és végrehajtásáért a tsz vezetősége is felelősséget vállal; anyagilag és erkölcsileg segíti, támogatja a népművelési munkát.

A gazdasági, társadalmi és a művelődési helyzet elemzése után fő célkitűzéseiket a következőkben határoztuk meg.

Segíteni kell az egyesített tsz dolgozói helyes világnézetének kialakítását, növelni kell általános és szakmai műveltségüket, hogy megszilárduljon munkaerőcsük, rendelkezzenek a magas termeléshez szükséges ismeretekkel, kibontakozzék alkotóképességük.

Ennek érdekében a körzet községeiben 10 előadásból álló komplex sorozatot szerveztünk a körzeti munkaközösség előadóival. A tematikát úgy állítottuk össze, hogy fenti célok elérését segítse elő: a termelési, gazdasági feladatok megoldását, de ugyanakkor formálja a dolgozók világnézetét és gyarapítsa általános műveltségüket is.

Megállapítottuk, hogy a négy község termelőszövetkezetei közül az egyesítés előtt az ellendi tsz érte el a legjobb eredményt. Ez az eredmény a tsz-vezetők és dolgozók között kialakult helyes, egészséges kapcsolatnak és a tsz-tagok jó munkaerőcsének volt az eredménye. Ezért terveztük be: Miért fizethetünk 32 Ft-ot munkaegységenként? c. előadást. Ezt az előadást az ellendi üzemegység vezetője tartotta meg, mind a négy községben.

A tsz jövő perspektíváit is ismerni kell a tsz tagjainak. Ismerniök kell, hogy milyen célokat tűz maga elé a vezetőség, milyen üzemágakat kíván megvalósítani, milyen eredményeket kíván elérni a növénytermesztés, az állattenyésztés területén, milyen gépekkel akarja bővíteni gépparkját. Ezt a célt szolgálta: Az egyesített tsz jövője, milyen lesz a tsz komplex gépesítése? c. előadás.

* Részletek a szerző megyei tapasztalatcserén tartott beszámolójából.

Mind a négy községben a tsz elnöke tartotta meg az előadást nagyszámú közönség előtt.

Sokat foglalkoztatta a tsz-tagokat a sertésállomány egy részének elhullása. Keresték az emberek az elhullás okát; kérdezték, hogy ki ezért a felelős? Szükségesnek tartottuk választ adni a felmerült kérdésekre. A választ „Miért hullott el az elmúlt évben a tsz sertésállományának egyrésze” c. előadással próbáltuk megadni. Az előadást a körzet községeiben az állatorvos tartotta.

Napjainkban egyre nagyobb tért hódít a vegyszeres gyomirtás. Nagyüzemi gazdaságainknak a termelés emelése érdekében alkalmazniuk kell a tudomány legújabb eredményeit. Sok tsz idegenkedik az újtól. Feladatuk tehát, hogy a népművelés sajátos eszközeivel neveljük paraszt dolgozóinkat, szerettessük meg velük a tudomány legújabb vívmányait a mezőgazdaság területén is. Ezért programba vettük a „Vegyszeres gyomirtás” c. előadást. Az előadás megtartására a tsz főagronómusát kértük fel.

Ezek az előadások a termelést kívánják előmozdítani. Természetesen az előadássorozat olyan témákat is tartalmaz, amelyek az általános műveltséget és a helyes világnézet kialakítását szolgálja. Ilyen előadások: A tsz névadója — Kosuth Lajos; Berkesd és környéke; Külkereskedelmünk — gazdasági kapcsolataink; Ember a világűrben; Mit olvassunk? c. előadások.

Az előadások tartalmi színvonalának és módszerességének biztosítása érdekében létrehoztuk a körzeti előadói munkaközösséget, hogy valamennyi témára szakképzett előadók álljanak rendelkezésre. Az előadói munkaközösségben részt vesznek: agronómusok, tsz-vezetők, orvosok, pedagógusok. Előfordult, hogy központi előadó tartotta az előadást. A központi előadó a körzet valamennyi községében legtöbb esetben nem tud eljutni, csak a körzet székhelyére, illetve a körzet egyik községébe. Körzetünkben egy előadást tartott központi előadó Szilágy községben. Ezt az előadást meghallgatta a körzeti előadói munkaközösség egyik tagja és a hallottak alapján tartotta meg előadását a körzet többi községében: Berkesden, Perekeden, Ellenden. Itt említem meg: bevált gyakorlat, hogy a központi rendezvényeket nem mindig a körzeti székhelyeken rendezzük meg, hanem a körzethez tartozó községekben is. Lehetőleg úgy, hogy minden községben sorra kerüljön nagyobb rendezvény.

Valamennyi előadást filmvetítéssel kapcsoltuk egybe. A filmek kiválogatására nagy gondot fordítottam. Igyekeztem az előadás témájához szorosan kapcsolódó filmet szerezni. Ez a legtöbb esetben sikerült is, pl.: az Egy nap az állatkórházban, Sertéspestis stb. című filmek. Ezek a kisfilmek tanulságosak és egyben szórakoztatók is. Művelődési otthonunk a körzethez tartozó községekbe is eljuttatta a mozigépet és filmeket. Ezzel is segítséget adott művelődési otthonunk a körzet községeinek a népművelő munkában. A keskenyfilm-vetítógépet a berkesdi községi tanács az elmúlt évben a községfejlesztési alapból vásárolta. A mozigép javításra szorult. A javítást a Baranya Megyei Moziüzemi Vállalat végezte. A javításért 1000 Ft-ot fizettem ki. A javítási költséget teljes egészében a berkesdi műv. otthon fedezte, a körzethez tartozó művelődési otthonok hozzájárulását nem kértük, hisz költségvetésük kisebb és a tagközségek támogatásának gondolata is vezetett bennünket.

Az idei népművelési évadban körzeti ismeretterjesztő előadássorozatot nem terveztünk. Az ismeretterjesztő előadásokat minden község állandóan szervezi meg a helyi igények felmérése alapján. Természetesen a vetítógépünket az idén is minden alkalommal eljuttatjuk a körzethez tartozó művelődési otthonokhoz.

Az előadók is a körzeti előadói munkaközösség tagjai lesznek, elsősorban a tsz szakemberei.

Körzeti szervezetben oldottuk és részben oldjuk meg a felnőttoktatást is. Berkesden a dolgozók általános iskoláját az idén harmadízben indítottuk be. Az elmúlt évben a perekei dolgozókat vontuk be a felnőttoktatásba. Igaz, hogy csak 4 perekei dolgozó iratkozott be az ált. isk. VII. osztályába, de ezt a kis létszámot is pozitívként kell értékelni. Elsősorban azért, mert — amint tudjuk a dolgozók iskolája az őszi és téli hónapokban működik — nagy áldozatot hoztak, amikor hidegben, sárban, hóban sokszor gyalog tették meg Pereked és Berkesd közötti utat oda-vissza, késő este. Persze szebben hangzana és nagyobb eredményként könyvelhetnénk el, ha a 4 dolgozó helyett 14 dolgozó járt volna Perekedről. De ez a 4 dolgozó azt a magot jelentette, amely alapul szolgált a most novemberben Pereken is beinduló ált. isk. VII. osztályának. És ez a második jelentőségében legnagyobb eredmény. Ugyancsak berkesdi példa nyomán indult be a dolgozók általános iskolája Szilágyon és Ellenden is három évvel ezelőtt.

Községünkben működik a szentlőrinci mezőgazdasági technikum kihelyezett osztályának első évfolyama. Hallgatói a körzet valamennyi községéből kerültek ki. Művelődési otthonunkban folyik az oktatás. A hallgatók segítségére kívánunk lenni, most a közeledő vizsgák előtt azzal, hogy minden héten egy alkalommal konzultációt szervezünk a matematika és fizika tantárgyakból. A technikum szervezésében a termelőszövetkezet és a községi tanács fejtette ki a legnagyobb szervező munkát.

A körzet valamennyi községe rendelkezik klubbal. Tervükben klubtalálkozók szerepelnek. A klubtalálkozón szellemi vetélkedőket szervezünk: Ismerd meg hazádat! címmel. Minden műv. otthon megrendezi a szellemi vetélkedőt, majd mind a négy község győztesei egy körzeti döntőn vesznek részt. A vetélkedő kérdéseit a körzet műv. otthon igazgatókkal közösen állítjuk össze.

Ugyancsak tervbe vettünk egy körzeti Ki-mit-tud? bemutatót is. Természetesen itt nem számíthatunk magas művészi teljesítményre, de úgy gondoljuk, hogy mindegyik községben van egy-egy zenész, aki valamilyen hangszeren játszik, akad jó szavaló, vagy ügyességi számot bemutató fiatal. A bemutatón fellépő szereplőket jutalmazni is kívánjuk. A Ki-mit-tud? műsoron a körzet egyik községében került megrendezésre és bízunk benne, hogy a közönség tetszésével fog találkozni. Bízunk abban is, hogy a fiatalság körében is megértésre talál igyekezetünk és a jövő népművelési évadban több alkalommal rendezhetünk ilyen műsorokat.

A körzet községei nem rendelkeznek állandó jellegű színjátszó csoporttal. Ezen a területen még erőfeszítéseket kell tennünk, különösen a körzeti művelődési otthonoknak, hogy önállóan is képes legyen egész estét betöltő műsorokat adni nemcsak Berkesden, de a körzet valamennyi községében. Színjátszó csoportunk csak időszakonként működik. Az elmúlt év tapasztalatai alapján egyfelvónásosok bemutatását tervezzük. A körzet községei közösen egy estét betöltő műsort adnak, és ezt a műsort a körzet valamennyi községében bemutatják. A szilágyi színjátszó csoport a tél folyamán önállóan is vállalkozott egy vígjáték bemutatására. Jókai: Bolondok grófja vagy a Disznótor c. vígjátékot tűzi műsorra, melyet ugyancsak mind a négy községben bemutatunk.

Az elmúlt évben Szilágyon kézimunkaszakkör működött. Buzsáki, rábaközi és torockói himzéssel párnákat, terítőket szészítenek. A szakkör tagjai Geosits Sándorné vezetésével lelkes együttessé kovácsolódtak. A szakkör az elkészített

munkákból kiállítást rendezett. A kiállítás anyagát hozzánk is eljuttatták. Cé-lunk az volt, hogy a berkesdi lányok és fiatal asszonyok is megismerjék a nép-művészet igazi értékét és a vásárokon és piacokon árusított giccs helyett nép-művészeti munkákkal díszítsék otthonukat.

A kiállítást nagyon sokan megtekintették és megnyerte a berkesdiek tet-zését. A hatás sem maradt el. Községünkben is megalakult a kézimunka szak-kör a szilágyi példa nyomán 60-as létszámmal. Elmondhatjuk, hogy Berkesden még egyetlen alkalommal sem mutattak ilyen érdeklődést a község asszonyai.

Eddig problémát jelentett a nagyobb számú község szervezése, különösen az asszonyoknál. Amikor a szakkör beindulásakor a meghívókat kiküldtük, arra gondoltunk, hogy 20—30 asszony fog megjelenni. Nagy volt a meglepetésünk, amikor a meghívottak mind megjelentek, sőt akik véletlenül kimaradtak a név-sorból hívás nélkül is eljöttek. Ez jó példája annak, hogyha olyan rendezvénye-ket, vagy foglalkozásokat szervezünk, amit a község lakosságával igényel, nem okoz problémát a községszervezés; de jó példa arra is, hogy a körzet községei hogyan tudnak egymásnak segítséget nyújtani. Reméljük, hogy a jövőben mi is hasonló hatással leszünk a körzet többi községeire, ugyanis kézimunka szak-körünk kiállítási anyagát eljuttatja Pereked és Ellend községbe is.

Pereken gazdatanfolyam működött az elmúlt évben 16 tsz-taggal. Az idén a tanfolyam II. évfolyama indul be. A tanfolyamot a tsz állattenyésztő agronó-musa vezeti. Ugyanis Pereked községben a tsz sertéstenyésztet létesít, szüksé-ges tehát, hogy az állattenyésztésben dolgozók szakismeretekkel rendelkezze-nek. Népművelő munkánk fő célja a termelés segítése a népművelés sajátos esz-közeivel. És hogy ez megvalósítható legyen, szükséges, hogy a népművelési kör-zetek kialakításánál figyelembe vegyük a már kialakult gazdasági körzeteket. Álljon erre egy másik példa is a szilágyi népművelési tervből! A tsz tervében szerepel Szilágy községben nagyüzemi szőlő és gyümölcs telepítése. A munká-hoz szükséges szakembergárda biztosítására 50 tsz-tag részére a tél folyamán szőlőoltványkészítő tanfolyam indul. A szakembereket a tsz biztosítani akarja arra az időre, mire a telepítési munkák megindulnak. És ezt a munkát a nép-művelés és a tsz szakemberei közösen valósítják meg.

Ugyanilyen célt szolgálnak az ellendi ismeretterjesztő előadások között a ba-romfityenyésztéssel foglalkozó előadások, mert a tsz baromfitelepe az ellendi üzemegeységénél van elhelyezve.

A perekedi művelődési otthon ezermester szakkört indít be. Tervbe vettük, hogy meglátogatunk egy szakköri foglalkozást azzal a céllal, hogy a mi fiatal-jaink is kövessék a perekedi példát.

A körzeti népművelési tervet a négy község összevont tanácsulése tárgyalta meg és hagyta jóvá. Így a négy község tanácsstagjai is megismerték a népműve-lési munkát és e tárgyalás hozzájárult ahhoz, hogy a tanácsstagok is felelősséget éreztek a terv végrehajtásáért.

A munkatervet a pártvezetőség is tárgyalta. A körzethez tartozó művelődési otthon igazgatók a pártvezetőség előtt ismertették népművelési munkater-vüket. Ugyanakkor mi is megismertük részletesen egymás munkatervét, ismer-tettük az eddigi szerzett tapasztalatokat. A pártvezetőség reálisnak tartotta a terveket, és végrehajtása során esetleg felmerült problémák megoldásában se-gítőkészségét fejezte ki.

A népművelési körzet kialakításának feltétele volt, hogy a négy község egy termelősövetkezetben egyesült. Az egyesített termelősövetkezet anyagilag is támogatja a művelődési otthonokat. Az elmúlt évben is, és az idén is a kultu-

rális alapból a berkesdi művelődési otthon részére 6000, a szilágyi, perekei és ellendi művelődési otthonok részére pedig 2000-2000 Ft-ot biztosít. Ezenkívül szerződést kötött a TIT-tel, melyben vállalta az ismeretterjesztő előadások költségét. Hozzájárult a művelődési otthonok felszerelésének gyarapításához: Több esetben fuvarral segítette a művelődési otthonokat. A filmvetítógépet az elmúlt évben a termelőszövetkezet szállította el, a költségekbe, hogy az ismeretterjesztő előadásokat filmvetítéssel is érdekesebbé, tanulságosabbá tehetjük.

A körzetesítési munkánkban még csak a kezdeti lépéseket tettük meg, de a tapasztalat azt bizonyítja, hogy jó úton járunk. Keressük, kutatjuk azt az utat, amellyel közös összefogással még hatékonyabb népművelési tevékenységet fejthetünk ki.

LEMLE GÉZA:

Cigányok „népművelő iskolája“ Kossuth-aknán

Érdekes népművelési munkaterv került a kezembe. A gondosan elkészített, valóban „komplex” terv címe: „A Kossuth aknai általános iskola népművelési munkaterve az 1963—64-es évre”. Iskolának népművelési terve? Kicsit szokatlan. Népművelési tervet művelődési otthonok, klubok, népművelési ügyvezetők szoktak készíteni. De ahol nincs a kultúrának más hajléka az iskolán kívül? S ahol a pedagógusok nemcsak az iskolai munkát tekintik kizárólagos feladatuknak, hanem gondjuk a felnőttek nevelése is? Miért ne lehetne ilyen körülmények között iskolának is népművelési terve? A munkaterv bevezető része a következőképpen indokolja a sajátos helyzetet:

„A helyzet 1963. szeptember 1. óta kétségtelenül sokat javult. Ez elsősorban az új általános iskola megnyitásával függ össze, amely elsősorban az alkalmoszerű helyiség problémáját oldotta meg. Másrészt az iskolába került tanerők a szervezettség és rendszeresség problémáján segítettek.”

A fenti igénytelennek tűnő megállapítás nagyszerű és példamutató tényről rögzít:

a) A Kossuth-aknán, melynek lakossága zömmel cigány, kulturális centrum az iskola, a korszerű művelődés legváltozatosabb formáit alkalmazza viszonylag korszerűtlen körülmények között. (Két tanterem aligha ideális színhelye a népművelésnek.)

b) Olyan pedagógus házaspár került ebbe az iskolába, akik példát mutatnak a helyes népművelői magatartásra, s a korszerű népművelés megvalósítására is. Számukra a művelődésügyi egység nem szólam, hanem cselekvésük vezérfonala. Valóban együtt nevelik a gyermekekkel a serdültebb ifjúságot és a szülőket; elválaszthatatlannak érzik az iskolai oktató-nevelőmunkát a népműveléstől.

Így válik ez az „érdekes” munkaterv a korszerű pedagógia és korszerű pedagógus magatartás tiszteletreméltó dokumentumává. A nevelők hasznos tevékenysége tovább kíséri a tanulókat az iskolán túl is, s a szülői ház kulturális nevelésével az iskolai oktató-nevelőmunka kedvezőbb feltételeit teremti meg. S hogy milyen haszonnal, arról még később szölok!

Célkitűzések — feladatok c. fejezetében a következőkről szól a terv:

„A fő feladat az itt élő cigánylakosság művelődési viszonyainak megjavítása és ezen keresztül a cigányság és az itt élő „magyar” lakosság közti még meglévő „ellen-

tétek”, előítéletek kiküszöbölése. Természetszerű s a feladat jellegéből adódik annak huzamossága.

1. Az iskola lehetővé teszi a rendszeres iskolabajarást az iskolakötelesek számára, ami eleve megátolja az analfabétizmus növekedését.

2. A dolgozók esti iskolájában fokozottabb mértékben megkezdődött a meglévő analfabétizmus felszámolása. Minden héten hétfőn és kedden du. 16 h-tól este 19 h-ig az alapismereti I. tanfolyam; szerdán és pénteken du. 16 h-tól 19 h-ig az alapismereti II. tanfolyam működik. Az első tanfolyamra 31-en iratkoztak be, az utóbbira 11-en.

3. Az iskolán kívüli művelődést az alábbi művelődési formákkal igyekszünk előmozdítani:

- a) ismeretterjesztő előadások
- b) könyvtár — folyóiratok
- c) filmvetítések
- d) gyermekekkel való foglalkozás — bábszínház
- e) kirándulás — múzeumlátogatás
- f) egészségügyi tanácsadás és előadások
- g) sportolás
- h) művészeti nevelés.

A munkaterv a továbbiakban részletesen közli 18 ismeretterjesztő előadás címét, s meghatározza a szemléltető filmeket; megállapítja a könyvtári kölcsönzés rendjét és a „felolvasó estek” (minden csütörtökön!) programját, s felsorolja az előfizetett folyóiratokat. Rögzíti a többi népművelési forma keretében megoldandó feladatokat, amelyek között szerepel többek között: bábszínház és mesefilm vetítés a gyermekeknek, kirándulás, heti rendszeres csecsemővédelmi tanácsadás, sportpályák létesítése és a műkedvelő művészeti mozgalom meg-
alapozása.

A javából való népművelési terv ez! Nemcsak azért, mert kiterjed valamennyi korcsoportra, hanem azért is, mert az adott körülmények között alkalmazható népművelési formák változatos felhasználására törekszik. Sőt, ennél is tovább megy! Nem csinál elvi vitát abból, hogy mi köze az iskolának az egészségügyi szervek hatáskörébe tartozó csecsemővédelmi tanácsadáshoz; vagy az ugyancsak más szervek irányítása alá tartozó sporthoz. Mindent megtesz az iskola, a nevelő, amit csak megtehet a kulturális életkörülmények, a műveltségi színvonal fejlesztéséért. S azt hiszem, nagyszerű pedagógus magatartással találkoztam. Mert mérhetetlenül nagy a különbség az olyan pedagógus közt, aki az eredménytelenség „felelőseit” keresi szülőkből, ifjúsági mozgalomban s ahol csak lehet; s a közt, aki maga vállalja a felelősséget és munkát, talán éppen azért, hogy munkatársakra találjon szülőkből, fiatalokban, s mindenkiben, aki valamit is tehet a kulturáltabb életért.

* * *

A népművelési tervekkel kicsit úgy vagyunk, hogy tervezni már jobban tudunk, mint terveket megvalósítani. Ezért körülnéztem Kossut-aknán, vajon hányadán állnak a terv megvalósításával. Az iskolában is, s az „iskolán kívül” is.

— Ma először nem volt tetves gyermek az iskolában — újságolta az iskola vezetője. 66 tanulójaiból csak 3 nem cigány, s bizony volt olyan vizsgálat is, amikor több mint 20 tanulót találtak tetvesnek. S az eredmény forrása kettős: a népművelő munka és a „védő bácsi” lelkiismeretessége, aki nemcsak az iskolában, hanem a családoknál is hadakozott a kellemetlen „vendégek” ellen.

A körülmények bizony elég mostohák. A Felsőtelep majd minden lakóalkalmatlansága putri. A Páfrányos még ennél is rosszabb. Az Alsó-telepen már „villával” is találkoztunk; kertek, kerítések, házak tűnnek a szemünkbe, s itt télen „sűrűn sírt a disznó”. Kiadós „keresztelők” is akadnak 70 liter borral,

birkával, tyúkokkal, amolyan se templomi, se tanácsi névadó ünnepségek. Szóval az Alsótelep a felemelkedés útján jár, a másik kettő jóval elmarad mögötte. S a felemelkedők restelkednek a cigány név miatt, nem vállalják, inkább azt vallják, hogy ők „katolikusok”.

Az iskola „cigányiskola” lett. Érdekes módon hadakoztak először ellene, hogy „elvilleg” nem szabad cigányiskolát építeni. Mintha csak tudták volna, hogy az lesz, pedig nem történt más: felépült egy külterületi iskola. S az „elvi” aggályoskodók ma már beletörődtek abba, hogy a nem cigány tankötelesek Kökönyösbe járnak — az említett 3 tanuló kivételével. Még „öntudatosabb” cigányszülő is akadt, aki azt mondta:

— Csak nem adom gyermekemet a a cigányiskolába? — S nem is adta. Így lett a Kossuth-aknai iskola „gyakorlatilag” cigányiskola, s megkezdődött a tanítás két párhuzamos első osztályban.

A 66 tanulóból látogatásom napján — kemény téli időben —, csak kettő hiányzott, egy igazolatlanul, egy pedig kórházban volt. Az egyik osztályban, ahova a „nagyobbak” járnak 14—15 éves elsősök is vannak, s a 66 tanulóból mindössze 7 rendes korú, a többi túlkoros. A múlt eredménye elég gyatra. A Kossuth-aknai cigányokból jelenleg egy nyolcadikos és 3—4 hetedikes jár a kökönyösi iskolába.

A tanítás sem könnyű munka ebben az iskolában. Csoda, hogy csak 8—10 nap lemaradásuk van! Az előkészítésre három hetet kellett a nevelőknek fordítaniok, hisz nem tudták a gyerekek melyik a jobb kezük s melyik a bal. Nem tudták hova álljanak, ha ezt hallották: „állj mögéje!” S még később is cigányul vágták ki az eredményt, ha megkérdezték tőlük: mennyi $3 + 2$? Az első benyomás alapján a nevelők azt gondolták, hogy a tanulók fele megbukik. S mi lett a félévi eredmény? Két tanuló mulasztás miatt osztályozatlan, megbukott 12. Ilyen körülmények között tiszteletreméltó eredmény ez. A „nagyobbak” közül nem bukott senki.

S milyen sokatmondók itt még az árulkodások is:

— Tanítónéni, a B. Flóra nem mosakodott, s azért van kendő a fején, mert nem fésűlködött.

A kis árulkodó persze tiszta és megfésült! S a többi apróság is „a fülét és nyakát leszámítva” tiszta. De majd sor kerül arra is!

A nevelők gondját enyhíteni lehetne az „előképzés megvalósításával, amit már évközben be lehetne indítani. S „tanulószoza” kellene. Így is vagy 20 tanuló az iskolában tanul délután, otthagyják könyvüket, füzetüket is, mert otthon nincs helyük a tanuláshoz, s tanszereik veszélyben forognak a kisebbek miatt.

Ennyit a népművelő iskoláról.

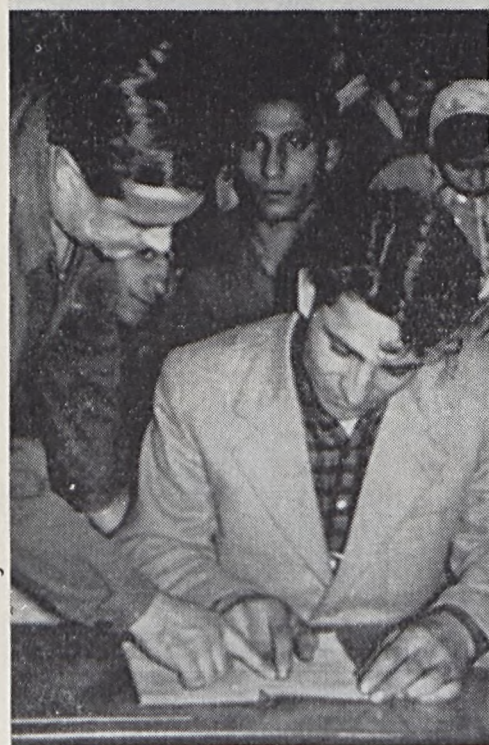
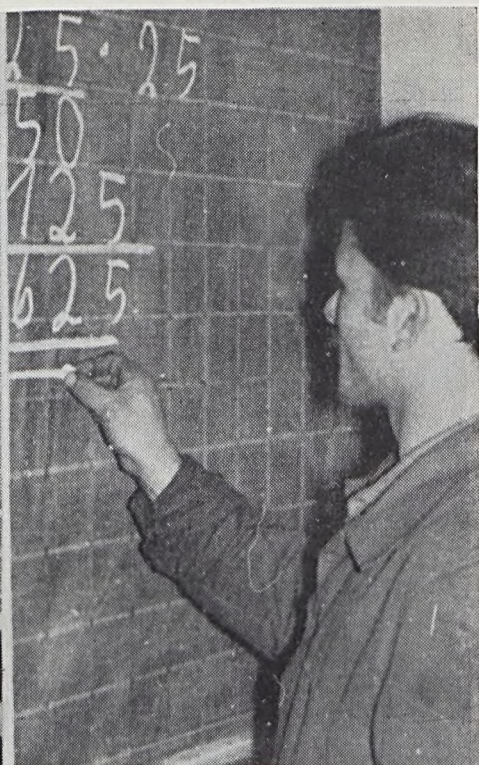
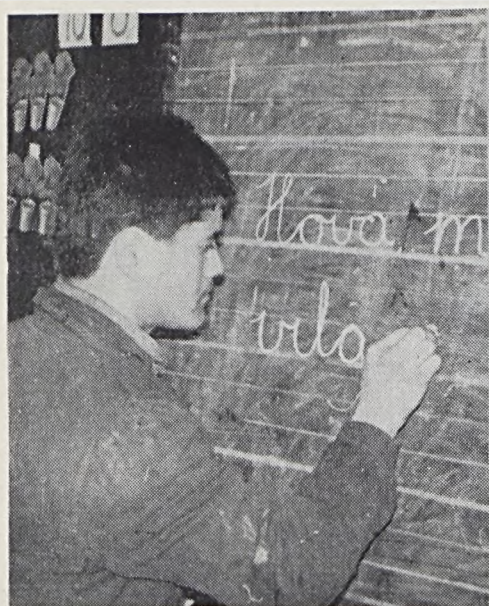
S még csak azt, ha megkérdezik a nevelőktől kartársaik:

— Na, hogy vagytok „cigány tanítók”? — nyugodt lelkiismerettel válaszolhatják: „Köszönjük, csak megvagyunk valahogy!”

* * *

A felnőttoktatással „üzemben” találkoztam. 9 hallgató és két „vendég” ült a padokban. „Jó osztály” — dicséri őket nevelőjük. S valóban, itt-ott akadozva, de szépen megy az egyszeregy, s jó eredmények születnek táblán, füzetben az írásbeli számolásnál. O. J. 16 éves fiatal mindenáron kitérni akar lenni. Ma már meggyőződése, hogy neki is lehet télikabátja, amelyben „olyan jó meleg van”. Ebből az osztályból (alapismereti II.) tízen fognak eredményesen vizsgázni, bár nem könnyű a dolguk. Panaszkodnak is a szünetben:

— Vannak ezek az aknászok — mondja egy bányász —, az egyik megérti, a másik nem.

— Eddig elengedtek, most már nem igen akarnak...

— Kevés a létszám?

— Vannak, akik helyettesíthetnének.

Csakhamar kiderül, hogy nemcsak Zobákon értetlenek a felnőttoktatással szemben, mint ez korábban volt, hanem most már a III-as aknán és a Béta aknán is hallani ilyen megjegyzéseket:

— Ha tanulni akar, számoljon le!

A nehézségek ellenére is van például „tanuló család” a cigányok között, amelyből 6-an tanulnak: Hárman az alapismereti I. tanfolyamon, ketten a II.-on, egy gyermek pedig iskolába jár.

Egy ifjú legény dicsekszik:

— Könyvet vásároltam...

— Mit?

— Az „Éhséget”; azt mondják jó...

— S mást?

— 130 Ft-ért vásároltam...

— Hol szerette meg ennyire a könyvet?

— Itt az iskolában... meg a bátyám is küldött, amíg be volt zárva.

Ilyen szövevényesek a könyvvel való barátkozás útjai!

S ha már a könyvekről szó esett, hadd mondjam el, hogy a felnőttoktatásban folytatott eredményes munka jutalma a „felolvasó est” a „tanítási óra” után. S ezzel máris a népművelési munka területére léptünk.

Még csak annyit, hogy a felnőttoktatásról „vitába” keveredtem a Szerencsés házaspárral, a Kossuth-aknai nevelőkkel. Szerintük az a módszer, amit Forró József ismertetett a pécsi analfabétizmus elleni harcról megtartott ankéton — nem jó. A tanítási órának órának kell lenni — állapították meg —, a népművelési elemek csak órán kívül játszhatnak szerepet, az óra felépítését, rendjét nem zavarhatják. Forró József „liberálisabb” felfogása szerint óra közben is szerepelhetnek ilyen elemek, mert feloldást, rövidebb pihenést jelentenek, s élénkitik az egyébként fárasztó „szürke” órákat. Egyben azonban mindenképpen egyetértettünk: a népművelés lehetőségeivel ki kell egészíteni a felnőttoktatást. Ez nemcsak lehetőség, hanem szükséges is. Ezt a vitát az eredmények „döntik el”, ha erre egyáltalán szükség van. Forró József módszere bevált Gyöngyösmelléken (kiadványunkban már foglalkoztunk vele), s reméljük, Mohácson is eredményes lesz. Szerencsések is levizsgáztatnak kb. 21 elsős és 10 másodéves alapismereti tanfolyami hallgatót. Ezek szerint különböző módszerek alkalmazása célravezető; de mindenképpen az eredményeknek kell hitelesíteniök a pedagógiai-didaktika elgondolásokat.

* * *

A felnőttoktatás hallgatói többször kérték a nevelőket, hogy meséljenek. Meséltek is, végül felolvasás lett a meséből. Az első alkalommal több órán keresztül 92 oldalt olvastak el az Egri csillagokból. A regényt be is fejezték. Azután Petőfi: Az apostol c. költeményére került sor, majd az Ordások között c. műre. S azóta minden csütörtökön megy a felolvasás — már nemcsak a felnőttoktatás részvevőinek, hanem minden érdeklődő számára. Tervükben szerepelnek A köszívű ember fiai, a Toldi, a János vitéz, Dumas, Viktor Hugó és Solohov művei. A felolvasó estek a könyvtári munka szerves részévé váltak.

Csütörtök lett a könyvtár napja. Az iskola egyben fiókkönyvtár is, a népművelési terv szerint. Négy száz könyvet helyezett itt el a központi szakszervezeti könyvtár, s már az első hónapokban 58 olvasója lett, majdnem kivétel nélkül cigányok. A mesekönyvek, Verne és Cooper regények, valamint más kalandos regények útján indulnak el az irodalom meghódítására. A tervezett folyóiratokat lapozgatják, egyelőre csak a képeket nézegetik, de indulásnak ez is elég.

Az ismeretterjesztő előadásokból az elsőket már megtartották. Szorgalmas kölcsonzői a Megyei Filmtárnak. Szó esett a cigányság történetéről, a munkáról, a tanulásról, a családról, nevelésről és egészségügyi kérdésekről. Egy-egy előadást 120—150-en hallgattak meg.

A gyermekeknek egyszer volt eddig bábelőadás, 100-an tekintették meg. Most már van diagépük, diafilmjük, s ez újabb lehetőséget jelent a gyermekek foglalkoztatásában.

Megtekintették a komlói múzeumot is, s a felnőttoktatás 25 szorgalmas hallgatója közös mozilátogatáson is részt vett.

Az egészségügyi tanácsadást rendszeresen végzi az egészségügyi osztály.

Még a télen megszerezték a röplabdát és hálót; tavasszal minden bizonnyal megépül pályájuk is, s így a rendszeres sportolás lehetősége is megnyílik a cigányfiatalok számára.

Ha sikerül hangszert szerezniök, megkezdődik a művészeti nevelés is. Néha még felvillan a cigányok tábortüze az erdő szélén, dalolnak, egy asszony citerázott nemrégiben is. Miért ne lehetne őket elindítani a műkedvelő mozgalom útján is, megfelelő támogatással? Rádió, lemezjátszó, citera, gitár kellene és televízió. Az utóbbit már megkapták, s az előzőket is minden valószínűség szerint rendelkezésükre bocsátják.

Ez a néhány hónap alatt végzett népművelési munka mérlege.

* * *

Ma még rendszeresek a „fejfájós” napok, a fizetés utáni részegség bódult napjai. Ilyenkor a verekedések is napirendre kerülnek; ha nyilvántartásba nem is, hogy „ne rontsák a statisztikát”. Mégis az a meggyőződés, hogy az ismertett iskolai-népművelési terv végrehajtásával jelentős segítséget nyújthatunk a ma még elkieserítő jelenségek megszüntetéséhez. Különösen akkor, ha minden érdekelt segíti a Szerencsés házaspár sokoldalú, lelkes munkáját.

ZSIKÓ JÁNOS:

KISZ szervezetünk és a művelődési otthon

A Pécs-Baranya Népművelési Tanácsadó Istenkúton tapasztalatcsere jellegű megbeszélést tartott a peremvidéki művelődési otthonok társadalmi vezetőségének munkájáról. Az istenkúti társadalmi vezetőség tagja Zsikó János helyi KISZ-titkár is. A megbeszélésen az alábbiakat mondta: Napjaink egyik problémája az ifjúság nevelése, erőinek hasznos felszabadítása és a társadalom vezetésébe való, megfelelően ellenőrzött bevonása.

Bekapcsolódnai a társadalom vezetésébe... Ez a kijelentés talán kicsit nagyképűnek tűnik. Pedig nem így van... Hiszen társadalmunknak része az ifjúság, s a szocialista társadalom egyes rétegei, amellett, hogy résztvesznek az egész társadalom életének szervezésében, irányításában, tömegszervezeteikben sajátos problémáik megoldásán is fáradoznak.

Az ifjúságnak megvan minden lehetősége saját életének szervezésére, irányítására tömegszervezetében, s ugyanakkor élvezi az egész társadalom támogatását is, s résztvesz életkori sajátosságainak megfelelően az általános gazdasági, politikai és kulturális kérdések megoldásában, más szervekkel együttműködve. Ez általánosan elfogadott igazság. Leszögezésére azért van szükség, hogy le tudjuk vezetni KISZ-szervezetünk és a művelődési otthon eredményes együttműködésének feltételeit.

Szervezetünk összetétele meglehetősen speciális. Tagjaink 90 százaléka üzemi dolgozó, vagy ipari tanuló. Működési területünk, ugyanúgy, mint a művelődési otthoné, igen nagy. KISZ csoportunk jellege: területi alapszervezet.

Ezek meglehetősen száraz adatok. Érdekesebb két szempontból vizsgálni szervezetünk munkáját: mennyiben felel meg a Kommunisták Ifjúsági Szövetség céljainak és hogyan segíti a népművelést.

Először is megszerveztük a KISZ-tagok híradóláncát. Erre ilyen nagy területen feltétlenül szükség van, mert csak így lehet mozgékonytá tenni a szervezetet. És ha már sikerült legyőznünk a távolságokat, miért ne segítenénk a művelődési otthonnak, melynek ugyanez a célja? Nem törtük a fejünket ezen a kérdésen, hanem segítettünk. Ismeretterjesztő előadásokra, bálókra, rendkívüli programokra szerveztük a lakosságot, ha kellett, házról-házra járva.

Így kezdődött. A művelődési otthon vezetősége kezdett bízni bennünk, belátták, hogy ránk is támaszkodhatnak. De mással is bizonyítottunk.

Az Ifjúság a Szocializmusért mozgalom egyik követelménye a 20 óra társadalmi munka. Nem mentünk a „szomszédba” munkaalkalmat keresni, hanem nekiláttunk a művelődési otthon környezetének rendbehozásához. Hiszen ez ter-

mészertes is. Itt kaptunk helyet, itt dolgozunk és szórakozunk. Közben megint léptünk egyet az együttműködés felé.

Ezek után már érthető, hogy a művelődési otthon vezetősége nyugodtan ránkbízta a színjátszó szakkör munkáját. Ez persze nem jelenti azt, hogy nem gondoskodnak megfelelő oktatóról, de nekünk lehetőséget adtak arra, hogy munkánkat kiszélesítsük; hogy minél több KISZ-tagnak juttathassunk feladatot. Ma már négy műsor hat előadása áll mögöttünk, és mindenki úgy érzi, hogy szerencsés volt az ilyen irányú átszervezés. Mert mi is történt tulajdonképpen? A KISZ magáévá tette a művelődési otthon programját, hiszen színjátszó együttese vele együtt készül a szocialista és nemzeti ünnepek, évfordulók ünnepelésére.

Egész apró, szinte jelentéktelennek tűnő dolgok ezek. És mégis, talán éppen rendszerességük miatt lettek egyre jelentősebbek, és adták meg együttműködésünk alapjait.

Rövidesen sor került arra, hogy a KISZ-szervezet a fotoszakkör és az asztalitenisz szakosztály segítségét is feladatának tekintse. Ennek eredménye majd tavasszal fog megérni, mert a tél még akadályokat gördít a jó munka elébe. Jó dolog az, hogy nemcsak mi bízunk a sikerben, hanem a művelődési otthon vezetősége is.

Ma már három KISZ-tag dolgozik a társadalmi vezetőségben, hogy hangot adjon a szervezet problémáinak, kéréseinek és véleményének. Kéréseink még nem találtak süket fülekre, véleményünket is figyelembe vették. A művelődési otthon számtalanszor segítségünkre sietett, mikor előadóra volt szükségünk politikai oktatáshoz, vagy ha táncos klubestet, közös színházlátogatást stb. rendeztünk.

Ugye ezek is egészen kis dolgok? És mégis ezeken áll vagy bukik minden, amit az együttműködés fogalma takar. Ezek azok az apróságok, melyek lehetővé teszik az egyik legkényesebb problémának, az anyagi érdekeltség kérdésének megoldását. A népművelés dolgozóinak és vezetőinek kényelmetlen gondja ez. Hogyan lehet szervezeteknek, külön pénztárral rendelkező csoportoknak úgy dolgozni egy művelődési otthonban, hogy egymás anyagi érdekeltségét össze tudják egyeztetni? A válasz csak egy lehet. Meg kell ismerni a szervezet, vagy csoport életét, munkáját, gondjait. Ez az alapja annak, hogy kölcsönös bizalom, megértő légkör alakulhasson ki. Ott, ahol ez megtörtént, máris megszűnt ez a probléma. Nálunk — és ezt nem kis büszkeséggel mondhatjuk — a művelődési otthon és a KISZ-szervezet munkája szinte összefonódik, egymásra vagyunk utalva, kölcsönösen függünk egymástól.

Nem arról van szó, hogy összekevertük a célokat, feladatokat, hatásköröket, és ide-oda kapkodva egyikünk a másik munkáját végzi. Nem. Ennek pontosan az ellenkezőjét kellett tennünk, hogy eljuthassunk az együttműködésig. Rendszerezettük. Egymás mellé tettük azonos céljainkat, megismertük és megértettük egymás feladatait.

Véleményünk szerint ugyanezzel a módszerrel lehet elmélyíteni más szervezetek egymással, és a művelődési otthonnal fennálló kapcsolatát. Példa lehet erre a helyi pártszervezet is.

A fiatalok „meghódításához” az említetteken kívül még valami szükséges. Az ő szemükben az elméleti összefüggések, kecsegtető távlatok még nem jelennek elég vonzerőt. Valami sokkal kézzelfoghatóbbat és egyszerűbbet várnak.

Nálunk a művelődési otthonban ezt is megkapták. Nehéz lenne kapásból

felsorolni hányféle szórakoztató játék, tanulási és pihenési alkalom áll rendelkezésükre a heti három alkalommal rendszeresen ismétlődő klubesteken.

Lehetséges, hogy ez is csak apróság, de ez pontosan úgy hozzájárul az eredményes együttműködés kialakításához, mint az elvi kérdések tisztázása.

Mit jelent mégis ez az együttműködés? Azt, hogy egyre kevesebb fiatal lesz rabja környékünkön az itálnak; hogy egyre többen sajátítják el a színpadon a szép magyar beszédet; egyre több szülő néz ránk bizalommal és engedi hozzánk gyerekeit; egyre többen értik meg, mi is az a politika; egyre több fiatal agyában kristályosodik ki társadalmunk értelme; és egyre többen érzik, hogy tartoznak valahova.

És ez már egyáltalán nem jelentéktelen dolog!

HAJDU VALÉRIA:

Gyermekfoglalkoztatás Siklóson

A gyermekfoglalkoztatás, az 1961/62-es népművelési évben kezdődött Siklóson a Járási Művelődési Házban. A gyermekek iránti szeretet adta az indítékot, hogy számukra művelődési házunkban művészeti csoportokat hozzunk létre. A gyerekek és szülők örömmel vették kezdeményezésünket. A szervezés tehát nem ment nehezen. Sokkal nehezebb feladat volt a velük való helyes foglalkozás. Az 1960-as 2 hetes bábjátékos megyei tanfolyam tapasztalatait igyekeztem jól felhasználni, hogy a gyermekek a báb-művészetet megismerjék, megszeressék, aktív munkájukkal bekapcsolódjanak a mozgalomba. Törekedtem a közösségi szellem kialakítására, a csoport tagjainak szórakoztatására, hogy örömet szerezzünk a községek legkisebbjeinek, s fő célunk az volt, hogy szórakoztatva neveljük őket.

Első sikerünk az 1961. március 16-án megtartott két bábelőadás volt. Munkánk eredményét nagy örömmel és elismeréssel fogadták Siklós gyermekei. Az a tudat, hogy 100 meg 100 gyermeknek örömet szereztünk, csak fokozta a gyermekekben és bennem is a bábművészet iránti szeretetet és növelte igényességünket. Ez a lelkesedés sem volt hiábavaló. Sajátkészítésű bábukkal és díszletekkel beneveztünk az „Úttörő Szemlére”, ahol első helyezést értünk el, s három hetes csillebérci táborozás lett a jutalmunk.

A nyári két hónap alatt sem tétlenkedtünk. Ebben az időszakban értékeltük az elmúlt év munkáját és beszélgettünk a következő időszak tennivalóiról. Kiválasztottuk a következő évben betanulandó darabokat, megterveztük a bábukkat és díszleteket, s hozzáláttunk elkészítésükhöz is.

Említésre méltó, hogy a lelkesedés, a művészet iránti szeretet már odáig jutott, hogy a gyermekek, illetve a szülők saját maguk is hozzájárulnak egy-egy bábu elkészítéséhez, különösen a gépi varrásoknál segítenek. Szükség anyagi körülményeinket a csoport tagjai megértéssel veszik tudomásul és hazulról hozott textiliából készítjük többnyire a bábukat.

Leles bábosainkat már nemcsak Siklóson, hanem a járás gyermekei is ismerik. Siklóson évente 6 belépődíjas előadást tartunk. Ajándékműsorral minden évben az „anyák napját”, a „pedagógus napot”, a „gyermeknapot” és a „fenyőünnepet” ünnepeltük meg. A helyi szerepléseken kívül a járás községeit is felkeressük, hogy minél szélesebb körben ismerkedjenek a gyermekek a bábművészetrel. A községekben nagy érdeklődéssel várnak bennünket. Működésünk nyomán a járásban Harkány, Villány, Magyarbóly, Diósvizló és Kémes közsé-

gekben létesült bábcsoport, amelyeknek az igényelt szakmai segítséget minden esetben megadjuk.

1963. augusztusában Csongrád megyébe látogattunk el. Kirándulást szerveztünk Szegedre és környékére. A szegedi járás két községében — Üllés, Forráskút — léptünk fel. Üllés községben volt állomás-helyünk, úttörőknél, csere nyaralással megoldva. Hogy a két község gyermekei a siklói gyerekekkel ismeretséget kössenek. „Ki, mit tud?”-ot szerveztünk. Nagy volt az öröm a három község gyerekei között. Üllés és Forráskút községben ez ideig még nem láttak bábjátékot a gyerekek. Üllés községben két alkalommal játszottunk. Az ottani tartózkodásunkat Üllés község tanácselnöke és a művelődési otthon igazgatója mindenben támogatta. Boldogok voltak gyerekeink, hogy e két község aprajának ők mutathatták be a bábozást először. Ez a kirándulásunk sem volt haszontalan. Szereplésünk nyomán Üllés és Forráskút községekben is tervezik a bábcsoport létrehozását.

Ebben az évben művelődési otthonunkat tatarozzák. Így a nagy terem és színpad használhatatlan. A tevékeny csoport azért nem szünetel, lelkesedése minden akadályt leküzd. Ezért a csoport többet jár vidékre szerepelni, és helyben a Kesztyűgyárban, a Faipari Vállalatnál, a napközi otthonban, a óvodában és az iskolában ad műsort.

Hároméves fennállásunk alatt három kiállítást rendeztünk saját készítésű bábukból és díszletekből.

Másik gyermekművészeti csoportunk gyermektáncossal foglalkozik. A népi táncok, játékok megismerése, elsajátítása, néprajzi ismeretek szerzése, szokások megismerése, dalok tanulása és tájjellegű himzések ismertetése a célunk. Gyermektánc csoportunk is 1961-ben alakult. Ma már elképzelhetetlen művelődési életünk a csoport munkája nélkül. A gyermektánc csoport évenként két alkalommal belépődíjas önálló műsoros estet ad a zenei általános iskola és a tánc csoport tagjai közül nevelt szavalókkal. Ezen kívül minden társadalmi ünnepségen szerepelnek, és az Úttörő Szemlén vesznek részt. Foglalkozásainkon nem csupán a néptáncsal és néprajzzal ismerkedünk, hanem íróink és költőink életével, munkásságával, szavalással, mesemondással és filmvetítéssel is. Rendszeresen a munkaterv szerint dolgozunk. Gyakran rendezünk „Ki mit tud?”-ot a szakkörön belül.

Az ilyen foglalkozások hasznosnak és szórakoztatónak bizonyulnak, különösen ha az egyes számokat magnetofonra vesszük és közösen visszahallgatjuk, utána pedig elemezzük az anyagot. A gyerekek szinte követelik ezeket a foglalkozásokat. Célunk a fenti foglalkozásokkal a közösségi szellem kialakítása és jó tanulásra való serkentés. Legutóbbi összejövetelünkön versenyt indítottunk a „Legjobb tanuló és legszebb táncoló” cím elnyeréséért; a győztest könyvjutalommal ajándékozzuk meg. Gyermekcsoportjaink munkájában csak az a gyermek vehet részt, aki legalább közepes tanuló és megígéri, hogy ezt az eredményt javítja. A rossz tanulókat a csoport tagjai maguk zárják ki a csoportból. Közös mozilátogatást is szervezünk, amit a következő foglalkozáson megbeszélünk.

Munkánkat rendszeresen végezzük, óvodában, iskolában, napköziben szerepelgetünk, míg a művelődési ház tatarozása be nem fejeződik. Gyermektánc csoportunk is fellép a házi komplex műsoron, ahol a működő művészeti csoportok bemutatják egymásnak az ez évben eddig tanultakat.

Továbbra is célunk a gyermekfoglalkoztatások rendszeres megtartásával az iskolán kívüli nevelő és izlésfejlesztő tevékenység szélesítése, a gyermekek szabadidejének jó felhasználása, a szórakoztatva nevelés.

BALÓ ISTVÁN:

Emlékezés Dr. Doktor Sándorra

Születése századik évfordulóján megemlékezünk arról az emberről, akit egy törésnélküli élet alkotásai és tevékenysége alapján városunk kulturális és politikai történetének legjelesebbjei között tisztelünk.

1864. január 4-én látta meg a napvilágot Doktor Péter beregrákosi földműves negyedik gyermeke, akit még hat további testvér követett, benépesítve így a nagyon szegény falusi hajlék földes szobáját, kémény nélküli, füstös konyháját. A kis Sándort azonban kiemelte a véletlen a libapásztorok és állatgondozók köréből. A városban, Szatmáron foglalatostkodó nagybátyja felismerte a falusi iskolában is kitért kis rokongyerekek kivételes tehetségét, magához vette, és így kezdte meg a gimnáziumi diákéletet. A támogató rokon hamarosan meghalt, de a fiú már nem hagyta abba a tanulást. Mint szolgadiák, instruktor, majd mint legátus végezte az osztályokat. Kitűnő bizonyítványai alapján ösztöndíjjal nyertette el az orvosi kiképzést, majd 25 éves korában a nagynevű Kézmárczky budapesti professzor maga mellé vette a szülészeti klinika tanársegédjeként. Itt dolgozott 12 éven át, és segédkezett a Semmelweiss úttörő munkája óta elhanyagolt nőgyógyászat művelésének új életre támasztásában és továbbfejlesztésében. Korszakalkotó volt a professzor működése a magyar orvostudományban; annak betetőzéséül szánta a szülészeti tudományának egészét felölelő, medikusoknak és gyakorló orvosoknak szánt nagy művét. Elkészülni azonban már nem tudott vele, halálos ágyán elmondott végrendeletében Doktor Sándort bízta meg, hogy kéziratait rendezze, és nagy művének még hiányzó részeit írja meg. Ezt a művet tekintették a magyar orvosok évtizedeken át legmegbízhatóbb útmutatójuknak.

Tudásának fejlesztésére állami ösztöndíjakkal Doktor Sándor felkereste a külföld legnevesebb intézeteit. Másfél esztendeig folytatott tanulmányokat Berlin, London és Páris klinikáin. Nemcsak orvosi ismereteit gyarapította, hanem megismerte ezeknek az országoknak a hazainál sokkal fejlettebb társadalmi életét, demokratikusabb politikai mozgalmait. Megismerte azokat az eszméket, amelyek ekkor — a XIX. század végén — már oly élénk vitákat váltottak ki a filozófusok, politikusok és tudósok körében. A falujában és iskoláiban még a kálvinista elfogultság korlátai között nevelődött fiatalember gondolkodó, új utakat kereső, elsősorban a paraszti sorban élők felemeléséért küzdeni akaró férfivá vált.

Amikor 1901-ben a nőgyógyászat modernebb kívánalmait kielégítését célzó reformok során a felállítandó pécsi bábaképző intézet igazgatójává kinevezték, azzal az eltökélt szándékkal foglalta el ezt a vezető állást, hogy orvosi téren a leghaladóbb módszerekkel igyekszik a betegeket és a szülő nőket a szükséges tanácsokkal, támogatással és kezeléssel ellátni, de egyben a társadalom orvosának is tekintette magát, és mint ilyen, megkeresi a módot, amellyel ebben a vonatkozásban is a leghatékonyabb segítséget nyújthatja. Megkereste és meg is találta a Pécsen élő, haladó gondolkodású társakat, akik — bár egészen különböző hivatásokban tevékenykedtek, sőt sokszor különböző politikai pártokhoz tartoztak is — egyek voltak abban, hogy felismerték: ebben a városban, amelyre a püspöki rezidencia nyomja rá a maga bélyegét, ebben a megyében, ahol a különböző dinasztikus és arisztokrata érdekek helytartói korlátlan urak, nem lehet a reakciós szellemet felszámolni harcoss összefogás és türelmes, kitartó előkészítés nélkül. Doktor Sándor élére állt az ekként gondolkozóknak, így alakult meg a Szabadgondolkodók Pécsi Társasága, az első a magyar vidéken, amely a klerikális reakció minden újítással, fejlődéssel szembehelyezkedő, nyomásztó légköre ellen a harcot meghirdette és felvette. Csakhamar sor került egy országos jelentőségű, éles mérkőzésre. A reakciós kultúrpolitika legfőbb világi zászlóvivője, Apponyi Albert gróf, közoktatásügyi miniszter, véget akart vetni a kísérletezéseknek, amelyekkel egyes progresszivitásról álmódzó, az ő kizárólagos monopóliumuknak tekintett oktatás területére betörni igyekeztek. Nagy apparátussal és minden érdekelt reakciós szervezet mozgósításával megrendeztette a Szabad Tanítás Országos Kongresszusát Pécsen, ahol ebben az esztendőben az itt lévő országos kiállítás kapcsán több országos megmozdulás is lezajlott. Doktor Sándor volt a kongresszus egyik elnöke, így bő teret kaptak az antiklerikális erők, hogy tanáikat kifejtsék, és az ellenük irányuló támadásokat visszaverjék. Eszmei győzelmük olyan félreérthetetlen volt, hogy Apponyi meg sem jelenhét pedig lehurrogták, el kellett állnia a további erőfeszítésektől. Apponyi mitett ünnepeltetése céljából az általa kezdeményezett kongresszuson, képviselőniszteriuma volt azonban Doktor Sándor intézetének is főhatósága, és csak nagy orvosi tekintélye mentette meg az állásvesztéstől.

A fővárosi hivatalosok és a helyi főispán fenyegetései sem tudták azonban Doktor Sándort eltéríteni a megkezdett útról. Megértette, hogy a munkásság, a proletáriátus osztálya képezi azt az erőt, amely a klerikális reakciót visszatartani, a szebb magyar jövőt előkészíteni képes. Döntő feladatának tekintette ezért a munkások kultúrájának emelését, ismereteinek gyarapítását. A helyi szociáldemokrata párt irányítása alatt álló Munkásképző Egylettel történt megegyezés alapján megindult a pécsi Munkásiskola, amelynek sorozataiban Doktor Sándor, mint előadó és mint szervező döntő mértékben vett részt. Budapest kivételével sehoh az országban nem működött hasonló jellegű intézmény, de Pécsen éveken keresztül szolgálta a kulturális előrehaladás ügyét. Összejöttek az előadásokon a város tanulmányozó emberei, főleg a szakszervezetek munkásai és munkásnői, hogy természet- és társadalomtudományi ismereteket szerezzenek, a marxista tanokat és gondolkodásmódot megismerjék.

A Munkásiskolán keresztül ismerkedett és barátkozott meg Doktor Sándor a város munkásaival, akik körében nagy népszerűsége tett szert rendkívül humanus és eredményes orvosi tevékenysége folytán is. Nem késett a megfelelő politikai állásfoglalása sem. A magyar belpolitikában a közös monarchia szervezéséhez hű 67-es és a nemzeti önállóságot, valamint egyes szociális reformok szükségességét hangoztató 48-as pártok vívták ekkor inkább választási, mint va-

lói csatáikat. De egyre nagyobb súllyal jelentkezett már a szociáldemokrata párt, amely egyes polgári politikusokkal is szövetségbe lépett az általános, titkos választójog kivívása érdekében. Doktor Sándorra, mint magasbeosztású, állami tisztviselőre erős nyomást gyakoroltak előljárói, hogy foglaljon állást a kormány politikája mellett. Nagy tekintélye, messze kiterjedő népszerűsége lényeges tényezővé tették, s lojalitása használt volna az uralkodó köröknek. Nála azonban minden rábeszélés és kényszerítés hatástalan maradt. Cikkeket írt, előadásokat tartott a választójogi reform érdekében. Mint elnök és mint szónok is résztvett ilyen tartalmú gyűléseken, nagy megbotránkozására azoknak, akik az állami tisztviselőtől feltétlen lojalitást és engedelmességet követeltek.

A világháború kitörésekor nem ragadta magával a mesterségesen felkorbácsolts nacionalista hullám. A harctérre vezetett osztagával, hadikórházba átszervezett intézetével igyekezett a háborús sebeket gyógyítani, a háború csapásait enyhíteni. Világnézeti tekintetben különösen megerősödött. Tisztán látta az uralkodó ház, az arisztokrácia felelőtlenségét, azt, hogy idegen érdekek hozták a magyar népre a háborút. Sokszor felemelte szavát a béke érdekében. Amikor pedig 1918 őszén kitört az őszirózsás forradalom, mi sem volt természetesebb, mint hogy Pécs dolgozói őt választották a megalakított Nemzeti Tanács elnökévé, s ő bízott abban, hogy a reakciós erők öleléséből kiszabadulva, az ő vezetésével bekövetkeznek a várva-várt új társadalmi rend kiépítésének lehetőségei.

Alig kezdte meg azonban a Nemzeti Tanács működését, 1918 november 14-én megjelentek a szerb hadsereg alakulatai, és a belgrádi fegyverszüneti egyezmény értelmében kezdetét vette a város, a bányavidék és Délbaranya idegen katonai megszállása. A parancsnok elrendelte tűzok kijelölését és letartóztatását, köztük Doktor Sándorét is, aki csak éhségstrájk árán tudott kiszabadulni. A katonai erőszakosságok miatti felháborodása még közelebb vitte a munkássághoz, amely következetes eréllyel lépett fel a visszaélések ellen. Amikor pedig a nemzetközi jogszabályokkal ellentétben a megszállt területet, így a várost is szerb közigazgatás alá akarták helyezni, általános sztrájk tört ki Pécsen és Baranyában: a szervezett munkásság és a város dolgozóinak példátlan egyöntetűséggel végrehajtott nagyszerű ellenállása.

Tizennyolc napig tartott a bányák, a vasút, a posta, az összes üzemek és összes üzletek sztrájkja, amelynek nyomására a szerbek engedni voltak kénytelenek, és kötelezték magukat a jogilag megszábotott helyzet helyreállítására. Doktor Sándor — jelenleg a Janus Pannonius Múzeumban őrzött — naplója szerint féltő aggodással kísérte a sztrájk eseményeit, a letartóztatott vezetők sorsát, és a munkások öntudatos kiállása rávezette arra a konklúzióra, hogy a munkások táborában, azok pártjában van az ő helye. Belépett a szocialista pártba, és most már politikailag is követte Marx és Engels addig is szorgalmasan tanulmányozott elveit. A tudós Doktor Sándorból szocialista politikus lett. Mint ilyen kísérte figyelemmel a Tanácsköztársaság eseményeit és törekvéseit, a Kormányzó Tanács rendeleteit, amelyek Pécsre ugyan nem terjedtek ki, mert itt a szerb megszálló hatóságok rendelkeztek, de amelyeket lelkesen üdvözölt, mint a bontakozó új magyar élet első biztosítékait.

A Tanácsköztársaság bukása után Pécsen sajátos helyzet alakult ki. A helyi munkásság a bukás ellenére hű maradt forradalmi szelleméhez és meggyőződéséhez. A szocialista párt a III. Kommunista Internacionáléhoz csatlakozott, és kommunista meggyőződéssel igyekezett a város, de ezen túl az egész ország fejlődését befolyásolni és alakítani. Horthy kormányzatának rémuralma ide nem terjedt ki, így itt otthon találhattak a demarkációs vonalon túli ország-

részből az üldöztetések elől menekülni kényszerültek. Ugyanakkor a szerb hatóságok politikája rendkívül zavarossá tette a helyzetet. A munkásságnak bizonyos szabadságot biztosítottak, azzal a szándékkal, hogy az a fehérterror ellen harcolva, Baranyának Jugoszlávia által történő anektálását támogassa. Másrészről viszont igyekeztek megakadályozni minden olyan fordulatot, kommunista jellegű megmozdulást, amely a városban a proletáriátus előretörését eredményezhette volna, hiszen ugyanakkor Jugoszláviában éppolyan kegyetlenséggel dúlt a kommunistauldözés, a politikai reakció, mint a Horthy-Magyarországon. A szocialista párt korábbi vezetőit a szerb katonai parancsnok kitiltotta Pécsről, s ebben a nehéz helyzetben Doktor Sándorra, mint az újra életre kelt Nemzeti Tanács elnökére hárult a feladat, hogy a pártpolitika helyes, kommunista szellemű irányítását elősegítse. Népgyűléseken tartott szenvedélyes beszédeiben ostorozta a budapesti kormányt és ellenforradalmi vezéreinek gyalázatosságait, de másrészről szembeszállt az annexiós törekvésekkel, mert felismerte, hogy a munkásoknak nyújtott relatíve nagyobb szabadság csak csalétek, amellyel a szerbek saját reakciós uralmuk számára akarják a pécsi bányákat is megszerezni. A bonyolult és szövevényes közviszonyok, a személyes ambíciók, érdekek által fűtött intrikák légkörében Doktor Sándor megőrizte életének tisztaságát, mérlegelésének józanságát, és egyetlen gondjává vált a kommunista eszmék érvényesítése.

A kuszált helyzetnek csakhamar véget vetett a háborúból győztesen kikerült entente-hatalmak döntése, amely a magyar ellenforradalmi rendszer megerősítése céljából kiszolgáltatotta ennek az addig szerbek által megszállva tartott területet is. A bevonuló fehér bandák elől menekülve ezrével tolongtak a pécsi munkások és bányászok a Jugoszláviába induló utolsó vonatokhoz, hogy kikerüljék a fehér banditák bosszúját. Velük távozott családjával együtt Doktor Sándor is, akinek letelepülési helyül Stara-Kanjizát (Magyarkanizsa) jelölték ki a szerb hatóságok.

A legrimitívebb falusi körülmények között kezdte meg itt orvosi tevékenységét, de tudásának, ügyességének, egyéni varázsának csakhamar híre ment. Messze földről jöttek hozzá a betegek, rendszeres műtéti napokat kellett a szomszédos Szabadkán is ellátnia. A kiterjedt orvosi tevékenység mellett azonban nem tért nyugovóra a politikus, a kommunista sem. Hamarosan összekötetésbe lépett a Jugoszláviában élő magyarok és a belföldi kommunisták földalatti szervezeteivel. Résztvett nyilvános előadásokon és titkos összejöveteleken. Tanácsaival, tapasztalataival, tudásával, de ahol erre szükség volt, jelentékeny anyagi támogatásával is, előmozdította a marxista—leninista tanok terjesztését, a forradalmi szellem ébrentartását és fejlesztését.

Az új világháború kitörése Jugoszláviában is megváltoztatta az addigra már kialakult életet. Hitler csapatai megtámadták az ellenálló országot és agresszív támadásukba bevonták a meg nem támadási szerződést csak nemrég megkötő, de azt könnyen felrúgó Horthy-kormányt is. A magyar fasizmus hadai megröghanták a jugoszláv területeket, és kezükbe került Magyarkanizsa is. Megkezdődött a fehérterror tobzódása, az újvidéki vérfürdő, s általában az itt élő magyar emigránsok üldözése. Letartóztatták Doktor Sándort is, és felségsértés, meg az állami rend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésének vádjával a pécsi bíróság elé állították. Elvhűen, példás kiállással és határozottsággal építette fel védekezését. Nyíltan hitet tett a bíróság előtt is kommunista meggyőződéséről, mert ezeknek diadalától várta a magyar nép felemelkedését, a szabad szocialista társadalom megszületését. Soha senkivel szemben nem gyakorolt erőszakot, az

ország területének megcsonkítására nemcsak nem törekedett, felségsértést tehát nem követett el, hanem ellenkezőleg, mindent elkövetett Pécs és Baranya elcsatolásának kísérlete ellen, számos fenyegetés és intrika után is szembeszállt a jugoszláv annexiós törekvésekkel. Ám mit használt védekezésének őszinte hangja, meggyőző igazsága, jellemének, magatartásának makulátlan tisztasága, mit az ártatlanságát bizonyító több tanúvallomás? A bíróság 10 évi fegyházra ítélte, s ezt az ítéletet a fellebbviteli fórumok is jóváhagyták. A 80 éves aggastyánt a szegedi, majd a váci börtön foglyává tették, mert tiszta meggyőződését követve szembe mert szállni az úri osztály, a reakciós erők parancsaival, és ezeknél előbbrevalónak tekintette a magyar munkásság és parasztság érdekeit.

Három évi raboskodás után a felszabadító szovjet hadsereg nyitotta meg börtönének ajtaját. A rabélet azonban erősen megviselte még az ő vasegészségét is. Csaknem teljesen elveszítette látását, és mikor az őt ápoló egyik leánya házából Keszthelyen esti sétára indult, egy teherautó kerekei alá került. A bal eset folytán 1945. november 7-én életét veszttette. Megérte még az új rend beköszöntését Magyarországon, de annak építésében már nem vehetett részt. A keszthelyi munkások nagy részvéte mellett eltemetett holttestet Pécs város tanácsa exhumáltatta, és a pécsi köztemető díszsírhelyén helyezte örök nyugalomra. Munkások, bányászok, pécsi lakosság ezrei búcsúztak a kiváló orvostól, fáradhatatlan tanítójuktól, az egyenes jellemű, emberszerető, minden segítségre szoruló támogató, mártíromságát tántoríthatatlan hittel viselő elvtárstól.

A búcsú azonban csak a halandó embernek szól. Emléke változatlanul él, példaadását nem felejtjük. Értékelésében megegyeznek azok, akik személyesen, s azok, akik csak munkája, tanítása nyomán, mások elbeszéléseiből ismerték őt. Egyaránt értékeljük benne az orvostudóst, az embert és a kommunistát.

Orvosi tudásával segített minden hozzá forduló beteget. A legszegényebbek és legnyomorultabbak éppen olyan gondos ellátásra találtak intézetében, mint azok, akiknek anyagi helyzete magában is biztosíthatta a gondos orvosi kezelést. Széles szakirodalmi tevékenysége, kollégái számára tartott tudományos előadásai, bravúrosan végrehajtott műtétek egybehangzóan igazolják az elsőrendű, a korról mindig lépést tartó tudóst, a sebészet és gyógykezelés igazi mesterét. Váltig hangoztatta, az orvos első kötelessége az, hogy rávegyesse az embereket, miként tudják egészségüket megóvni, miként tudják a betegségeket elkerülni. A megfelelő életmód és életrend megszabásában, alkalmazásában kereste a megoldást, és az egyéni körülmények figyelembevételével, ezek szerint adta meg jól megfontolt orvosi tanácsait. Erre nézve példát mutatott ő maga is.

Régi igazság, hogy jó orvos csak jó ember lehet. Doktor Sándor példát nyújtott az orvosi hivatás megfelelő felfogására is. Soha nem tekintette ezt a pályát foglalkozásnak, megélhetési lehetőségnek, főként nem különösen jó megélhetési lehetőségnek. A hivatástudat vezet minden lépését. Egész élete tanúságtétel amellelt, hogy marandót egy orvos csak ebben a szellemben alkothat. Ha valahol törekvéseit nem koronázta siker, sohasem elégedetlenkedett, sohasem panaszkodott, sohasem okolt másokat, nem tolt a felelősséget másokra, hanem azon volt, hogy legközelebb meggyőzőbben, hatásosabban tudja elveit átadni. Aki hozzá kívánt fordulni, azt mindig meghallgatta, és valamennyien megértést, együttérzést tapasztalhattak nála. Mindenki számára voltak biztató, bátorító szavai, és ha volt módja a segítségnek, nem határolta el magát senki bajától.

Sok gyermeke volt, de otthont találtak nála dolgozó társainak gyermekei is. Sohasem hiányzott házából egy-két fiatal, akiket szülőföldjéről látott vendé-

gül, évekig ellátva őket, taníttatva, hogy kiemelje őket a kisparaszti nyomorúságból, és a társadalmi haladás harcosaivá nevelje őket.

A társadalmi felemelkedés célját a szocializmus megvalósításában látta. Nem hirtelen átvett filozófiai elv, vagy a körülményekből, főként személyi okokból fakadó elhatározás vitte erre a meggyőződésre. Diákkorában még valóságos légkörben élt. Amikor kikerült az életbe, már a haladás, a progresszió embere volt. A szociális küzdelmek megismerése, a vonatkozó irodalom tanulmányozása, a proletár tömegek törekvései jogosságának belátása, amit mindig megtoldottak saját paraszti múltjának emlékei és tanulságai, meghozták útkereső tépelődésének eredményét. A kommunista párt tagja lett. Következetes jellemének tisztasága nem engedte meg, hogy megmaradjon az elméleti állásfoglalásnál, hanem harcos kiállásra serkentette. Aktív kommunista volt a szó legigazibb értelmében. Teljesen helytállóan jellemezte perének idején az ellenforradalmi ügyész vádirata: „meggyőződéses kommunista”-nak látva őt, s amiért megbélyegezni, elítélni akarták, az volt benne a legbecsesebb érték. Miután meggyőződése oly mély és őszinte volt, másokat is meg tudott győzni.

Szenvedélyes tudásvágyával a tanítani akarás szenvedélye párosult. Akár a Munkásiskola pódiumán adott elő, akár a Majláth téri tömeggyűlésen ostorozta a fehérterror borzalmait és hívta fel kitartásra, elhatározottságra a munkásokat, mindenki érezte, hogy aki e szavakat mondja, kész bármely pillanatban tettekkel hitelesíteni az elmondottakat.

Városunk szerb megszállásának kemény idején lett kommunistává, azután sok-sok megpróbáltatáson ment át, éppúgy mint minden igaz forradalmár az ellenforradalmi Magyarországon. De a legbrutálisabb támadások, a féktelen gyűlölet kívánta mártíromság sem tudta megingatni, meggyőződését kikezdeni.

A szocialista magyar kultúra egyik harcosának, úttörőjének tekintjük őt, s ma, amikor születésének századik évfordulójáról emlékezünk, elismeréssel és tisztelettel idézzük alakját, gondolatait. Ma megvalósítani igyekszünk azt, amiért ő élt és küzdött: az új típusú, egészséges, szocialista embert. Ami Doktor Sándor harcainak idején még csak a jövő ígérete volt, az ma valóság. Hogy azzá lett, abban sokat köszönhetünk Doktor Sándornak.

DR RÓNAI BÉLA:

Búcsú Klemm I. Antaltól

Bensőséges ünnepség színhelye volt 1963. dec. 4-én a Pécsi Tanárképző Főiskola. A 80 éves *Klemm I. Antal* köszöntötték tanítványai, tisztelői és barátai a Nyelvtudományi Társaság pécsi csoportjának ünnepi felolvasó ülésén.

Együtt örültünk a körünkben megjelent idős professzorral, aki testi és szellemi frissességben érte meg e tisztos kort. Teljesült kívánsága, amit közvetlen hozzátartozóinak többször is említett: „Szeretném, ha 80 éves lehetnék.”

Ez után a meghitt találkozás után, amelyen még további évfordulók megünneplésének reménye ébredt bennünk, szinte hihetetlen és sokszorosán megrendítő volt a hír, hogy *Klemm I. Antal* nincs többé, 1963. december 23-án csendesen, váratlanul elhunyt.

Amilyen csendes és szerény volt élete, épp olyan észrevétlen és csendes volt távozása is. A hosszú élet jelentős részét városunkban, Pécsen töltötte, gazdag, alkotó munkásságához pécsi tartózkodása adta az ösztönzéseket. Ezért illendő, hogy amikor búcsút veszünk tőle, egy kicsit önmagunknak is, de főként azoknak, akik alig ismerték, vagy egyáltalán nem ismerték, föltegyük a kérdést: Ki volt *Klemm I. Antal*?

1883. szeptember 1-én született Lékán (Vas m.), s gimnáziumi tanulmányait elvégezve, a pannonthalmi tanárképző főiskolán magyar-latín szakos tanárnak készült. A budapesti egyetemen szerzett tanári oklevelét korántsem tekinti tanulmányai befejezésének, sőt inkább belépőnek a tudományok, s ezek közül is a nyelvtudomány műhelyébe. 23 éves, amikor megjelenik első önálló munkája (Baróti Szabó Dávid nyelve nyelvújítási szempontból. Bp. 1908. NyF. 50. sz.) Ezzel ünnepélyesen elkötelezi magát a nyelvtudománynak egy életen át való szolgálatára.

Egyetemi tanulmányainak befejezése után külföldön képezi magát tovább. 1909-ben Párizs és London, 1910-ben Brüsszel, Stockholm, Róma és Laibach, 1911-ben és 1913-ban Helsinkiben és Pétervár ad szárnyakat a szenvedélyesen tanuló tudósjelöltnek.

1910-től 1932-ig a pannonthalmi tanárképző főiskolán a magyar és a finnugor nyelvészet tanára. 1932-ben meghívás alapján a Pécsi Tudományegyetem magyar és finnugor nyelvtudományi tanszékére nevezik ki egyetemi nyilvános rendes tanárrá. Itt tanít a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti Karának megszüntetéséig. Az 1940–41. tanévtől kezdve nyugalomba vonulásáig, 1955-ig a Szegedi József Attila Tudományegyetemen a magyar nyelvtudomány tanára.

Szegedi tanárkodását átmeneti időszaknak tekinti, s mint a diákok az egyes fél-évek végén és nagyobb ünnepeken, ugyanúgy ő is otthagyja munkahelyét, hogy hazajöhessen Pécsre. Nyugdíjas éveit is itt tölti szeretett, kedves otthonában, s most már örök álmát is városunk temetőjében alussza.

Klemm I. Antal egyike azoknak a tudósoknak, akik a nyelvelmélet, a magyar nyelvtörténet és a finnugor nyelvek gazdag anyagában egyaránt otthonosak.

Nyelvszemléletének lényege a beszéd és a nyelv ellentétének tana. E felfogásában többször találkozunk nagyírú nyelvészek (*Humboldt*, *Wundt*, *Saussure*, *Cassirer*, *Ries* és mások) vélekedéseivel, mégsem mondható egyik vagy másik nyelvészeti iskola kritikátlan követőjének, hiszen a nyelvi tények tisztelete, a nyelvi rendszer törvényszerűségeinek alapos ismerete őt is az új szintézisre törekvők közé emelte. Erről akkor győződünk meg legjobban, ha gazdag nyelv-elméleti munkásságának talán legfigyelemreméltóbb termékét, *A mondattan elmélete* c. (Bp., 1928.) akadémiai székfoglalóját tanulmányozzuk.

Jelentős eredményeket ért el a finnugor összehasonlító nyelvtudomány művelésével is. A finnugor nyelvek mondattani kérdéseivel foglalkozva alakult ki benne évtizedek folyamán a finnugor összehasonlító mondattan rendszeréről való elképzelése. Élete utolsó szakaszában is ezen dolgozott fáradhatatlanul. Kéziratoss hagyatékából bizonyosan lehetővé válik az általa elképzelt rendszer egyértelmű bemutatása.

Életének főművét azonban a magyar nyelv történetéből írta. Ez a *Magyar történeti mondattan*. (Bp. 1928—42.) „Ma már nélkülözhetetlen kézikönyve mind az egyetemi oktatásnak, mind a tudományos kutatásnak. A 660 lapos könyv tárháza a magyar nyelvtörténet eddig homályban lappangó részleteinek. — Egy-egy korszakra vonatkozó részletes adatgyűjtéssel módosíthatjuk az összefoglaló munka egyes részletmegállapításait. Mindez nem változtat azon a tényen, hogy nincs az a mondattani munka, amely ne belőle indulna ki, még akkor is, ha fiatalos nekibuzdulással tovább akar haladni nála. Ha vitatkozunk is vele, akkor is szeretettel és megbecsüléssel gondolunk rá” — mondja főművéről a 75 éves tudóst köszöntő egyik méltatója. (*Berrár Jolán*: *Klemm Imre Antal* hetvenöt éves. MNy LV: 445)

De ki győzné felsorolni mondattani és egyéb tanulmányai közül csak a fontosabbakat is, amelyekből világossá válik előttünk a nyelv mivoltára, a nyelvi tények rendszerszerűségére és főként a nyelv szerkezetes egységeire (szószerkezetek) vonatkozó tanításának alapvető jelentősége!

Klemm I. Antal halálával nagy veszteség érte tudományos életünket. De gazdag örökséget hagyott ránk: műveinek sorát, hú kísérőket a nyelvtudományi kutatás kanyargós ösvényein. Ő maga pedig a tudomány művelőjéből a tudománytörténeti bűvárkodás tárgya lett.

Különösen értékes örökség mély humánusmot tükröző emberi egyénisége, rendkívüli szerénysége. Jéldája bennünket is kötelez.

Mindannyiunk szíve szerint szólott Temesi Mihály, aki a barátok, tanítványok és tisztelői nevében így vett búcsút tőle, amikor utolsó útjára kísértük: „... há-lás kegyelettel őrizzük tanárunk, a kiváló tudós és igaz ember emlékét. Köszön-jük mély emberségét, mindenkit megnyerő kedvességét, azt a megértést, amely-lyel kezdő próbálkozásainkat irányította; köszönjük a tudást és a tudás szeretetét, az igazságra törő kutatás vágyát, — azt, hogy tanárunk volt.”

BÁNDI GÁBOR:

Régészetről mindenkinek III.

A kelták Baranyában

Elérkezve történeti sorozatunkban az őskor legfiatalabb szakaszához, a vas-korhoz, a sok, számunkra eddig ismeretlen nevű csoportok és kultúrák után, most a történeti idők hajnalán egy olyan néppel foglalkozhatunk, melyről már megemlékeznek az ókori történetírók is. Ezek a népek hazánk és megyénk területén az i. e. 400-tól folyamatosan megjelent, letelepült és részben továbbvonuló kelták voltak. A görög írásos emlékek között ez az európai nép az első, melynek történetére és kalandozásaira, vándorlásainak útvonalára pontos adatokat ismerünk. S hogy mégis oly keveset tudunk róluk, annak az is oka, hogy történeti Kárpát-medencei vonatkozásairól ezek az ókori források is hallgatnak, s csupán a földből előkerült emlékmagyagra vagyunk utalva; valljanak e nép életéről.

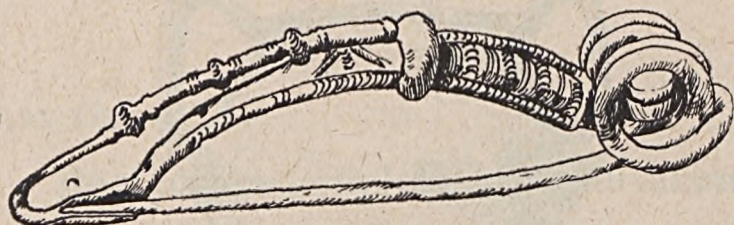
Mielőtt felelnénk a baranyai ásatások alapján arra a kérdésre, hogyan is élt, milyen volt kultúrája a keltáknak, néhány szóban ismerjük meg idevándorlásuk előtti történetüket.

A kelták őshazája a mai Franciaország északkeleti részén volt, onnan indult ki óriás méretű vándorlásuk. Az i. e. V—IV. században dél felé irányuló terjeszkedésük során a kelták különböző törzsei elárasztották egész Közép-Európát, sőt megindult támadásuk Itália, Róma ellen is. Ezzel a hadjáratral azonos időben érkeztek a kelták első hullámai hazánk területére. Először Sopron vidékén tűnnek fel, majd átvonulnak az egész Dunántúl területére. Egy részük már ekkor megtelepedhetett vidékünkön is; bár a Duna völgyének nyitott kapuján át többségük a Balkánra vonult. Itt találkoztak egy rájuk nézve szerencsétlen ütközetben a macedónokkal, mely e nagyarányú terjeszkedést végleg megállította dél felé. Ettől kezdve megindult a kelták visszahúzódása a Balkánról, s megtelepedésük egyik fontos központja épp a Dél-Dunántúl, — Baranya lett. A Duna —Dráva háromszögben az Andizetes nevű törzs telepedett le. Lelőhelyeik egykori telepek és temetőik egyre-másra kerülnek elő a régész ásója alól. (Bere-mend, Véménd, Szentlőrinc, Kővágószőlős stb.)

Mindezek után elsőként a bevándorló kelta telepések és a továbbra is helyükön maradó őslakosok viszonyára következtethetünk, a Szentlőrincen feltárt temető adataiból. A kelták temetkezési ritusa a csontvázas temetkezés volt, míg az őslakosságnál a hamvasztás volt szokásban. Az idézett temető érdekes képe a következő: a kelták megtelepedése idején élő, esetleg meghódított település lakói halottaikat a régi szokás szerint temették el, mellékletül még korongolat-

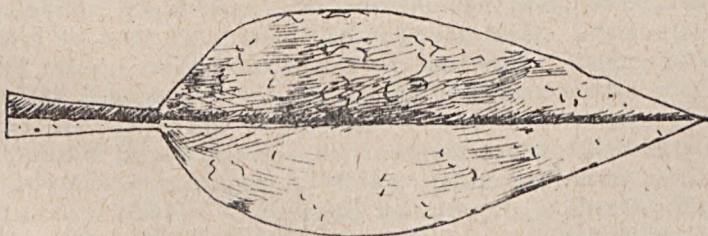
lan edényeket tettek az elhunythoz, de már az új kultúrát, izlést mutató bronz- és vasékszerek, kelta készítmények. Ez az összeötvöződés jól mutatja a korszak társadalmi-etnikai képét.

A kelták életmódjára egyaránt jellemző a harcos élet és a békés foglalkozások, földművelés és igen fejlett ipar. Iparukra főleg a vasművesség jellemző.

Kelta ruhatűző kapcsok bronzból és vasból

A megtelepedésüket követő időszakban komoly öntő és feldolgozó központokat létesítettek, (pl. a Somogy megyei Szalacska), ahonnan nagyobb területeket is el tudtak látni, olyan fontos eszközökkel és fegyverekkel, mint a kés, sarló, lándzsa, kard és a pajzs. Utóbbiak is az elhunyt harcos mellé kerülnek, így pl. a vé-ménci sír esetében, mely a pécsi múzeum kiállításán is látható.

Levélalakú lándzsahegy, kelta harcos sírjából

Mégis a kelta kézművességnek talán legjelentősebb ága a kerámia-készítés volt. Az agyagedény végigkísérte az őskor emberét évezredekken keresztül, mint igen fontos eszköz. Kérdés tehát, mi újat hozhatott a kelta nép e legősibb ipar felvirágzására. — Olyan szerszámot, — melynek segítségével ez a munka sokszorosán meggyorsult, a kész edény szebb, formásabb és tartósabb lett — a korongot. Ez az új eljárás forradalmasította az agyagművességet, megkívánta a fel-

használásra szánt alapanyag gondos iszapolását s egyben lehetővé tette a tökéletesen egyenletes kiégetést is. Ez a folyamat a formatípusok kialakulásához és a sorozat gyártásához vezetett, tehát a késztermék hasonlóan a fémtárgyakhoz, nagy mennyiségben széles területre is elterjedhetett.

Korongolt kelta agyagedény

A hazánk területén megtelepült kelták nem kiépített államszervezetben éltek, hanem laza kapcsolatokat tartó törzseik elszórtan helyezkedtek el óriási területeken. Központjaik egy-egy törzs centruma köré sűrűsödtek. Ilyen gazdasági és kulturális központ Baranyában, az Andizetes törzs területén, talán épp Pécs környékén lehetett, ahol a már itt élő őslakosság fontos települési gócai több évszázados múltra tekinthettek vissza a kelták megérkezése előtt. (Jakabhegy, Makárhegy.)

Ez a korábban harcos, hódító nép letelepülve, kiváló iparossá és kereskedővé fejlődve érte meg az időszámításunk kezdetén és az azt követő évszázadban belövetkező nagy történelmi változást, mely szállásterületeikből római provinciát varázsolt — s azon felül a mai Baranyában és Pécsen fontos gazdasági és kulturális centrumot a nagy római birodalmon belül.

ROMVÁRY FERENC:

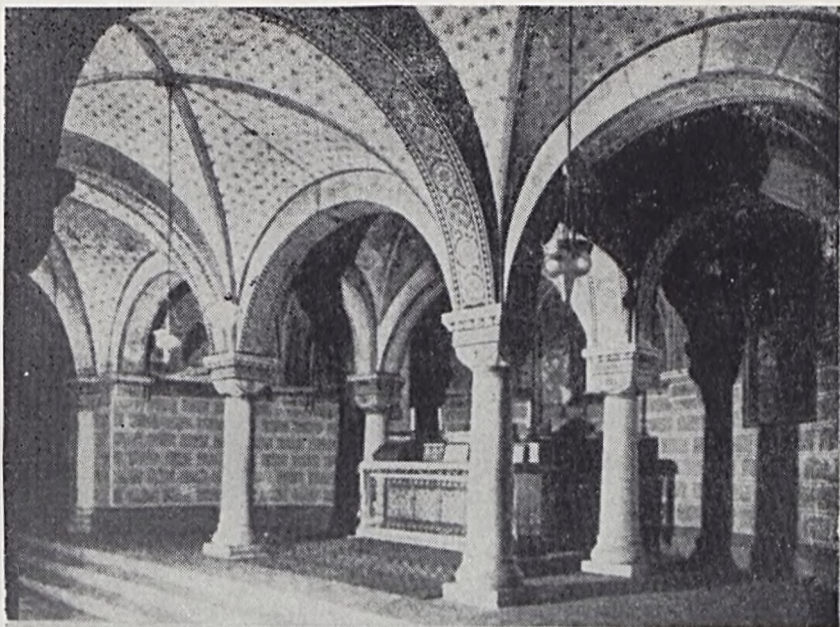
Románkori templomok Baranyában

A honfoglaló magyarok megyénk területén évezredek óta lakott területet találtak. Illirek, kelták, rómaiak, langobárdok, gótok lakták e földet. A honfoglaláskor itt talált avarok és szlávok társadalmi és gazdasági rendjére épült rá a magyarság. A földművelés bevezetése, az állandó lakóhelyhez kötés és az új államrend kialakulása volt a megmaradás feltétele. Az új rend meghonosításában a legfőbb szerepet a keresztény egyház játszotta, mint az új, magasabbrendű társadalmi forma, a feudalizmus legfőbb ideológiai támasza. Az egyházi szervezet pedig saját ideológiájának népszerűsítése érdekében szükségszerűen művészeti alkotásokat hozott létre.

A honfoglaló magyarság a régészeti ásatások tanulsága szerint önálló művészetet hozott magával, mely a ruházat, a felszerelés és az építkezés egyes elemein egyaránt megtalálható keleti eredetű díszítőművészet volt. Az új műveltséget a térítő és a nyomukban letelepedő mesterek hozták magukkal, részben pedig az egykor itt élt népek kultúrájának emlékménye szolgáltatta. Városaink kialakulására hatással volt a rómaiak és a szlávok építészeti tevékenysége. A római Sopianae kultikus épületeinek helyén alakult ki *Quinque-Basilicae* későbbi nevén *Quinque-Ecclesiae* (német neve is ennek tükörszava: *Fünfkirchen*), vagyis Pécs. Pécsen az ókeresztény temető sírkápolnáit a IX—X. században még használhatták, a mai székesegyház altemploma pedig ókeresztény bazilikára épült. Az első építetők Géza fejedelem és István király. István első templomai közül egy sem maradt ránk (Székesfehérvár, Esztergom, Pannonhalma, Kalocsa, Gyulafehérvár). A *pécsi székesegyház* is csak magjában maradt meg napjainkig. A templom közel egy évezreden keresztül ellenállt a történelem pusztításainak, míg a múlt századi restaurálások, a helytelen történelemszemlélet értelmében megpecsételték egyetlen épenmaradt István-kori székesegyházunk sorsát, mely eredetileg 3 hajós, bazilikális elrendezésű volt (vagyis a középső hajó szélesebb és magasabb a két szélső mellékhajónál), a hajókat pillérek választották el egymástól. A templom ácsolt tetőzettel volt fedve. Ezek voltak a jellemzők többi székesegyházunkra is. Pécsen a három hajó szentélyzáródása egyaránt félköríves, ez lett a legelterjedtebb típus XI. századi bazilikáinknál. A szentély alatt altemplom van, mely 4 pillérrel és 16 kockafejes oszloppal 5 keresztboltozatos hajóra oszlik, és a főhajóból gazdagon díszített lejárókon közelíthető meg. Az építkezést István kezdte el, az altemplom fölé szentélyt emeltetett, majd 1064-ben a templom leégett. Az újjáépítés során az altemplom-szentély-hajó összekapcsolása, a különböző alapozású toronypárok építése egészítette ki a templo-

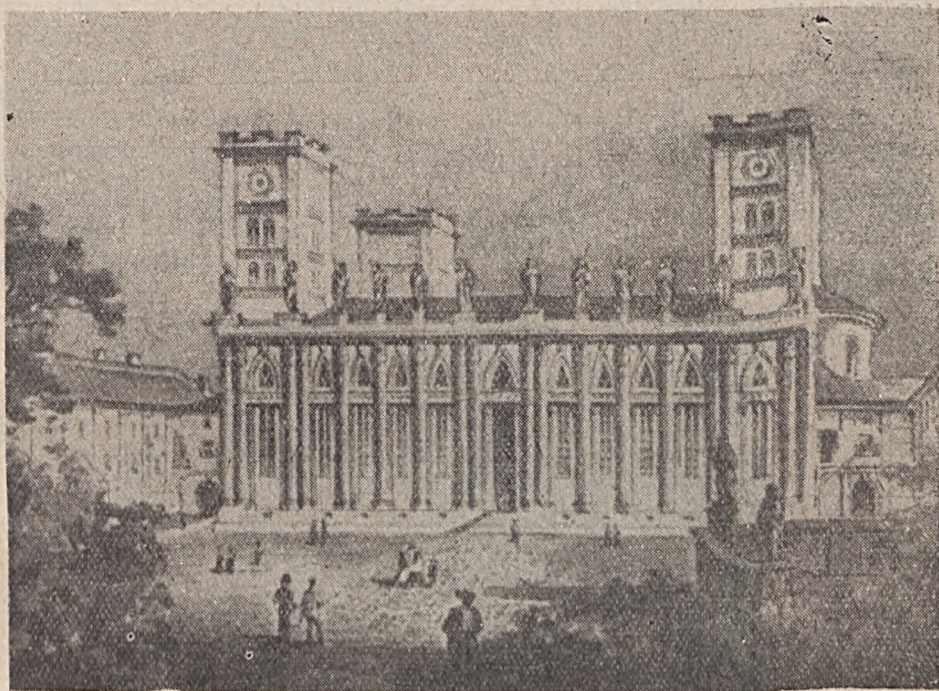
mot (a szentély felőli 2 keleti torony építése a XI. század végére, a főhomlokzatnál lévő nyugati toronypár építése a XII. századra tehető). A székesegyház építésének további története: a XIV. században a 2 mellékhajót dongaboltozattal fedték be és kápolnákat építettek hozzá. 1505-ben beboltozták a főhajót is. A török uralom alatt a többi templomhoz hasonlóan dzsámivá alakították át. (A keresztény felekezeteknek a Mindszentek templomát hagyták meg közös használatra.) A DNy-i toronyban török felirat tanúskodik arról, hogy 1634-ben javításokat végeztek az épületen, tehát a törökök, eltekintve a kisebb átalakítás-tól, az épület állagát megóvták. 1704-ben a kurucok az erődítménytemplomot összelőtték. A rombolást a XVIII. század elején hozták rendbe. Új, barokk berendezést kapott a székesegyház, amit a későbbi restaurálások folyamán a mai-val cseréltek ki. (A barokk berendezés egy része a sumonyi templomba került.) 1757-ben földrengés rongálta meg. A XIX. században 1805 és 27 között Pollácz Mihály, a Nemzeti Múzeum és még oly sok remek klasszicista épület alkotója romantikus-gótikus külsőbe öltöztette és a Mór kápolnával toldotta meg. 1882—91 között pedig Schmidt Frigyes lombard—román stílusban gyökeresen átépítette, így külsejében az eredetinek hamis csengésű hasonlóját hozta létre. Ebben az időben általános volt a történeti stílusok felelevenítése, az úgynevezett neobarokk, neogótikus, neoromán stílus. A barokk-, gótikus- és román stílus külső formajegyeit felhasználva hamisítatlan XIX—XX. századi épületeket emeltek, vasbeton „román” templomot stb. A későbbiek folyamán pedig a stílusokat is keverték, egyes elemeit eklektikusan alkalmazták. A restaurálásokat követően a székesegyház mai állapotában csak az alaprajzi elrendezés, az altemplom, a mellékhajók és a tornyok alsó falazata tekinthető Árpád-korinak. Ennek a kor-nak a stílusa a román stílus, mely országonként és területenként időbeli eltolódással jelentkezik. Nálunk hozzávetőlegesen 1000 és 1250 közé tehető, tehát István király és a tatárjárás közti időszakra. Olasz és francia hatásra terjed el. (Az 1009-ben alapított pécsi püspökség első püspöke a tudós francia Bonipertus.) A román stílus általános jellemzői: a zömök, tömör falak keskeny hajókat vesz-nek közre, a hajók dongaboltozattal fedettek. A nyílások félkörívesek, az osz-lopok négyzet fejezetben végződnek és stilizált díszítésük merev, az architektúrá-nak alárendelt. Újra jelentkezik a kerekoszobrászat, a római szobrászat óta elő-ször, a díszítőszobrászat és a dombormű mellett.

A románkori pécsi székesegyházból nagy számban maradtak fenn eredeti faragványok, amelyek a székesegyház melletti kőtárban találhatóak meg, és a templom nagyszerű plasztikai gazdagságát bizonyítják. Itt látható az egyik leg-jelentősebb emlék, a népoltár, rekonstruált állapotban. A székesegyházban az istentisztelet két helyen folyt. Részben a magasabban fekvő hosszú szentélyben a papság részére. A hajóban helyetfoglaló nép számára külön oltár szolgált, a népoltár, amely egy levélmotívummal és szalagfonattal gazdagon díszített, szí-nezett keresztboltozatos helység. Ez a keresztboltozat legkorábbi jelentkezése a magyarországi építészetben. A két altemplomi lejáró három oldalán 3—3 egy-más fölé helyezett domborműsorozat húzódik. Az eredeti maradványok a kő-tárba kerültek, a székesegyházban Zala György kiegészített másolatai találha-tók.) A rendkívül gazdag domborművek ilyen szűk és sötét, eldugott helyen való elhelyezése egyedülállónak tekinthető, általában a legjobban látható fő-homlokzat és az oszlopfők díszítése volt általános. A domborművek keletkezése a XII. század első felére tehető. A XIX. században elpusztult falfestmények, a szobrok, a domborművek és az épület monumentális architektúrája egyaránt a vallásos elmélyülést fokozták. A jelenetek, az Ó- és Újszövetség, és a szentek

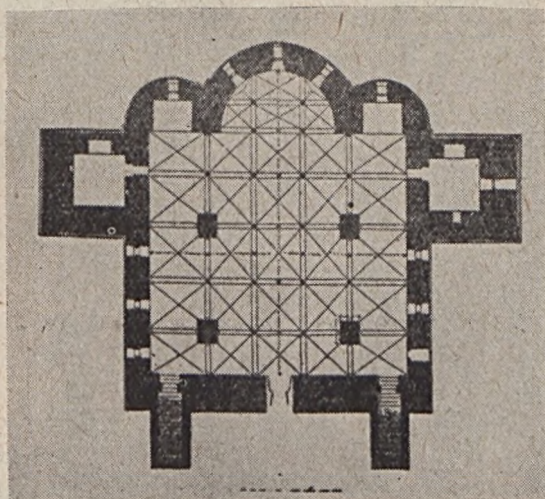

A pécsi székesegyház altemplom és bejáratí domborműve

életének példája a művészet nyelvén a bibliát is pótolni szándékozott. A szegények bibliája az ábrázolás képi, szobrászi eszközeivel szuggerálta az egyház tanításait. Az épület erődítmény jellege a megdönthetetlen egyháznak lett jelképes és tényleges bástyája.

A pécsi székesegyház a XIX. században

A pécsi székesegyház atemplom alaprajza

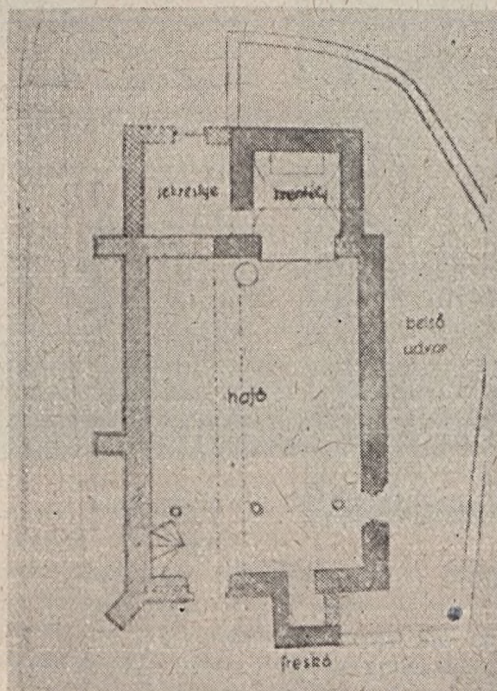
A székesegyházak királyi-püspöki építkezései mellett jelentős a hazánkban letelepedő szerzetesrendek építőtevékenysége. István király 2 érsekség és a 8 püspökség mellett bencés apátságokat is alapított és gazdag birtokadományokkal tette lehetővé templomaik felépítését. A *pécsváradi bencés apátság monostorának* pontos építési idejét nem ismerjük. 1015-ben már állt a templom, a középkori apátsági épülethez kapcsolódva. A XVI—XVII. században átépítették, ma már csak az altemplom van meg. Alaprajza kettévágott sokszög, szentélye félköríves záródású, román ablaknyílással tagolva, freskómaradvánnyal díszítve. Középső, nagy pillérkötegén sarokoszlopok foglalnak helyet, kockalakú oszlopfővel. Boltozata e technika egyik legkorábbi alkalmazásának példája. A templomhajót csak a XII. század végétől kezdik boltozattal fedni az eddig használatos nyitott fedélszék vagy kazettás famennyezet helyett. A templom felszereléséről István gondoskodott. Bőkezűségét az 1015-ös leltárjegyzék bizonyítja (többek között 11 kehely, 9 kereszt, 5 oltár, miseruhák és díszes

A mánfai templom

szövetek nagy számban). Az attemplom műemléki feltárása és helyreállítása a közelmúltban fejeződött be.

István 10 községre vonatkoztatott templomépítési kötelezettsége, mely a vándorló falvak helyhezkötését célozta, a székesegyházak és monostorok mellett a falusi templomok építésének is a kezdetét jelentette. Legtöbbjük fából ácsolt és paticsból fonódott, ezek természetesen elpusztultak, de a kőből épültek közül is kevés maradt ránk. Az egyik legépebb és legszebb fekvésű románkori kistemplomunk a *mánfai templom*. A későbbi gótikus és barokk hozzáépítés ellenére is megőrizte a kor falusi templomaira jellemző vonásokat, 3 főrészt — szentély, hajó, torony — 3 mértani testre egyszerűsödött, koncentrált formáját. Építése valószínűleg a XII. század közepére tehető. A többszintes, lőréssel és ikerablakokkal tagolt toronyhoz csatlakozik a nyújtott hajó, melyet a tengelytől balra, É-i oldalán a XV. század folyamán bővítettek és támpillérekkel erősítették meg. Így a kis négyzetes szentély jobbra tolódott. Mellette a XVIII. század folyamán hozzácsatolt sekrestye kapott helyet. Alaprajza a *pécsváradi temetőben lévő Mindenszentek kápolnájának tükörképe*. A kápolnát a XII. században építették és a mánfaihoz hasonlóan a XV. században bővítet-

A mánfai templom alaprajza

ték. A szentély a tengelytől balra tolódott. A sekrestye szentélyfelőli falát román rézsűablak tagolja. A *kővágószőlősi templom* alapjaiban XII. századi, szentélye félkörívben záródik. A XV. században homlokzatán támpillérekkel erősítették meg. A torony D-i oldalán román ikerablak látható. 1773-ban jelentősen átalakították. A XIII. században épült *cserkúti templom* D-i oldalán

román kapuzat, belsejében pedig még részben feltáratlanul a vakolat alatt apostolokat ábrázoló freskómaradványok találhatóak.

A XI. században kezdődő templomépítési folyamatot a török uralom szakította félbe. A török hódítás után, az ellenreformáció idején sok új templomot építettek, de az épen maradt románkori templomainkat is zömmel átalakították, a hiányos berendezéseket újakkal egészítették ki. (Legtöbb templomunk barokk stílusú.) Több-kevesebb részlet őrzi csak a régi emlékét. *Patacs, Málom, Magyarürög templomai, a pécsi Mindszentek temploma*, a történelmet idézik, megőrizvén az alkotó ember tevékenységét hosszú századokon keresztül.

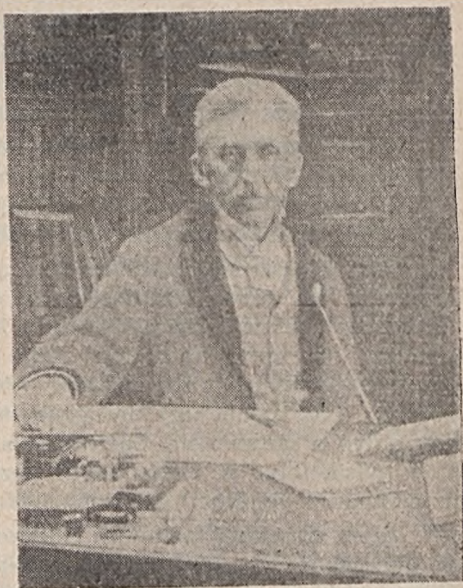
A pécsváradi vár altemploma

PUSZTAI JÓZSEF:

Gárdonyi Géza és Baranya

A kalendárium 1882 augusztus 30-át mutatott. A nyárvégi verőfényben a Mecsek országútján egy városi szekér dőcögött. Rajta világos szürke ruhában, barna garabonciás diákköpenyben egy 19 éves fiatalember ült. Lábai már elzsibbadtak a sok üléstől; Szőlősgyörökről, Tabról, Lengyeltótiból, Öreglakról hosszú és fáradságos volt az út Pécsig ...

Elbúcsúzott a szekér gazdájától, lezárt a kocsiról, és gyalog folytatta útját. Időnként meg-megállt, elgyönyörködött a tájban, majd leereszkedett a városba. Később naplójába a következőket jegyezte be: „A Mecsek gyönyörű vidékére értünk, alig győztem betelni a természet szépségével. Üde lombosított fák borítják az egész hegyet, melyen nagyszerűen kövezett hófehér országút kígyózik. Gyalog mentünk. Szedtünk az út mellett földi szedret. A hegyről lefelé a bányatelepek téglaházai pirosultak elénk. Szép, igen szép vidék.”

Ez a fiatalember Ziegler Géza — a későbbi Gárdonyi Géza — népiskolai tanító volt. Azért jött Pécsre, hogy szerencsét próbáljon, hátha felveszik tanítónak. Végigjárta a várost, de útja éppen olyan eredménytelen volt, mint Lengyeltótiban, Öreglakon vagy édesanyja lakóhelyén: Szőlősgyörökön.

Pécsi tartózkodását fel akarta használni arra, hogy tanítói oklevelében természetudományi osztályzatát kijavítsa. A mai Kossuth Lajos utcában bekopogtatott Schultz Imréhez, a pécsi tanítóképző akkori igazgatójához. Az igazgató morózus és beképzelt ember volt, aki maga is tankönyveket írt. A besett mellű, csupasz arcú, vöröshajú „tekintetes úr” Gárdonyi Gézát barátság-talanul fogadta.

— Ha javítani akar, akkor az egész képesítő vizsgálatot újból ki kell állnia — mondotta neki — s akármilyen jeles oklevele is van, nálam növénytanból úgylis megbukna.

— Miért? Az Ön növénytana talán nem Linné elvein alapszik? — kérdezte Gárdonyi Géza, majd elkeseredetten távozott. Mérgében évek múlva, az „Egri csillagok”-ban megtette a legellenszenvesebb regényalaknak: Móré Lászlónak.

A kalendárium 1897 november 17-ét mutatott. Pontosan 15 év telt már el Gárdonyi Géza pécsi tartózkodása óta. A Mecsek, a pécsi emlékek még mindig frissen éltek benne. Elhatározta, hogy kétkötetes történelmi regényt ír, amely a Mecseken kezdődik, Eger várának ostromával végződik, főhőse pedig egy pécsi kovácsmester fia lesz.

Ezért Egerből 1897 november 13-án levelet írt Pécsre, Majorossy Imre akkori polgármesternek. Megírta, hogy Egerben regényt készül írni, és ennek főhőse Bornemissza Gergely lenne, aki — amint azt Tinódi Lantos Sebestyén döcögő pennájával megírta — Pécs város szülötte, pécsi kovács fia. Levelében a polgármestert arra kérte, hogy a föld alól is (ezt a három szót levelében kétszer is aláhúzta), de kerítsen neki egy olyan írást, könyvet vagy levelet, amiből kibetűzhető valami a Gergő gyerek múltjából.

Majorossy Imre polgármester azonban hiába kutatott Bornemissza Gergelyről szóló írások után, nem talált egyet sem. Válaszlevelében Gárdonyi Gézának csak annyit írt: „A Gergő gyerek végleg eltűnt.” Gárdonyi ekkor Pécs után, Bécs felé fordult, a császári levéltárban kutatott tovább.

Miért izgatta Gárdonyi Géza fantáziáját éppen a pécsi kovácsmester fia: Bornemissza Gergely, és miért éppen erről a jobbágyfiúról, erről a népi hősről akarta megírni regényét? A kérdésre maga Gárdonyi Géza adja meg a feleletet ez időből származó naplójában, amelyben a következőket írta:

„Egy tavaszi napon felvezettem a fiamat az egri várba. Azt mondtam neki: hunyd be egy pillanatra a szemedet és gondold azt, hogy az idő kereke visszafordult az 1552-ik esztendőbe. Ez a bástya, ahol állunk, tele van sárgacsiszmas, sisakos, fegyveres katonával. Lent meg, amerre látsz, mindenütt fegyveres török nyüzsög. A török minden oldalról lövi a félmázsás ágyúgolyót, vasgolyót... Az ágyúk úgy dörögnek, mint az ég a zivatarban. Puff! ide csattan egy golyó a lábunk elé. Szétütötte a követ. Egy magyar katona leesett. Puff! Itt a másik folyó is. Félsz, ugye? Bezzeg azok a hősök nem féltek. Nézd, amott az akácánál jön Dobó, lóháton... Vasba öltözötte, mint a többi...

Élénk színekkel festettem eléje az ostromot. A gyerek napokig ezt forgatta az elméjében, de ami engem meglepett, az volt, hogy figyelmét Bornemissza Gergelynek, a király főhadnagyának alakja ragadta meg legjobban. Ő volt, akiért legjobban lelkesült, és akinek tettein szívből kacagott. S nekem a gyereki lélek érzékeny tükrében kellett meglátnom, hogy csakugyan ő a legérdekesebb alakja az egri ostromnak.

Ekkor gondoltam rá, hogy ennek a Gergely deáknak az életét meg kellene írnom regénynek. Micsoda kedves, vidám, bátor és eszes ember!

Hogy a fiamat annyira felizgatta ez az alak, magam is foglalkoztam vele. Olvasgattam a kor történelmét: Verenesieset, Hammert, Busbequet, Dselabzade Musztafát, Ortéliust, s akkor láttam, hogy mi a török—magyar kor eseményeit csak a képzelet hamis képeiben ismerjük. Fogalmunk nincs egy várostromról, vagy török—magyar csatáról, s akkor élt személyek csak azért nem érdekelnek bennünket, mert árnyalakok. Ha valaki ezeket az alakokat úgy állítaná elénk, hogy látnánk szemeiket, hallanánk a szavukat, éreznék a szívük dobogását...

Az én nagy kérdésem ez volt:

— Lehet-e olyan regényt írni, amely nem színfalnak használná a múltat,

hanem inkább lámpás lenne: bevilágítana az elmúlt századok érdekes sötét-ségébe? Lehet-e igaz történelmet írni regény alakjában?

Két neheze volt a feleletnek.

Az egyik az, hogy Wlassich miniszter egy meggondolatlan rendeletével az összes vidéki írókat kizárta a Nemzeti Múzeum könyvtára (a nemzet könyvtára) használatából, s így a magam csekély jövedelméből kellett az összes könyveket, adatokat beszereznem.

A másik nehézség maga az érdekes hős élete. Ez a vidám, szép alak tragikus véget ért. Lehetetlen olyan életrajzot írnom, hogy azt sírva tegyék le a kezük-ből. Ezen úgy segítettem, hogy elejére fordítottam annak a nehéz sorsnak a képét, amely őt érte. Az olvasó a regény első felében megismeri a magyar rabok útját és a héttornyú börtönt, hogy mikor a regény végére ér, gondolatban visszahelyezhesse az érdekes hőst a regény első felében rajzolt állapotokba.

Furcsa munka, ugye?

Munkának furcsa. Olvasmánynak nem. Az olvasó csak az utolján veszi észre, mint a fasorban menő ember, aki az út végén visszafordulva látja meg a fák egységét, s visszafelé is elméláz a megtett út érdekességén” — fejezte be naplóját Gárdonyi Géza.

Ilyen előzmények után látott hozzá Gárdonyi 1897 telén az „Egri csillagok” című kétkötetes történelmi regényének megírásához. A pécsi kovácmester fiát, Bornemissza Gergelyt, mint a regény hőseit olyannyira megszerette, hogy regényének legelőször nem is az „Egri csillagok”, hanem a „Gergő diák” címet adta. Később ezt a regénycímet „Holdfogyatkozás”-ra változtatta. Ez sem tetszett neki, és ezért „Hol terem a magyar vitéz?” lett a regény címe. Később ezt a címet „Török gyűrű”-re módosította. Egy hónap múlva a „Hold és csillagok” címet adta regényének, amiből végre a végleges regénycím, az „Egri csillagok” alakult ki.

A regény eredetileg nem úgy kezdődött, ahogyan ma olvassuk, hanem ott hogy Éva asszony az urának a ruháját foltozza Fejérvárott. Rátapint a ruhában az egri vár rajzára, a török gyűrűre, s ugyanakkor megjelenik a félszemű Jumurdzsák, és elrabolja Éva gyermekét.

A regény nehézkesen indult, és ezt Gárdonyi Géza maga is észrevette, főleg 1897 december 9-én, amikor a 135. lapnál úgy elakadt a regényírásban, hogy egy hónapig nem tudta folytatni, mert regényvázlat nélkül kezdett az íráshoz, s ez megbosszulta magát. Hozzálátott a regény elejének átdolgozásához.

1899 karácsonyán a „Pesti Hírlap” már elkezdte az „Egri csillagok” közlését úgy, ahogyan Gárdonyi Géza azt átdolgozta. Így a regény cselekménye Pécsen kezdődik. A mecseki patak vizében fürdik a 7 esztendősi fiúcska: Bornemissza Gergő, és a nála 2 évvel fiatalabb Cecei Éva. „Az a kis falu, ahová a két gyerek való — írja regényében — a Mecsek egy völgyében rejlik.”

Pécsi vonatkozású Gárdonyi Géza első, 23 éves korában írt regénye az „Álmodozó szerelém” is. Ennek a regénynek a főhőse: Pajnádi Sándor, aki Pécsre kerül gyógyszerészsegédnek. Itt találkozik a szép Herminával, akit sok bonyodalom után mégis feleségül vesz. Ugyancsak pécsi vonatkozású Gárdonyi 1894-ben írt „Lámpás” című könyve is. Ennek a regénynek a főhősét egy pécsi kötélverő munkás nevei.

Gárdonyi Géza 1886 január 1-én Győrött megindította a „Tanítóbarát” című folyóiratot, hogy tanítói működése alatt szerzett tapasztalatait a lap hasábjain megjelentesse, az ország közvéleményének figyelmét a néptanítók meg-

döböntő sorsára, a népoktatás elhanyagolt állapotára felhívja, s a tanítók szemét felnyissa, öntudatukat kialakítsa. Amikor a „Pécsi Néptanoda” című pedagógus lap támadást intézett az ő lapja ellen, Gárdonyi Géza Pécs és a megye tanítóinak elküldte a „Tanítóbarát” első számát. Ennek következtében egymásután jelentkeztek a pécsi és a baranyai előfizetők. A „Pécsi Néptanoda” előfizetőinek száma viszont erősen csökkent.

Szerkesztője: Schneider István, lapja 1887. évfolyamának egyik számában panaszkodott, hogy egy Ziegler Géza nevű néptanító elviszi előle az előfizetőket. Gárdonyi Géza ekkor azt üzenté neki, hogy inkább ő is előfizet lapjára, csak ne szüntesse azt be. Gárdonyi lapja: a „Tanítóbarát”, állandóan foglalkozott a baranyai néptanítók helyzetével. A „Gatyás pedagógusok” című egyik cikkében a baranyai Ócsárd községben lefolyt iskolai záróvizsgát ismertette. Élesen támadta Gárdonyi a pécsi pedagógus lapot azért, mert az Gönczy Pál jubiláló kultusz államtitkárt magasztalta.

Gárdonyi Géza a pécsi újságokkal is kapcsolatot tartott. Több elbeszélése jelent meg a „Pécsi Napló” című napilap hasábjain. — Három hónappal halála előtt a nagybeteg Gárdonyi Gézát egy 140 főből álló baranyai turista csoport akarta felkeresni egri „remetelakában”. A látogatás lefolyásáról — Berján aláírással — a „Dunántúl” című napilap 1922 július 28-iki számában: „Ahol az egri csillagok ragyognak”... címmel a következőket olvashatjuk:

„Egy fehér ruhás hölgy fogadott bennünket.

— A mester nagybeteg. Semmi esetre sem fogadhatja valamennyiöket, bármennyire is szeretné. Néhányan jönnek csak, mert, hisz be sem férnének.

Ketten mentünk. Egy hölgy és én. Amíg elébe kerültem, szerettem volna mindent áttekinteni, de nem volt időm. Valami ismeretlen érzés fogott el. Elfogódott voltam. Valahogy úgy éreztem magam, mint amikor a diák a miniszter elé kerül. Szívem a torkomban lüktetett. Mit fog mondani a mester? Szertartásos-e? Nem volt időm tünődni. Már a szobájában voltunk. Szép nagy. Az íróasztal előtt egy dohányzó asztalka áll. Az asztal mögött van a könyvtára, mellette a pipakészlet. A mester felállott, elibénk jött. Azóta ezerszer magam elé idézem alakját, sápadt, öreg arcát, tiszta ősz haját, közép magas termetét, szelíd nézésű szeméit. Kezében a hosszúszerű pipa, kissé megremeg. Ezek a szelíd szemek néztek sok sötét éjszakán az egri csillagokba? Ezek a drága öreg kezek irták a legmagyarabb ízű regényeket? Egy pillanat alatt minden-minden eszembe jutott. És amikor azt a drága kezét nyújtja felém, szeretném megcsókolni. De a konvenciók... A fonnyadt kéz olyan meleg... Volt miniszterelnökkel, miniszterekkel beszéltem higgadtan, nyugodtan, fegyelmezett gondolatlanul. De most, mikor a mesternek kell átadnom az átutazó baranyaiak üdvözlését, csak szaggatottan, elemi iskolásan beszélek...

— Mester, engedje meg, hogy a keresztül utazó baranyaiak üdvözlését tolmácsoljam... Mi, akik gyönyörű munkáit olvastuk, nem mulaszthatjuk el ez alkalomból...

Amit ebben a helyzetben megjegyezni tudtam, körülbelül ez volt a válasza:

— Nagyon jól esik a baranyaiak üdvözlése. Én is dunántúli vagyok. Egyszer — mint azt az Egri csillagokban megírtam — jártam Pécsen. Szép város. Adja át meglévő üdvözlétemet. Sajnálom, hogy nem mehetek ki hozzájuk. Nagyon beteg vagyok.

Majd leültetett bennünket. Ő új pipát vett elő.

— Ugy-e nem zavarja önöket, ha pipálok?

Egy pillanatra leültünk. Cigarettával kínált meg bennünket.

— Kolléga úr, melyik lapnál dolgozik?

Megmondtam. Aztán említettem, hogy egyetemünk lesz. Dicsérte a város fejlődését. Még egy-két szó esett, amire indulni készültünk.

— Ne menjenek még — marasztalt bennünket.

Bár úgy szerettem volna maradni, érdeklődni, kérdezni, megtudni visszavonultságának okát stb., de nem élhetek vissza szent magányával. Így is megtörttem azt. Itt mondom meg Gárdonyinak, hogy mennyire szívesen maradtam volna még...

— Dolgozgatok, amíg tudok...

Melegen elbúcsúzott és az ajtóig kikísért bennünket. A bennünket fogadó hölgy mondotta útközben, hogy a mester aznap reggel olyan rosszul volt, hogy orvost kellett hivatni. Gyakran beteg. Egy éve dolgozik egy munkán, de betegsége miatt nem tudja befejezni.

Távozó vonatomból még sokáig néztük a mester egyszerű kis házikóját mély tisztelettel, büszke szeretettel" — fejeződik be a „Dunántúl”-ban megjelent beszámoló cikk.

Az elmúlt év, 1963 augusztus 3-án szerte az országban megünnepelték Gárdonyi Géza születésének 100. évfordulóját. Annak az írónak az évfordulóját, aki — ha Pécsen vagy Baranyában 1882 őszén tanítói állást kapott volna — az „Egri csillagok” helyett talán megírta volna a „Pécsi csillagok” című regényét...

MÁNDOKI LÁSZLÓ:

Szemelvények az I. baranyai néprajzi gyűjtőpályázat anyagából

Kiadványunk hasábjain röviden már megemlékeztünk a XI. Országos Néprajzi- és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatra beküldött baranyai pályamunkákról. Méltatásunkban ismertettük a beérkezett pályázatok fölöttébb gazdag anyagát és az elnyert pályadíjakat, azonban pótlólag kaptunk a budapesti Néprajzi Múzeumtól egy jelentős anyagsoportot, amelyet a pályázók odaadtak be. A teljesség kedvéért a szemelvények bemutatása előtt felsoroljuk ezeket is.

Bácskai Bosnyák Sándor:

1. Édesanyám, fejtse meg! (Adatok a népi álomfejtéshez.)
2. A szentjánosbogár és a cigarettavég (333 magyar vice).
3. Baranyai bányászok meséi és elbeszélései.
4. Az ember és a világ Szegvári Antalné hitében.
5. Szabó Istvánné meséiből (hiedelemtörténet).
6. Gáspár S. Antal családjának meséi.
7. Szárászi és mekényesi mesék (5 tekeracs magnetofonfelvétel).
8. Vörös Mihályné meséi.
9. Győrvári János meséi.

(Pályamunkáiért együttesen országos I. díjat — 1500 Ft — és miniszteri dicséretet kapott.)

Timon Kálmán:

10. Déldunántúli talpas hombárok.
(Országos II., megyei I. díj — 1000 Ft.)

Faltisz Jánosné:

11. Baranya néprajzából II. (1 tekeracs magnetofonfelvétellel).
(Országos III., megyei II. díj — 800 Ft.)

Salga István:

12. Vegyes néprajzi gyűjtés (2 tekeracs magnetofonfelvétellel).

Baranyai Ilona:

13. Adatok a Baranya megyei bosnyákok és sokacok néprajzához II.

Szalavári Melinda:

14. Hosszúhetény története és művelődése.

Kiss Katalin:

15. Bogádi népviselet.

Nagy Pál:

19. Garé a felszabadulás előtt és után; Történetek Patkó Bandiról.

Az itt felsorolt pályázatokkal együtt 42 mű az 1962/63-as I. Baranyai Néprajzi Gyűjtőpályázat eredménye: ezzel a számmal, amely az országos anyag 10%-át teszi, Borsod-Abaúj-Zemplén megye mögött (72 pályamunka) a második lett megyénk a XI. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázaton.

Az alábbiakban közölt szemelvényekkel az anyag sokszínűségét szeretnénk bemutatni. Járuljon hozzá ez a közlemény is a további néprajzi pályázatok sikeréhez, adjon ötleteket, szempontokat a pályázóknak.

Bácskai Bosnyák Sándor megyénk népköltészetének, folklórjának legagilisabb, már szakemberként nyilvántartott kutatója. Pályamunkái közül többet országos szakfolyóirataink fognak kiadni. A népi álomfejtésről írott pályamunkájából idézünk e helyen. A Bukovinából ide települt székelyek álommagyarzatait a következő, saját gyűjtésű, nagyon szép, újstílusú népballadával vezette be:

Szegény Szabó Erzsí
be elveszté magát,
csütörtökön este,
a virágos kertbe.

Az ő kicsi fiát
apróra vagdalá,
apróra aprítá,
s a csihánba hányá.

Átkozott Szócs István
be hamar megtudá,
be hamar megtudá,
hamar elárulá.

Hamar elárulá
falu bírójának,
tömlöc tartójának,
tömlöc hóhérának.

Leányom, leányom,
mit tevé magadnak?
Szép kis fiadért
téged felakasztnak!

Anyám, édesanyám!
Mit láték álomban:
két fekete kereszt
fejemen áll vala.

Két fekete pántlika
mellette lenyúlva,
két fekete halálbagoly
mellette ül vala.

Apró veres gyöngyszem
kebelemre hulla;
édesanyám fejtse meg!
Ez álom mi volna?

Leányom, leányom,
gyászba borult virágom,
nem tetszik ez nekem,
nem igen jó álom.

A fekete kereszt
a te akasztófád,
s a két halálbagoly
a te hóhéraid.

A két fekete pántlika
lesz a te istrángod,
apró veres gyöngyszem
a könnyhullatásod.

Timon Kálmán pályaműve részben néprajzkutató irányításával és szempontjai szerint készült: Füzes Endre vezette gazdag és műszakilag hiteles hombárrajzainak, felméréseinek elkészítésében. Tizenkét falu régi, legjellegzetesebb gabonatarató épületeit mérte fel, tipizálta, sőt, munkájának befejezésében mai felhasználásuk lehetőségeire is kitért. Ez utolsó részből idézünk:

Ezeket az építményeket legcélszerűbb Szabadtéri (Skansen) Múzeumban bemutatni a közönségnek, mely Baranya megyei viszonylatban igen jól meg-

valósítható Pécssett, a Mecsek déli lejtőjén, a már felépült Állatkert—Vidámpark komplexumhoz kapcsolva.

Ma a probléma egyre sürgetőbb, mert a mezőgazdaság szocialista átszervezésével, az erőteljes gépesítéssel, eddig használt, pótolhatatlan értékű régi építészeti emlékek mennek veszendőbe. Mi lesz a többi (ami nem kerül múzeumba — ML.) hombár sorsa?

1. Lomtárnak használják, vagy
2. Szétszedik és eladják, mint faanyagot
3. Eltűzelik.

A felhasználásnak egyik lehetőségére világít rá a személyi eset, ahol, a helybeli tsz kibérelte a hombárt, és benne tartja a közös vetőmagot.

Javaslatok:

1. A jó állapotban lévő, nagyméretű hombárokat szállítsák el a tsz központi udvarára, ahol eredeti rendeltetését továbbfolytathatja a tsz gabonakészletének tárolásában.

2. Csekély átalakítással (funkcióváltozással) baromfiólnak lehet használni, csak ülőrudakat kell benne felszerelni.

Zentai János az anyagi kultúra terén nőtt szakemberré. Több más közlésre került pályázata után most beadott pályázatainak egyike (Ormánsági fejfák) is megjelenik a JPM Évkönyvében. Itt egy másik dolgozatából idézünk, amelynek anyagát egy volt juhásztól Kémesen gyűjtötte össze nagy gondnal és alaposan. Nem egyszerű riport, a jelenségeken át a lényegre megragadó tudományos általánosítás a „Baranya megyei juhászat” c. pályázat, amelynek III., a juhász személyével foglalkozó fejezetéből idézzük az első részt:

A juhász — legalább is, akit az igazi juhászok közé lehetett sorolni — öntudatos, szakmabeli ember volt. Bár a lakosság többi rétegéhez viszonyítva csak elenyésző volt a számuk, mégis kitűntek környezetükből. Mássá tette őket a foglalkozásuk, életmódjuk. Legtöbbször valóságos juhász nemzetségek alakultak ki, ahol a családban hagyományosan öröklődött a juhászság nemzedékről nemzedékre...

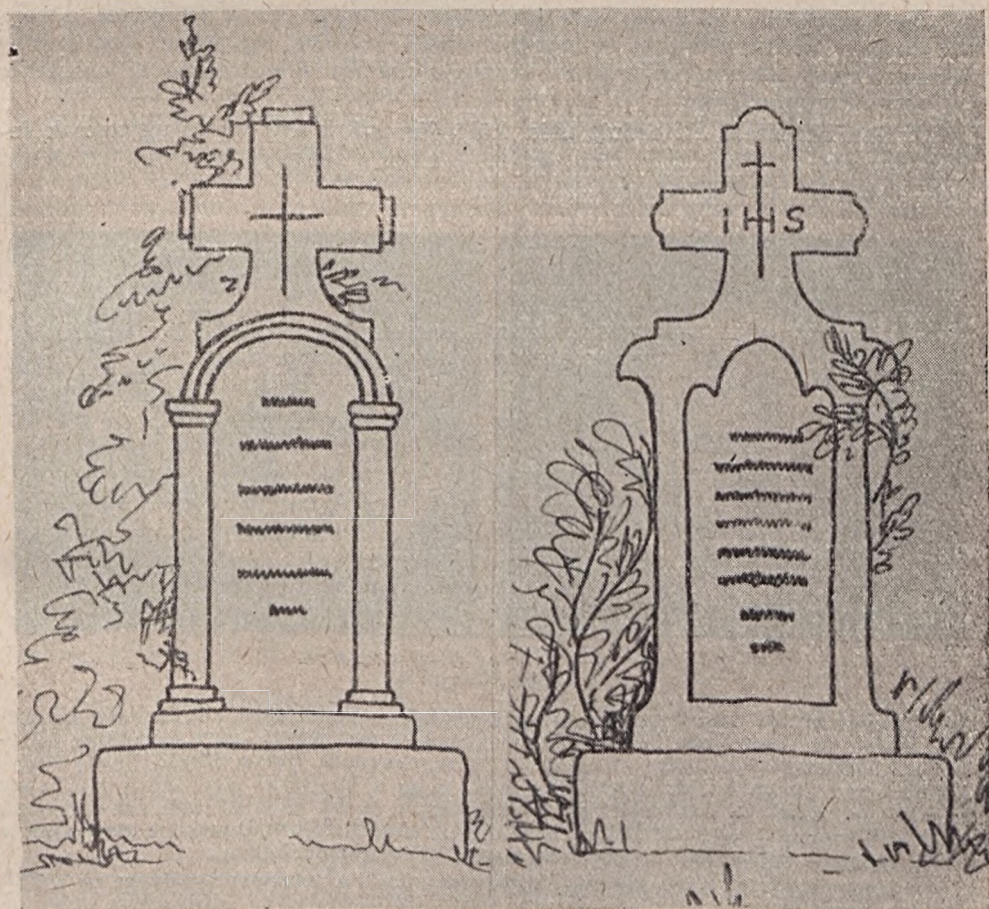
A módosabb juhászokra inkább irigykedéssel néztek a parasztok, mintsem megvetéssel. Bennük ugyanis a könnyű élettel nagy jövedelemre szert tevő embereket látták. Hogy ez a látszat-könnyűség mennyi nehézséggel, küszködéssel járt, azt csak a juhász tudta. A paraszt — a megtelepült földműves — azért nem valami nagyon szerette a pásztort, a nomádot; ősi érzelmek ezek már. Papp Gergely ezt egy ősi, bibliai hasonlattal érzékeltette: „Lám már a földműves Kain is megölte a pásztort Ábelt!”

Egymás között jól megvoltak a juhászok. Bajban összetartottak, ha kellett, segítették egymást. A több nemzetiségű megye juhásza is különböző nemzetiségűek voltak: magyarok, különféle délszláv nemzetiségűek; sváb alig akadt közöttük. De a nemzetiségi elkülönülés, vagy különösen az ellenségeskedés ismeretlen volt náluk.

Faltisz Jánosné pályázata néhány mecseki község lakóinak, főleg a cigányoknak, és a Pécs környéki cigányságnak néprajzához szolgáltat fontos adatokat. A gazdagon illusztrált, változatos anyagot át és átszövik a cigánykérdéssel foglalkozó fejtegetések, sok esetben igen talpraesett javaslatok, ezért fölöttébb nehéz volt kiválasztani az alábbi részleteket:

A cigányokat az Indiából történő hosszas vándorút alatt, amikor Európába jöttek, még semmiféle faji gyűlölet nem érte. Amikor a XV. században meg-

jelentek hazánkban, Zsigmond királytól kiváltságot kaptak, s egyenrangúak voltak a magyarokkal. Népük ugyan már nem volt egységes, mégsem olvadtak a magyarok közé. Hasznos mesterséget folytattak, s kezdetben ezért megbecsülték őket országszerte. Nagyhirű iparosok találtattak közöttük. Azután évszázadokig tartó üldözés következett, melynek kegyetlensége szinte felülmúlhatatlan. Az elnyomás idején alakultak ki a cigányságban az elnyomott népekre jellemző rossz tulajdonságok, és ekkor maradtak el a fejlődésben is a többi néptől. A szűk lehetőségekhez képest éltek. A szükség, a környezet, és hogy nem bíztak tisztességes foglalatosságot rájuk, tette őket a civilizációtól idegenné. A gyűlölet oka szinte megmagyarázhatatlan, tisztázni ezt még senkinek sem sikerült. Babonás elképzelések, vagy hazátlanságuk, nomád életmódjuk miatt — ez mind ok lehet, de nem indokolja azt a példátlan üldöztetést, amiben részesültek. Általában úgy vélekednek róluk, mint máshol a négerekről, vagyis: hazugok, csalók, tolvajok, kicsapongók, könnyelműek, ravaszok, lusták, babonások, buták, gyávák, megbízhatatlanok, fajtalanok stb. Ezeket a vádak nagyobbrészt megcáfolja jellemük és hagyományuk. Minden népnél akadnak szé-

Sírkövek a vágoti temetőből

gyenkezésre okot adó személyek, ezeknek tulajdonságait mégsem általánosítják az egész népre. A cigányokkal szemben, sajnos, többnyire az előítéletek súlya a döntő, holott a cigányok is kiközösítik maguk közül a nemkívánatos jellemű embereket, tehát a fent említett szegényletes tulajdonságok nem a cigányságra, mint népre jellemzők.

A fenti sorok cigányokról beszélnek, de a gyűjtő csak a cigánykérdésről szóló fejtegetéseiben beszél cigányságról, dolgozata egyéb részeiben megkülönbözteti a cigány nyelven beszélő és a román nyelven beszélő csoportokat:

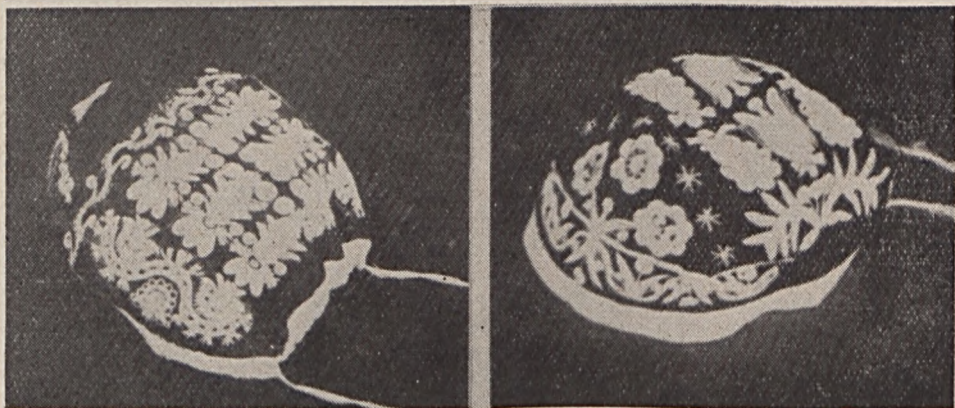
A kolompár és a román cigányok között törzsi különbség van. Egymásról megvetéssel beszélnek, egymás beszédjét nem értik meg...

Faltisz Jánosné egyéb gyűjtéseiből két rajzot mutatunk be, amelyek felhívják a figyelmet a régi mecseki kőfaragóipar emlékeire:

Kovács Margit, a Hegyföld díszítőművészetét dolgozta fel pályázatában, azonban a munka során maga is rájött, hogy milyen nehéz megragadni egy ethnikus csoportot. Gyűjtése leginkább az Ormánsággal határos Hegyszentmártont mutatja be, s tanulságosan veti össze a kendertermelés és feldolgozás munkamenetét, műszavait és termékeit az ormánságiakkal. Közlésre a pályaműnek egy tévedése kerül:

Egyedül Bissén és környékén díszítették számottevően a *főkötőket*, a nappal hordott *kontyolókat* és az éjszaka viselt *necceket* egyaránt. Rendszerint fekete, fénylő selyem, vagy klott alapra hímezték fehér cérnával aprólékos stilizált virágmintákkal.

A fiatalabbaknál előfordult más, különféle színű alapra, de ugyancsak fehér cérnával. (A Bisse környéki főkötővel rokon a zengővárkonyi. — Vö. *Baranya* Idegenforgalmi Kiadvány 132. lap.)

Bissei kontyolók

Természetesen nem a fentebb idézett passzus, a bemutatott két fénykép a tévedés, hanem az, hogy Bissét a Hegyföldnél tárgyalja (ezt menti, hogy Kodolányi félreérthető fogalmazásából indul ki). Bisse, Túrony, Csarnóta, Szava földrajzilag a Hegyföldhöz tartozik ugyan, de néprajzilag nem, s ha a Hegyföld népi kultúráját, vagy annak egy részét, a díszítőművészetet vizsgáljuk, e falvakat ki kell rekesztenünk vizsgálódásainkból. Az ormánsági és Siklós környéki reformátusokhoz tartoznak e faluk, amelyek református többségűek a garéi plébániakerületben.

A néprajztudomány számára a pályázónak ez a kis, tévedésből pályázatba került adata a legérdekesebb: rávilágított arra, hogy az úgynevezett „drávaszögi” főkötők kérdései máig sem lezártak.

A sárközi, fekete alapon fehér, aprómintás parittyafőkötőket megtaláljuk Pécs-

váradon és Zengővárkonyban is, de eljutottak idáig a „drávaszögi” főkötők is, amelyek mintái mind folthatásukban, mind részleteikben erőteljesebbek a sárköziéknél. Gönyei Sándor kutatásai óta tudjuk, hogy e főkötők, melyeknek központja, kisugárzó területe a ma Jugoszláviához tartozó Drávaszög, a baranyai reformátusok jellegzetes viseletdarabja volt. Siklós környékén és Peterden, az egerági plébániaterület katolikus községei közé ágyazott református szigeten. Ennek a viseletdarabnak terjedését a házassági kapcsolatok is segítették, s most, *Kovács Margit* pályázatának ezen (kissé hosszabb kitérőre kényszerítő) adata után hamarosan sort kerítünk arra, hogy Bisse reformátusainak házassági kapcsolatait is kibogozzuk a régi matriculák alapján. Minden valószínűség szerint ez az adat is hozzásegít majd megyénk ethnikus csoportjainak jobb megismeréséhez.

Magyarlaki József, a bolyi kékfestőipart foglalta össze röviden. Igen tanulságos pályázatának első része, amelyben Boly piacterületét vázolja:

... mi indokolja a bolyi kékfestőipar létezését, hiszen tudott dolog, hogy a bolyi népviseletben egyáltalán nem találhatók kékfestő anyagok? A férfi és a női öltözékek, felső ruhaneműk mind szövetből készültek, esetleg csak munka közben használtak egyesek kékfestő kötényeket, illetőleg kékfestő munkaruhákat. Ezek szerint a kereslet annyira csekély volt, hogy még egyetlen kékfestő sem tudott volna itt mesterségéből megélni, nem pedig kettő-három. A magyarázat Boly ipari-kulturális központi jellegében rejlik. Ez a község látta el többek között kékfestő árukkal is az egész környék lakosságát, a bolyi kékfestők eljártak még a pécsváradi és a szigetvári vásárookra is...

Vidékenként és nemzetiségenként oszlott meg a kékfestő áruk kereslete is. A német nemzetiségűiek főként a matt kék alapú fehér, esetleg fehér-világoskék mintás anyagokat, a magyarok pedig a sárga, illetőleg zöld mintájú anyagokat kedvelték. Sokan — inkább németek — megkívánták, hogy az anyag fényesre legyen mángorolva. Az ilyen anyagokat főként Véménden, Palotabozsokon és Sombereken lehetett értékesíteni...

A helybeli kereslet a síma, elvétve mintás vászon volt. Ebből kötény, munkaruha, esetleg ing készült.

Himesházán főként a fehér és kékfehér mintás fej- és kontykendőket, valamint a virágmintás, pöttyös és csikos inganyagokat vásárolták. A himesházához hasonló volt a fekediek, s a kendőanyagot illetően az erdősmecskeiek és más községbeliek érdeklődése is.

Palotabozsokon, Véménden és Sombereken kékfestőink főként fehér és kékfehér mintájú zsebkendőket, Szigetváron és Pécsváradon pedig — Bolyhoz hasonlóan — többnyire sima kötényanyagokat értékesíthettek.

A fehér és kék-fehér mintával kapcsolatban még megjegyezhetjük, hogy az előbbit inkább az idősebbek, az utóbbit jobbra a fiatalok szerették.

Külön értékesítési területet jelentett kékfestőink számára Szilágy, Berkesd, Pereked, Hosszúhetény, Zengővárkony és több más község lakossága. Ezek kedvelték ugyanis a sárga és a zöld mintájú anyagokat...

Tóka József, Szénegetés Abaligeten c. pályázatából, amely megyénk néprajzi monográfiájához hézagpótló munka, a faszén felhasználásáról szóló passzust és a befejező mondatokat idézzük:

A faszénet sokféleképpen felhasználják. Minthogy a koksszal ellentétben kénmentes, segítségével faszénes kohókban különlegesen jó kénmentes vasat gyártanak. Abaligeten úgy tudják, hogy a jó kardot faszénnel készítették, az aranyat pedig kimondottan csak mogyorófa-szénnel lehet „megtisztítani”, mert az nem szikrázik. Ha a bor megszagosodik, faszénnel kell átcsorgatni: elveszti szagát és a színe is rendbejön. Vasalóban történő felhasználása közismert. Ab-

ligen a szőlő szaporításában is felhasználják: szénporos homokban gyökereztetik a szobaoltványt. Ha a felfúvódott állattal faszenet nyeletnek, megkönnyeb-
bül tőle. A szén fő fogyasztói azonban a molnárok és cséplőgéptulajdonosok
voltak, akik szívógáz-motorjaikban több tonna szenet égettek el évente: gene-
rátorgázt ugyanis csak faszénből fejleszthettek motorjaik részére, mert a kő-
szénből nyert generátorgáz kátránytartalma miatt tönkretette a hengerfejet.

... Utolsó boksájuk szénét 1937-ben adták el a szentmihályfai uradalomnak.

Ma már csak két deres fejű férfi és a Szénegető dülő őrzi csendesen a régi
idők emlékét. Ha a kirándulók idegnyugtató mecseki csendet keresve déli
irányba, a Szuadó és a Körtvélyes völgy közötti Kétágú rétben ma is meg-
találhatják a rég kihűlt faszénegető helyeket. Messziről szembetűnnek, mert
nagyon szereti ezeket a nadragulya: valóságos erdőt nevel belőle a halott boksa.

Faltai Edit, Villány szőlőtermeléséről írott dolgozata sok kiegészítésre szorul,
különösen a helyi német terminológia hiányzik az egyébként jószemű megfigyelőre
valló dolgozatból.

A hegy rendjéért, a tolvajok elfogásáért és a lopások megelőzéséért a hegy-
őr volt felelős, akit a szőlősgazdák választottak, és ha nem volt megfelelő, más
került helyére. A választás a községházán történt, előre megbeszélte időpontban.
Egy idényben egyszerre három csósz kinevezésére került sor, hogy — úgy-
mond — „minné nagyon legyen a rend”. Szolgálatuk egy évig tartott, általában
március 19-től március 19-ig, Sándor, József, Benedek középső napjáig. Olyan
embert választottak csósznek, akinek semmi más elfoglaltsága nem volt. Ezt
a szerepet leginkább öregek vállalták. Mindenhol szabad járásuk volt.

Éjjel-nappal őrizni kellett a hegyet. A nappalok gyorsabban teltek el, mert
beszélgettek a szőlőben munkálkodókkal. Szívesen mentek be a présházakba,
esetleg a pincékbe is, mert ilyenkor mindig kaptak egy-egy pohár bort. Azokra
a helyekre, ahol bort és esetleg ebédet is kaptak, többször visszatértek. Elő-
fordult olyan eset, hogy amíg a csósz a gazdával borozgatott a pincében, addig
a szőlőben kártevők garázdálkodtak. Ilyenkor a csósz büntették meg.

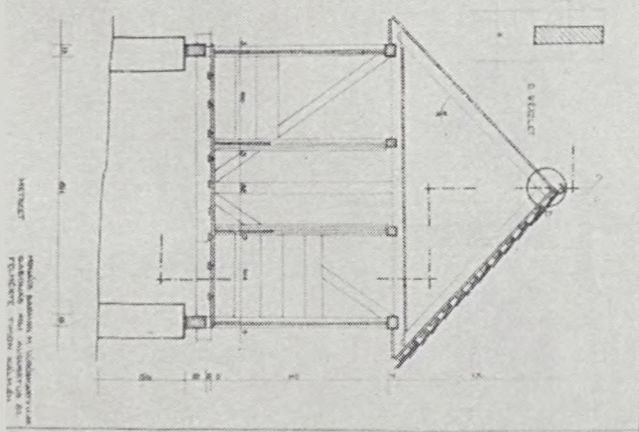
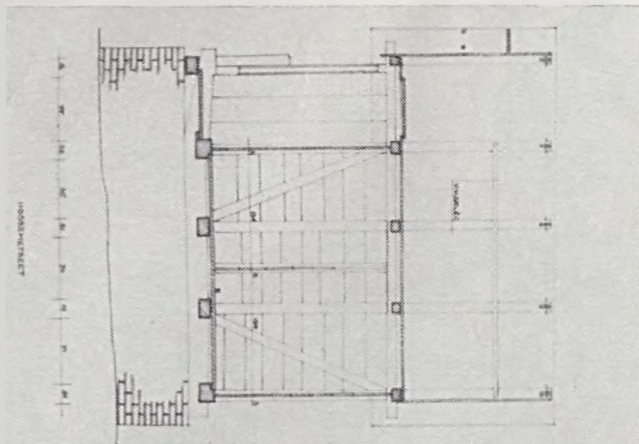
A hegyőr bérét általában pénzben fizették, de előfordult, hogy természetben
(borban, vagy bűzában) kapta meg a munkáért járó fizetséget. Annyit kapott,
hogy szerényen megélhetett belőle.

Ha a csósz akkor járt egy-egy szőlőben, amikor a gazda nem volt kint, úgy
adott jelt látogatásáról, hogy a présház küszöbére keresztben lefektetett két
venyigét. Ha télen történt esetleg betörés a pincébe, akkor a hegyőr feladata
volt jelenteni, tekintve, hogy a gazda a téli hónapokban ritkán látogatta sző-
lejét.

A hegyőr elmaradhatatlan felszerelése a bot és a tarisznya volt. Bottal se-
gítette magát az úton, a tarisznyában pedig élelmét — egy kis kenyeret, szalon-
nát — és baltáját tartotta. A baltát esetleges védekezéskor és a nehezen járható
utakon használta. Semmi más fegyvere nem volt.

Munkájáról a hegybírónak tartozott beszámolni, aki egyben a község bí-
rója is volt. Feladatának végrehajtását a csendőrök ellenőrizték, akik néha-
néha felmentek a hegyre, és ha nem találták, akkor másnap a bíró előtt kellett
felelnie.

Az idősebbek emlékezete szerint nagyobb arányú lopások nem voltak,
mert mindenkit visszatartott az a tudat, hogy sikertelenség esetén az okozott
kár többszörösének megtérítésére kötelezik. Az állatok, egyes madarak (sere-
gélyek) sokkal több kárt tettek szőlőérés idején, mint az emberek. Kereplőkkel.

igazságszerűen volt kész. Fehér színű volt, paplín. A gombolást két sorral készítették, melyet két oldalt 2-3 centiméteres szélességű díszítéssel készítették. A két oldali díszítés alatt ötszorosított, a szélén egyenes, alul spiccses szabott pant fogja össze. Alatta egy rakás ad bőrséget az ingnek. Mellőre álló pant, csak alól van egy keskeny, hosszú, hegyes gallérja. Mellőre álló, gombos, meggyezik a mai ingek ujjaival.

szellőt a ruha anyagából varrtak. alól három gombbal záródnak, kis gallérja díszíti a hegyes kivágást. szabójuk egyenesvonalú. Sem szabás, sem varrás nem formálta. A szellővonalnál és az alsó részekben széles bevágott szelést díszítik. széli kabát anyaga finom vastag gyapjusszövet.

a nadrág szabása annyiban különbözik a pantallóktól, hogy lefelé fordítva a szára és nincs felhajtója. Erősekessége a szettől a bokáig végig húzó oldalt elálló centiméteres varrás. A deréksorító hátul van. Az ünneplő nadrágot kívül hordták, míg a munkaruhára birkagyapjú zoknit húztak.

Lebbeljük szára időben pacsor vagy bőrszucs, melyet a már említett zoknikra húztak. Az ünneplő cipő maggyapjú, két oldalt dugós. A foci cipő meggyezik a női viselettel.

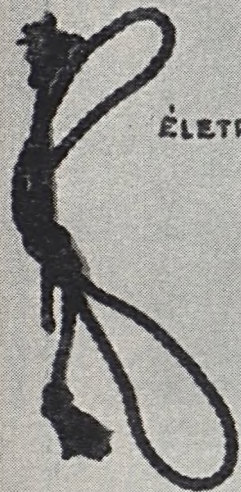
A harisnya. A férfiak házilag kötött birkagyapjat viselnek, míg az idősebbek, igen kedvelt viselet. Állításuk szerint: "nem kapnak hideg lábat benne..."

ID. KAPOLI ANTAL

KOCSUTH-DILAS NÉPMŰVÉSZ

ADATOK

ÉLETRAJZÁHOZ ÉS MUNKÁSSÁGÁHOZ

ÖSSZEGYŰJTÖTTÉ:

KAPOLI ILONA

AZ OLASZI SOKAC
VISELETÉRŐL

Az olaszi 609. sz. Petőfi Sándor
úttörőcsapat munkája

madárijesztőkkel és egyéb ötletes szerkezetek készítésével védekeztek ellenük. (Ez utóbbiaknál mindig a szél erejét hasznosították valami módon lármakeltésre: például egy a szél által forgatott propeller egy csengőnek ütődött és elriasztotta a kártevő madarakat.)

Ősi szokás, hogy szeptember 29-én, Mihály napkor kezdik meg a szüretet. Régebben a szüretet megelőző napon fiatalok és öregek egyaránt felmentek a hegyre, hogy leszedjék az első fürtöt, ami a szüreti idény megkezdését jelentette. Ma ezzel az ősi hagyománnyal már nem nagyon találkozunk.

A sásdi „József Attila” Művelődési Ház Honismereti Szakkörének pályázata sokrétű és hosszantartó gyűjtőmunka előzetesének tekinthető: nem annyira kifejti, mint inkább jelzi a kutatások irányait. Így is nagyon fontos adatokat nyújt a szálláskertes települések hegyháti elterjedésének ismeretéhez:

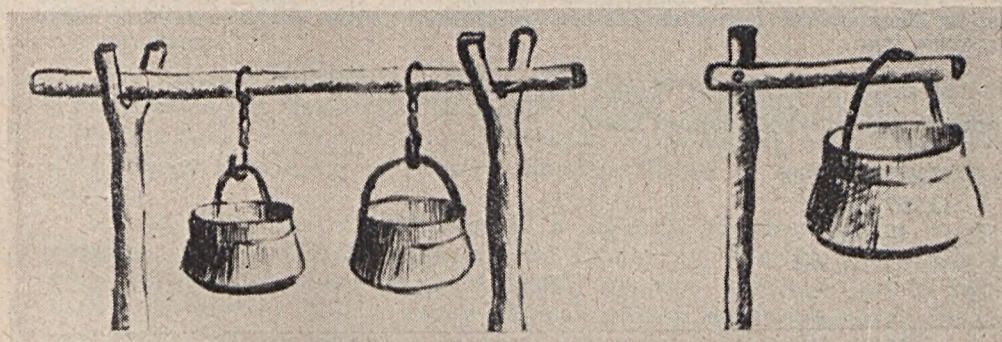
... a családnak közös istállója volt a múlt század végén, a mai temetővel dél felé szomszédos telken. Ezt régen „istálló kert”-nek nevezték. A szomszéd-ságában elterülő rétet pedig ma is „Elés” névvel jelölik, ugyanis ide csapták ki éjszakára legelni a jószágokat.

További kutatásra ösztönöz a pályázat alábbi adata is:

Szokásuk júniusban a Jánostűz-ugrás. Ez alkalommal a leányok komát választottak maguknak. Botra meggyet kötöztek száraztúl, a végére Szentjános almát. Ezt cserélték ki egymás között.

Ivánka Mária két község, Bába és Dunaszekcső halászatát hasonlította össze gazdagon illusztrált pályázatában, amely megyénk halászatának Gönyei Sándor munkája mellett második leírása. E szép dolgozathoz az alábbi képek mellett a halászbúcsú leírását idézzük.

A halásztanyán használt szolgálafák és bográcsok.

Szekcsőn és a tőle délre fekvő települések halászaiknak legnagyobb ünnepe június 29, Péter és Pál napja. Ekkor tartották a halászbúcsút. Szekcsőn 1938-ban ünnepelték utoljára.

A bérlők ilyenkor szerszámaikat a halászok rendelkezésére bocsátották, s amit a nagy nap előtti két-három éjszaka fogtak, az ő zsákmányuk lett. A szép halat félretették, ami pedig nem felelt meg, eladták.

A halászegények koszorúslányokat hívtak, egy legény sokszor két-három lányt is meghívott, hogy többen legyenek.

Péter és Pál napján hajnalban hosszú fát állítottak a kocsma elé, amelyet

szép ternókendővel és egy literes üveg jó borral díszítettek. A lányok délelőtt az egyik legény házánál kerti és mezei virágból köralakú hajlított vesszőre koszorút fontak. Délután szép nagy pontyot tettek a koszorú közepébe. Egy órára megjöttek a trombitások, s a lányok, legények zeneszóval mentek végig a falun hívogatni. Egyik halászegény pohárral teli tálcát tartott kezében a vendégek megkínálására, a másik köszöntőt mondott, s meghívta a családot az esteli vacsorára és táncmulatságra... a köszöntő így hangzott:

Ezt a szép Péter és Pál napot megértük,
Melyet sok éven búban és bánatban eltöltöttünk.
Adja Isten, hogy ezután jobban sikerüljön!
Kérjük a házigazdát, kedves családját,
Hogy az esti vacsorán és táncmulatságon vegyen részt!

A hívogatás körülbelül délután 5 óráig tartott. Az idősebb halászok ezalatt tisztították a halat, főzték a halpaprikást, az asszonyok gyúrták a tésztát.

A vacsora este 7 órakor kezdődött. A vízgazdák, a bérlők is résztvettek rajta. Vacsora után reggelig tartó tánc következett, amelyen sor került a felállított fára akasztott szép ternókendő és bor sorsolására. Száz darab számozott papírcédulát adtak el, darabját 20 fillérért. Az egyik halászegény kalapjába száz szem babot, kilencvenkilenc fehéret és egy feketét tettek. A legény a kalapot fordítva tette a fejére, s egyenként számolta belőle a babszemeket. A fekete bab sorszáma nyerte a bort a ternókendővel együtt. A mulatság végén, reggel 5—6 óra között a ponttyal díszített koszorút levitték a hajóállomásra, a zenekar eljátszotta a Himnuszt, majd a koszorút a hallal együtt bedobták a Dunába, hogy jobb legyen a fogás a következő esztendőben. Ez a szertartás a halászbúcsú végét jelentette.

Pesti János Bikal és Csikóstöttös földrajzi nevei c. dolgozata a Hegyhát (dél-)szláv lakosságának nyelvi emlékeihez szolgáltatott fontos adalékokat. Mint dolgozatában írja:

A Hegyhát változatos, színes etnikai képet mutat. Az 1890-es statisztikai adatok szerint 44 480 lakosa közül

21 271 magyar
22 752 német
45 tót
86 horvát
7 szerb
4 vend
315 egyéb.

A szláv népelem említése azért fontos, mert a vidéken a földrajzi nevek között sok a szláv eredetű, sőt, túlnyomórészt szláv neveket találunk.

E nevek felsorolásától eltekintünk, még példákat is csak mutatóba adunk (Granari, Otovice, Saskovice, Staro brdo), hiszen a hegyháti szlávok kipusztulásával még az oly konzervatív helynevek is jelentős részben eltűntek, vagy ha történeti forrásokból kihámozhatók, ma már magyar, vagy német neveket használnak helyettük. Sok helynév, éppen a legrégebbiek, ma is használtak, nem a török utáni délszlávokhoz, hanem a substartum, vagy a középkori szlávokhoz köthetők. A dolgozat így is jelentős mű: fontos problémára irányítja a figyelmet, s jelentős anyagot (Bikalról 69, Csikóstöttösről 122 helynevet) közöl, sok különféle változattal.

Szemelvényeink végére érve illő lenne összefoglalni újra az I. Baranyai Néprajzi Gyűjtőpályázat eredményeit, rá kellene mutatnunk az ilyen jellegű gyűjtések fontosságára, további gyűjtésre buzdítva az érdeklődőket, azonban abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az utolsó, alább következő szemelvény megteszi helyettünk ezt.

Rubint Károly és *Temesi Jenő* közel háromszáz somogyi (Pécs-Vasas I.) helynevet tartalmazó kitűnő dolgozatának bevezetéséből idézünk:

Tanulmányunk témájának megválasztása nem okozott különösebb gondot számunkra. A pályázati kiírás tulajdonképpen csak lendületet adott annak a munkának, amelyet elsősorban az iskolai oktatómunka segítése és szervezett-gének biztosítása érdekében már ezt megelőzően megkezdtünk.

Több éves tapasztalatunk, hogy az iskolában folyó oktatás, az iskolai munka tartalmi továbbfejlesztése elkerülhetetlenül megköveteli, hogy szilárd tárgyi alapokon állva közeledjünk a helytörténeti és környezetismereti anyaghoz. Mindmáig semmi biztosíték nincs arra, hogy a környezetismereti és helytörténeti anyag bármelyik iskolának is olyan mértékben és formában áll rendelkezésére, amelyet megnyugtató formában tud használni az ismeretek közlése érdekében.

Meggyőződésünk, hogy a szülőföld, annak történeti ismerete nélkül a hazafiságra, a hazaszeretetre való nevelés csak szélmalomharc, amely nélkülöz minden konkrétumot, és elkerülhetetlenül üres, tartalom nélküli szalmacsépléssé válik. Elengedhetetlennek tartjuk, hogy a tárgyi ismeretek nyújtásában, a közvetlen környezet, valamint annak múltja, jelene és jövőbeni lehetőségei kapják meg az elsődleges szerepet, mert enélkül az élettel való tényleges kapcsolatot elképzelni sem lehet.

Nem valószínű, hogy a magyar tankönyvírás belátható időn belül olyan körülmények közé kerül, hogy az ország minden egyes iskolája számára készen tudja adni a környezetismereti és helytörténeti anyagot, s ezért az a véleményünk, hogy az ehhez szükséges feltételeket valamennyi iskolának magának kell megteremtenie.

Gyűjtésünket tudatosan kezdtük a földrajzi nevek feldolgozásával, ugyanis a mindennapi élet tapasztalataiból leszűrűt tanulság, hogy ezek a nevek, amelyek a magyar nyelv szókincsének részét képezik, parasztságunk megváltozott életkörülményei következtében fokozott ütemben tűnnek el a mindennapi használatból...

A nagyüzemi parcellák létrehozása, a tagosítás következtében, a kis parcellákon való gazdálkodás megszűnésével valamennyi földrajzi név, amely kisebb területesség megjelölését szolgálta, gyorsan feledésbe merül. Ennek konkrét bizonyítéka, hogy a község lakóinak néhány legidősebb tagja emlékszik csak olyan nevekre, amelyek a közelmúltban még közhasználatúak voltak.

A földrajzi nevek pusztulásával kapcsolatos megállapításaink — sajnos — érvényesek a néprajz minden területére. Ezért égetően sürgősnek tartjuk a még menthető anyag mielőbbi összegyűjtését.

VÖRÖSS LÁSZLÓ ZSIGMOND:

A bakócai kastély parkja

Baranyának vadregényes vidékén, messze a vasúttól, ott, ahova csak egy országút vége kanyarodik el, megyénk egyik hatalmas erdőségének szélén találjuk Bakócat. Talaja elég sovány, a táj felszíne csupa domb, erdő, keskeny völgy. Ma is megcsodáljuk itt az egykori birtokosok, a nagyhatalmú Majláthok szép kastélyát.

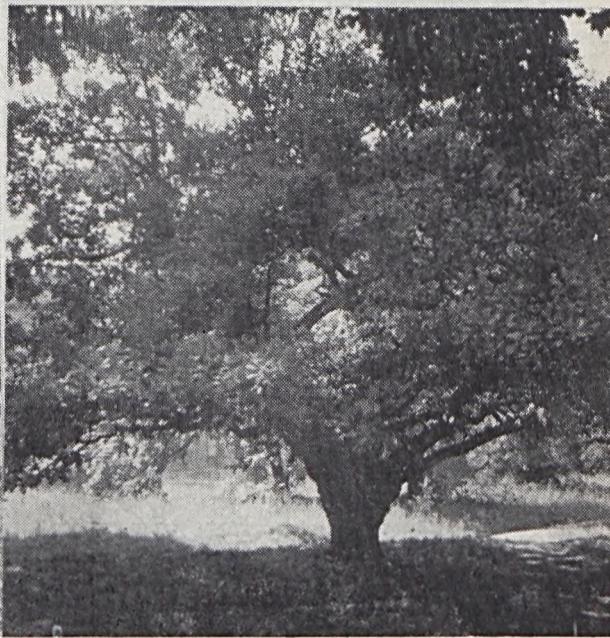
A gazdag Baranyának gyakran volt parancsolója a hatalmas birtok valamelyik ura. Akadt közöttük országbíró, főispán, püspök is. Az eldugott falu ezért néha szinte a megye székhelyének is számított.

Miért messze bent a dombok között épült ez a kastély? Azért került a hatalmas erdők szélére, mert gazdái mindig szerették a vadászatot, s itt nemcsak volt, de ma is jelentős a nagyvad állomány. A szakszerű gondozás eredményeként néhány esztendeje éppen a közelben lőtték annak az évnek a világon legnagyobb agancsosát. A szarvason kívül sok itt a vaddisznó s az őz; apróvad: nyúl, fácán, szalonka stb. is akad bőven.

A kastély 1770-ben épült. Többször bővítették, alakították, így több évszám szerepel vele kapcsolatosan. A felvidéki párkányos épületekre emlékeztet, amelyeket Lőcsén, Bártfán látni. Nem egységes stílusú, de összhatásában kellemes benyomást kelt. — Mellette hatalmas istállók, amelyek a régi gazdának nagyon kellettek, hiszen hatlovas hintón járt. A kastély és a hozzátartozó épületek ma kellőképpen átalakítva tanteremül, iskolául, állami nevelőotthonul szolgálnak.

A kastély a falu nyugati végén emelkedik, messziről láthatóan, a domb oldalán, kiemelkedve az apró falusi házak fölé, amelyektől egyébként is elválasztja a 8 kh-as park, aminek folytatása tovább egy kisebb gyümölcsös és a hatalmas erdő. Messziről nem látni az erdő és a park határát. A park szélén lenn az aránylag nagy iskola és a templom tűnnek elénk.

Régen telepítették ezt a parkot. Tervezője jól választotta ki helyét a dombok lejtőjén, s jól tervezte a telepítést. A kívánt célt megoldotta: a kastély környékét jól elkülönítette a falutól a parkszerűen telepített ritka fákkal, bokrokkal, a szélén hatalmasra növő, sűrűn telepített csoportokkal, az erdő felé inkább hazai, vagy a hazaihoz hasonló, erdőszerűen, sűrűn telepített, az erdővel összekötő résszel. Így a kastély telkének széle nem látszik, a park sokkal hatalmasabbnak hat, s benne járva is már szinte az erdőben érezzük magunkat. — Az öreg fák méretéből következtetve bizonyára idősebb a park 150 évnél, de talán még a két évszázadot is megközelíti.

*A kastély homlokzata a császárfával — Fehértarka szilfa, előtte buxus —
A kastély tornya — Tölgy*

Fáit, cserjéit sokáig tartana felsorolni. A fajok száma meghaladja a 80-at, a változatokkal és formákkal együtt közel 120. Igazán jelentékeny szám! S az is nagyon valószínű, hogy régebben, amíg folyamatosan gondozták, még gazdagabb volt. — Csak egynéhányról emlékezünk meg közülük, amelyek valamilyen tulajdonságuk miatt nagyobb érdeklődésre tarthatnak számot.

A kastély díszfeljárata, terasza mellett kétoldalt állt — ma csak egyik él belőle — a gyönyörű *császárfája* (*Paulownia tomentosa* Steud.). Ez hazánk legnagyobb, legöregebb császárfája. A képen látni hatalmas méreteit. Törzskerülete 450 cm! Büszkék lehetünk rá, hogy éppen megyénk dicsekedhet ezzel a ritka nagy, öreg példánnyal. — A fa nem hiába viseli megkülönböztető nevét! Lilás színű, nagy virágai hatalmas bugában nyílnak április—májusban, s pompás illatúak. Barna bimbói ősszel kifejlődnek, s fagyra kissé érzékenyek. Nem csoda, hiszen Kína melegebb vidékeiről került hozzánk mintegy 130 éve. Maga a fa is fagyérzékeny fiatal korában. — Levelei tojásdad-szivalakúak, molyhosak, világos zöld színűek és hatalmasak: 50 cm hosszúak és 40 cm szélesek, sőt lehetnek nagyobbak is, de számuk aránylag kevés. Árnyéka ezért nem sötét, hanem kellemes. Lombkoronája széles, gömbalakú. A fa magassága nem szembeötlő, hiszen csak 12 méter.

Ehhez a fához egészen közel egy ritka szép és hatalmas *buxus* (*Buxus sempervirens* var. *arborescens* L.) díszlik. A bokor magassága 6 m, szélessége 5 m. Hibátlan alakja, sötétzöld színe festői.

Tovább haladva alig néhány lépésnyire egy ritkán látható, meglepő színű fában gyönyörködhetünk: a *fehértarka levelű szilben* (*Ulmus procera* Salisb., „*Argenteo Variegata*”). Messziről egész lombozata fehérnek látszik, jóllehet levelei csak fehérfoltosak, de a foltok olyan nagyok, hogy néhol a zöld szín nem is tűnik elő. — Az egész országban alig néhány helyen látható.

Egy kis gyepes térségen túl egy furcsa alakú tölgyet látni. Koronája széles, lapított, ágai kanyargósak, girbegörcbén nőnek. Ez a *kanyargós ágú tölgy* (*Quercus Robur* L. „*Tortuosa*”). Ilyen se sok akad az országban. Nem szép, hanem inkább érdekes fa.

Kicsit kell csak feljebb mennünk a parkban, s már egy óriási *ezüst hársban* gyönyörködhetünk (*Tilia argentea* Desf.). Törzskerülete 460 cm, alig 50 cm-rel marad el az ország legnagyobbjától. Kora bizonyára meghaladja a két évszázadot.

Itt egyesével állnak a hatalmas hársak, de a park másik részén, az erdőszerű sűrűben a hársfajok, változatok, formák száma 16. — A *juharok* változatai közül is található itt 12.

Ezen a területen nőnek a hosszú törzsű *kaukázusi szárnyasdió* fák (*Pterocarya fraxinifolia* [Lam.] Spach.). Minden tekintetben nagyon hasonlít a mi diónkhoz, de termése más. Hosszú füzérben lógnak a szárnyas diócskák, amelyek — sajnos — nem ehetőek. A Kaukázusból került hozzánk, s nálunk csak mint díszfát kedvelik, pedig fája kitűnő minőségű. Érdemes lenne telepíteni.

Egy cserjéről kell még megemlékeznünk, amellyel magam először a Kaukázus karsztos, a tengerpartig lenyúló hegyein találkoztam. Ott — jóllehet mindenféle tengődő füvet és minden más bokrot a legelésző kecskék tövig lerágtak — ezt elkerülték. Ha csak kissé közelebb kerültek hozzá, már bundájuk bánta, mert a *Krisztustövis* (*Paliurus spina-Christi* Mill.) megszagatta azt. Kettős, tühegyű töviséből az egyik egyenesen előre irányul, 3—5 cm hosszú, a másik 1—2 cm-es, hátrahajlik. Így mindenképpen megszúr, akár feléje haladunk, akár távolodunk tőle. (Nem azonos a gledicsia = Krisztustövissel!) —

Itt az arboretumban a park erdős szélét mintegy 50 m hosszan szegélyezi. Nálunk tövisei nem olyan hosszúak, mint hazájában, a Földközi-tenger mellékén, azonban itt sem lehet sértetlenül keresztülmenni a bokrok között. Védősövénynek nagyon jó. — Az országban alig 1—2 parkban látható, sőt kivadására is van adat. Ilyen nagy telepe nincs több hazánkban! — Parkokba különlegesége miatt telepítik, mert termése körben szárnyas, tehát korong alakú, s szép, amikor aranysárgára kezd színesedni. A zöld háttérből ezek a 2—3 cm átmérőjű „aranypéznz”-ek szépen kiemelkednek.

Az arboretumról megalkotható képet teljesebbé teszi, ha megemlítjük a fenyők itt található 3 faját. Ezek örökzöld lombzatukkal a hólepett tájon, zordon télben is a tavasz eljövételét, a zöld kikeletet ígérlik.

A hajdani birtokos kényelmet, nyugalmat szolgáló kastély és a szép park ma sok gyerekeknek ad otthont, s bennük gondos kezek vigyáznak a közösség szolgálatába állított értékekre.

MÉSZÁROS BÁLINT:

Szélesvásznú vándor filmvetítések Baranyában

Néhány évvel ezelőtt még szenzációt jelentett Baranya megyében az első szélesvásznú filmszínház. De nem sokkal előzte meg az országban a legelső sem, amelynek még a szakmához közelállók is csodálattal adóztak. Hát még a közönség... Ma pedig már nemcsak az ország fővárosában, a megyeszékhelyeken, hanem csaknem minden nagyobb községben szélesvásznú mozi áll a közönség rendelkezésére. A Művelődési Tájékoztató előző számában megyénk filmszínház hálózatának fejlődéséről képes ismertetőt közöltünk, most pedig arról adunk tudósítást, hogy 1963. novembere óta egy szélesvásznú vándor filmszínház is bekapcsolódott a filmkultúra terjesztésébe.

Megyénk települési viszonyait nem szükséges külön jellemezni, hiszen közismert dolog, hogy a három városon és néhány járásszékhelyen kívül alig van nagy község megyénk területén. Természetesen Baranya megyében e tekintetben sajátos helyzetet kell figyelembe venni.

A települések lélekszámát és a mozival való ellátottságot az alábbi statisztika mutatja:

Települések száma	1000 alatt	1001—2500-ig	2501—3000-ig	3001—10 000-ig	10 000 felett	Összesen
	304	43	7	9	3	366
Vetítés nincs	62	—	—	—	—	62
Vetítés van	242	43	7	9	3	304

(Települések összesen: 3 város, 232 község és 40 külterületi település.)

Amint látjuk aránytalanul nagy a kis községek száma márpedig normál, ill. szélesvásznú filmszínházzal nem rendelkezhet egy-egy kis község. A közönség igénye viszont épp úgy, mint a városokban, vagy nagyközségekben megvan azoknak a filmeknek a megtekintésére, amelyek csak széles — cinemascope — változatban állnak rendelkezésre. (Ezeket a filmeket a TV sem vetíti.)

A Moziüzemi Vállalat nagy probléma előtt állt akkor, mikor a kis községek

ilyenirányú igényeinek kielégítését igyekezett megoldani. Szerencsére az egyre gyorsabban fejlődő technika is segítségül szolgált. Így született meg a szélesvásznú vándormozi életrehívásának gondolata, amit igen nagy örömmel fogadtak a községek lakosai.

A szélesvásznú berendezés az alábbi felszerelésből áll:

Egy pár TK 35 mm-es normál Zeissikon vetítógép.

Egy pár torzító objektív, amelyet „kilincsek” segítségével lehet alkalmazni.

Egy db. szabályozható szélesvászon, szétszedhető, könnyen összeállítható lábakkal.

Egy db. szállító gépjármű.

A szélesvásznú vándor filmszínház feladata azoknak a kis községeknek a szélesvásznú vetítésbe való bekapcsolása, amelyekben keskeny, vagy normál vetítés folyik, de a teremadottság lehetővé teszi, hogy a vándor szélesvásznú mozi technikailag üzemelni tudjon. Ehhez elsősorban megfelelő teremmagasság és szélesség szükséges.

Ezzel némileg enyhíteni lehet azt a nagy különbséget, ami jelenleg egy szélesvásznú és egy keskeny mozi műsorellátásában jelentkezik. A szélesvásznú vándormozi jelentősége abban van, hogy a vetítésbe bekapcsolt községekbe a már eddig megjelent nagyszerű, látványos filmeket eljuttatja, és az ezután forgalomba kerülő filmekből is bemutatja azokat, amelyek nagy közönségsikerre tartanak számot. Az ilyen műsorokkal megtartott vetítésben a falu apraja, nagya részt vesz. Ez látogatottság szempontjából is igen lényeges.

Az előadásokat azokon a napokon tartjuk, mikor a helyi mozi nem tart előadást. A jó összehangolásra hetenként négy nap bizonyult alkalmasnak (hétfő, kedd, csütörtök, péntek). Egy-egy községben általában két előadás megtartása szükséges. Délután egy kedvezményes ifjúsági, és este egy felnőtt közönség részére tartott előadás.

A múlt év november—decemberében megtartott előadások eredményei az alábbiak:

előadás	eszmei lát.:	tényleges:	egy előadásra:
78	16 090 fő	15 482 fő	197 fő

Ez jó eredménynek számít, és nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy a községek vezetői, lakossága csaknem minden esetben a legmesszebbmenő támogatást nyújtotta; nemcsak örülnek az új lehetőségnek, hanem továbbra is igénylik azt.

Azokban a községekben, amelyekben a mozi nem alkalmas a vetítés megtartására, a kultúrotthonok látják vendégül a szélesvásznú vándormozit — épp úgy mint a tájszínházat — amiért a Moziüzemj Vállalat a bevétel 10%-át téríti terembér címén.

Ez a módszer tehát alkalmas az említett színvonalkülönbség kiküszöbölésére, távlatait tekintve pedig szinte beláthatatlan lehetőségei vannak.

Műsorok tekintetében a leggondosabb válogatás mellett is biztosítható évente mintegy 25—30 film. Tehát havonta két vetítés feltétlenül megtartható az egyes községekben. Jelenleg 25 olyan község van a megyében, ahol szélesvásznú vándorvetítés megvalósítható. E 25 községből eddig egy TK 35-ös apparátussal csak 18 községbe jutott el a széles vándor mozi. Ezen kívül számításba jöhet újabb 28 község. A minimális feltételekkel rendelkező községek száma

pedig 13. Ez összesen 66 község, amelyből a közeljövőben kb. 6 helyen létesül állandó szélesvásznú mozi.

Az elkövetkező években tehát kb. 60 községben lehet havi 2—3 esetben szélesvásznú vándor filmvetítést tartani. Egy apparátus egy év alatt kb. 200 esetben végezhet vetítést. Viszont egy gépjármű két apparátus szállítását is el tudja látni, amennyiben egy útvonalon fekvő községekbe tart vetítést.

A jelenlegi egy — esetleg évközben kettőre szaporodó — apparátus tehát csak kis hányadát tudja ellátni azoknak a községeknek, amelyek megyénk területén alkalmasak szélesvásznú vetítésre.

A fent vázolt lehetőségek maximális kihasználtsága esetén egy év alatt kb. fél millió látogatót és másfél millió bevételt lehetne biztosítani. Ehhez azonban jelentős beruházásra volna szükség. Ez minden valószínűség szerint csak több éven keresztül valósulhat meg, de amint látjuk, nemcsak művelődéspolitikai, de gazdasági szempontból is érdemes ezekkel e gondolatok valóraváltásával foglalkozni.

Szerződéses ifjúsági filmelőadások

Baranya megyében 1962. márciusában jött létre a Moziüzemi Vállalat és az ált. iskolák között a szerződéses filmelőadások célja elsősorban az ifjúság filmekkel történő nevelése, oktatása. Megismertetjük a tanulókkal — az életkori sajátosságokat figyelembe véve — azokat az irodalmi, történelmi, földrajzi, társadalom- és természettudományos, valamint egyéb filmeket, amelyek közvetve, vagy közvetlenül a tananyaghoz kapcsolódnak, annak megértését segítik, s azon túl ismertetik, látóköriük, tájékozottságuk, kulturálódásuk fejlődését szolgálják. További célunk, hogy a felnövekvő ifjúság a filmeket igénylő, szerető, értékelni tudó felnőtté váljék.

A fenti célok megvalósítása természetesen növeli az előadások és a látogatók számát, ami ugyancsak számottevő eredményként könyvelhető el. Az előadások általában nem gazdaságosak, mert a bevétel, az 1,50 Ft-os helyárak mellett, az előadások ráfordítási költségét sem fedezte. A Moziüzemi Vállalat feladatát elsősorban nem a gazdaságosság, hanem a nevelési célkitűzések határozzák meg. Ha a számokon keresztül mérjük ezt a munkát, elsősorban az a lényeges, hogy hány iskolában, hány tanuló részesült és részesül rendszeres filmnevelésben. Ezért van nagy jelentősége annak az úttörő munkának, amelyet az alábbi számok is tükröznek:

Az 1963-ban tartott szerződéses ifjúsági előadások

előadás	eszmei lát.	ténylges lát.	egy előadásra eső lát.
717	144 863	87 707	114 fő

Ha mindezekhez hozzászámítjuk azt a pozitív magatartást, amelyet a szerződéses előadásokba bekapcsolódott iskolák igazgatói és tantestülete tanúsítottak, akkor túlzás nélkül kijelenthetjük, hogy megyénkben az iskolai filmnevelés terén jelentős előrelépés történt az elmúlt két esztendőben.

Nem egy esetben 15—20 perces előadások hangzottak el a kísérő pedagógus részéről a bemutatott filmről. Az így megtartott előadások szükségszerűen jöttek létre, s egyben előremutatást is jelentenek. A filmeket kísérő előadások

rendszeresítése sokféle szempontból indokolt. Nemcsak a tananyaghoz való kapcsolódást segíthetik elő, hanem alapvető filmesztétikai kérdésekről is beszélhetünk a tanulókkal (eszmei mondanivaló, jellemábrázolás stb.) és filmtechnikai kérdések is szól eshet.

A két év tapasztalata alapján állíthatjuk — a hibák, és nehézségek ellenére, amelyek előfordultak — olyan kezdeményezésről, módszerről van szó, amelyet érdemes a lehető legnagyobb mértékben kiszélesíteni.

1965. szeptemberétől a film középiskolai tananyag lesz. — Ennek a nagy-jelentőségű határozatnak — melyről annyi éven keresztül folyt a vita — az általános iskolák szempontjából is nagy jelentősége van. A középiskolában polgárjogot nyert a film. Ebből az következik, hogy az általános iskoláknak is a lehető legtöbbet a szerződéses ifjúsági előadások nyújtják.

A szerződéses előadások alkalmasak arra, hogy az általános iskolák lehetővé tegyék a tanulók számára azt a plusz művelődést, amelyet a gyerekek amúgyis örömmel, önként vállalnak, a szülők pedig szívesen támogatnak. Arra is gondolhatunk, hogy a középiskolai filmszakkörök mintájára — az életkori sajátosságok figyelembevételével — létrejöhetnek az általános iskolai filmszakkörök is, amelyek alapozó munkát végezhetnek a filmekkel kapcsolatos tájékozottság terén. Ez azoknak is javára válik, akik középiskolában tantárgyként tanulják a filmművészetet és azoknak is, akik szakmát tanulnak, vagy az általános iskola elvégzése után az élet különböző területén helyezkednek el.

A szerződéses ifjúsági filmelőadások minél szélesebb körű elterjesztésére tehát szükség van. Ez az iskolának és tanulóknak egyaránt érdekük. Ezért az iskolákat kell minél nagyobb mértékben bekapcsolni ebbe a mozgalomba. Eddig e téren bizonyos kötöttségek voltak, mert a szocialista szerződés 100 tanuló részvételét írta elő egy-egy előadásra. Az eddigi 100 fős mércét le kellett szállítani az iskolai filmnevelés tömegmértévé tétele érdekében. A jövőben 60 fő rendszeres részvétele elegendő a szocialista szerződés megkötéséhez.

Az eddigiek során jól működő iskolák szerződéses előadásait ifjúsági filmklubokká célszerű átszervezni. A vetítések módszere lényegében nem változik, de a tartalmi munka megnövekszik. Természetesen egy-egy iskola önként vállalhatja ezt a feladatot. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy minden vetítés alkalmával — a film előtt vagy után — rendszeresen foglalkozunk a bemutatott filmekkel, a filmművészet egyes kérdéseivel.

A filmszakköröket vagy filmklubokat létrehozó iskolák részére módszertani anyagot kell rendelkezésre bocsátani, amely az alapvető filmesztétikai kérdéseket tárgyalja, és megfelelő szakirodalmat jelöl meg, s egy-két minta óravázlatot is magába foglal a filmek előtti kiselőadás, ill. filmankét megtartásához. Ezt az anyagot az Ifjúsági Filmbizottság és a Baranya megyei Moziüzemi Vállalat tervezi megjelentetni. Amellett a legmesszebbmenő segítséget adja a filmszakkörök munkájának irányításához az iskolák kérésére.

A Moziüzemi Vállalat a szocialista szerződést első ízben aláíró iskolák részére filmjegyzéket bocsájt rendelkezésre abból a célból, hogy az iskolák kívánságait a legmesszebbmenőig teljesítse a tananyaghoz kapcsolódó ifjúsági műsorok kialakításában.

A szerződéses ifjúsági filmelőadások eddig jó eredményeket hoztak. A számottevő fejlődés előtt álló mozgalom remélhetőleg a jövőben bekapcsolásra kerülő iskoláknál is népszerű lesz; az általános iskolai tanulóifjúság filmnevelésének egyik jelentős és eredményes módszerévé válik.

SZIGETVÁRY SÁNDORNÉ:

Ahol a lakosság fele könyvtári olvasó

A megye könyvtári statisztikai eredményeit vizsgálva, már egy évvel ezelőtt feltűnt, hogy Drávaszerdahelyen a lakosság 40%-a könyvtári olvasó. Lehetséges ez? Van ilyen a valóságban? Vagy csak amolyan könnyen beszervezett egyszeri olvasók ezek? Lehet, hogy a szám már eleve hamis statisztikát takar? Elhatároztam, hogy meggyőződöm róla.

A népművelési irányelvek az 5 éves terv végére az ideális 20%-os olvasói létszámról beszélnek. A kis lélekszámú községekben ezt sok helyen már el is érték, de a 40%-a messze kimagaslik ezek felett.

Kíváncsiságom nem volt tehát alaptalan. Meg kell ismernem azt a könyvtárost, aki ilyen eredményeket tudott elérni...

... És most itt vagyok a jól fűtött barátságos kis szobában, Regös Lajos pedagógus lakásán, Drávaszerdahelyen.

Eppen újságot olvas, mikor betoppanunk hozzá. Iskolai szünet van, ráér. Örömmel fogad bennünket. A szobában nagy üveges szekrényben jobbnál jobb értékes könyv! Ezen nem is csodálkozom. Magam is így képzeltem, hogy jó könyvtáros, csak könyvszerető ember lehet.

Mikor az eredményekről beszélgetünk, mosolyogva meséli: a múlt héten járt nála egy újságíró az esti iskola ügyében és szóbakerültek a könyvtári eredmények is. Az elvtársnő olyan hitetlenkedve hallgatta a magas számokat, hogy csak udvariasan bólogatott, de a végén nem jegyzett fel belőle semmit. Valószínű egy szót sem hitt el az egészből.

Mosolyogtunk rajta, és azután komolyra fordítottuk a szót. Megtudtam, hogy a 280 lélekszámú községben 1963-ban már 141 beiratkozott olvasó volt, ami eggyel több mint 50%!

A kölcsönzőfüzetek alapján könnyű volt megállapítani, hogy a számok a valóságot mutatják. Két-három olvasó kivételével — minden könyvtárban akad, aki csak pár könyvet olvas egész évben — egy-egy olvasó legalább 8—10 könyvet elolvasott.

Arra kérem mesélje el sorjában mivel kezdte, mit csinált míg idáig eljuttott? Talán más könyvtáros is felhasználhatja módszereit és eredménnyel alkalmazhatja!

— 1962 szeptemberében kerültem ide — kezdte az elbeszélést. — Szívesebben mentem volna tanítani én is városba vagy nagyobb községbe — hisz ez érthető is — de csakhamar nagyon megszerettem ezt a kis falut.

Ideköltözésemtől átvettem a könyvtár kezelését is. Szívesen foglalkozom vele, mert már Lippón is — ahol azelőtt tanítottam — könyvtáros voltam. Itt első dolgom volt a már beírt, de lényegében passzív olvasókat aktivizálni. A táskámba tettem a legjobb könyveket és sorra jártam a régi olvasókat. Itt is, ott is letettem egy-egy jó könyvet. Mindenütt szívesen fogadtak és örültek a könyveknek.

A könyvtár életrekeltése után feltérképeztem a falut. Minden házat megjelöltem. Ahol olvasnak, oda piros jelet tettem. Utána sorra vettem azokat a házakat, ahol még nincs könyvtári tag. Elbeszélgettem velük, és elmondhatom, hogy távozásomkor sok helyre bejelöltem pirossal: „olvas”. Ahol öregek laknak, akik már nem barátkoznak olyan könnyen a könyvvel, oda beírtam az okát, hogy miért nem olvasnak? Egy évig minden szabad időmet felhasználtam arra, hogy lássam, honnan mit várhatok? Tiszta képet kapjak a faluról.

— Sok olyan olvasóm van — főleg az idősebbek — akik nem szívesen mozognak ki hazulról. Ezeknek ma is én viszem a könyveket. A vasárnap délelőtti időmet rájuk áldozom. Elbeszélgetek velük az olvasott könyvekről, irányítom az olvasmányaikat. Mert vigyázni kell arra, hogy az első könyvvel merre indítunk valakit! Tőlünk függ, hogy milyen olvasó lesz belőle! Kezdem a népmesével s a klasszikusoktól vezetem fokozatosan mai irodalmunkig.

Az esti családlátogatásokat is felhasználom könyvcserére. A könyves táskám mindig velem van. Örömmel mondhatom, hogy legtöbb tanulóm anyja vagy apja — vagy mind a kettő — tagja a könyvtárnak.

— A falut járva találok ezzel is, azzal is. Beszélgetések során szóba hozok egy-egy jó könyvet is. Sokszor ér az a meglepetés, hogy olyan emberek, akik nem tagjai a könyvtárnak, olvasták az említett könyvet. Kérdéseimre kiderült, hogy valamelyik szomszédjától kapta, aki a könyvtárból kölcsönözte. Sokan vannak így, másod vagy harmadkézből olvassák a könyvtári könyveket, és ezek nincsenek benne a statisztikában...

Jóleső érzéssel hallgatom, hogyan hálózta be a könyvtáros jó munkája az egész kis falu életét.

— Itt már nem kell toborozni az olvasókat, jönnek, olvasnak maguktól is. Inkább nevelni, fejleszteni kell az ízlésüket. Ehhez a lehetőségeink — sajnos — igen korlátozottak. Kislétszámú községünkben az olvasási igények megnöttek, de a könyvünk kevés. Nagyon sokszor segítségül veszem a saját könyvtáramat is, ha már nem tudok a könyvtár anyagából adni. Harminc, negyven kötet az én könyvtárszékényemből is mindig hiányzik. A múlt évben a 141 olvasónak 1832 kötet könyvet kölcsönöztem.

A statisztikából kiderül, hogy közel 700-zal többet mint 1962-ben!

De Regős elvtárs nemcsak mint könyvtáros működik jól a falu kulturális életében. Ő a kultúrház igazgatója is. Színjátszó csoportot vezet. Szervezi az ifjúságot. Népi táncsoport működik a faluban, előadásokat tartanak, s járják a környező községeket.

A dolgozók esti iskolájában 44 felnőtt tanul.

Olyan adatok ezek, amik megdöntik azt a kényelmes álláspontot, hogy kis faluban a népművelő „semmit nem tud csinálni”.

Szervezi a József Attila olvasó mozgalmat. A harmincnyolc benevezett közül a múlt évben harmincöt be is számolt olvasmányairól, és megszerezte a jelvényt.

Ennyi szép élmény után megkérdezem tőle, mi lenne a kívánsága?

— Sok jó könyv — válaszolja — és az, hogy a tanács vegye át a könyvtárat. Legyen költségvetésünk, amiből vásárolhatunk könyveket a falunak. A kultúr-

házban már kész a kis helyiség, ami csak arra vár, hogy befogadja a könyvtárat.

Reméljük, nem kell sokáig várni a szerdahelyieknek, hogy ez a vágyuk teljesüljön. Talán ebben az évben, vagy jövőre tanácsi kezelésbe kerül a könyvtár és akkor nagyobb lehetőségekkel számolhatnak. Addig is a járási könyvtár a tőle telhető módon ellátja jó könyvanyaggal a falut.

Hazafelé jövet elgondolkoztam. Ha a könyvtáros felelősséget érez a népművelésért, a műveltség terjesztéséért, ha tud önzetlenül dolgozni, ha nem sajnálja a ráfordított időt, akkor önmagának is megszerzi a szép és jó munka örömét, és az eredmény sem marad el.

Az a könyvtáros, aki a falu lakóinak 50%-át látja vendégül a könyvtárban, méltán megérdemli a „jó könyvtáros” nevet.

MEDNYANSZKY SÁNDOR:

Egy író-olvasó találkozásról

Ősszel, amikor elnéptelenedik a falusi határ, s gazdái behúzódnak a fűtött szobákba, megindul az intenzívebb népművelési munka, s a községi könyvtárak és olvasóklubok is benépesülnek.

Sokan, mint nyáron elmaradt régi ismerősök keresik fel újra a könyvtárat, s minden évben vannak, akik először lesznek könyvtári tagok. A könyvtárosoknak, s a népművelés minden munkásának egyik nagyon fontos feladata növelni az utóbbiak számát, egyre több ember nélkülözhetetlen társává tenni a könyvet.

Ennek a célkitűzésnek egyik — gyakorlatban jól bevált — eszköze az író-olvasó találkozó. Éppen ezért a Szigetvári Járási Könyvtár idei munkatervébe több ilyen találkozó megszervezését vettük fel, s néhányat már sikeresen lebonyolítottunk. (Itt közbevetőleg megjegyzem, hogy kitűnő segítőtársra bukkanunk a járás földművesszövetkezeteiben. A Könyvbarát mozgalomban az fmsz. megtalálta a helyét, s gyakran igen komoly anyagi terhet is vállalva, évről-évre több író falusi tanulmányútját teszi lehetővé.)

A találkozók megrendezésével minden esetben valamilyen konkrét célt kívánunk elérni, amelyet elsősorban a kiválasztott terület jellege határoz meg. Amelyik községben kevés az olvasó, s ezek számát kívánjuk emelni, oda ismeretebb, népszerűbb írókat hívunk meg. Ahol a könyvtár széles olvasótáborra támaszkodik, ott inkább tehetséges, fiatal írókat mutatunk be, s így próbáljuk az olvasók érdeklődési körét szélesíteni. Szakírók meghívása előtt minden esetben tájékozódunk a járási tanács mezőgazdasági osztályánál, s az illető falut érdeklő téma szaktekintélyét választjuk előadóul.

Az idei őszön Kiss Dénes budapesti költő tartózkodott 3 hétig SZÖVOSZ-ösztöndíjjal Baranyában, s az ő közreműködésével rendeztük egyik sikerült irodalmi estünket Rózsafán.

Az est előkészítése során összeültünk a körzeti művelődési ház igazgatójával, a MESZÓV könyvszakelőadó-jával és a községi könyvtár vezetőjével, s megbeszéltük a tennivalókat, a propagandamunkától kezdve a program levezetőségig. Rózsafa és a körzetéhez tartozó települések legforgalmasabb helyein plakátokat, tablókat helyeztünk el; felkerestük a tanácsok vezetőit, az iskolák igazgatóit, s személyesen hívtuk meg őket, — kértük segítségüket. A művelődési ház vállalta, hogy az író-olvasó találkozó után, — szombat lévén — bált rendez, s a szokásos tombola helyett „irodalmi TOTO” lesz, könyvnyereményekkel.

A gondos előkészítés ellenére az utolsó pillanatban váratlan nehézség támadt. A falu egyik vezetője, az öt meghívó járási könyvtárigazgatónak —

24 órával a rendezvény előtt — bejelentette, hogy az író-olvasó találkozót nem lehet megtartani, mert ő pár napja gyűlést hívott össze a művelődési ház nagytermébe. Hogy az író-olvasó találkozót már 10 napja öles plakátok hirdetik, — erről ő mit sem tudott. A készülő gyűlésről viszont a művelődési ház igazgatója nem hallott semmit. Nem jelentették ezt be neki. Rossz szokás ez Rózsafán. Végül is sikerült megoldani ezt a problémát.

A találkozó megnyitásakor mintegy 70—80 érdeklődő foglalt helyet a művelődési ház nagytermében. A költő, Kiss Dénes először magáról beszélt. A húszévesek nemzedékéhez tartozik, hét éve Pesten él, s most mégis otthonosan érzi magát, hiszen itt sok minden hasonlít arra a kis zalamegyei falura, ahonnan Pestre származott, s ahová még manapság is hazavárják.

Szól első irodalmi próbálkozásairól, nyári olaszországi utazásáról, terveiről, s közben, szinte észrevétlenül kifejti gondolatait az irodalom kérdéseiről.

A figyelem egyre élénkebb, s akkor éri el tetőpontját amikor előkerül a „Porbarajzolt szobafalak”, az első mű, s elhangzanak a kötet legszebb versei. A felolvasás végén általános a siker.

Taps, ... újabb versek. Majd az olvasók kérdései következnek.

S itt kellemes meglepetés ér, nincs szükség sok biztatásra. Elsőnek egy idősebb tsz gazda — Csankó Kálmán bácsi — áll fel. Elmondja, hogy amióta Rózsafán könyvtár létezik ő állandóan a legszorgalmasabb olvasók közé tartozik. Beszél arról az időről — a 30-as évekről — amikor Veres Péter látogatott több ízben a faluba, s amikor mindez még nemcsak irodalmi esemény volt. A szocialista eszme akkor parázsló tűzét élesztgették ezeken a találkozókon.

Nagyon jellemző a kialakult, bizalomkeltő légkörre a falu 80 éves református papjának felszólalása. Így kezdte:

— „Azelőtt én nem jártam semmilyen gyűlésre, rendezvényre, s ha nagyritkán mégis rászántam magam, otthon jóelőre figyelmeztettek: aztán ne sokat beszélj papa. Nem is tettem soha.”

Ezután a bevezető után kérdés következik a magyar irodalmi alkotások külföldi fogadtatásával kapcsolatban. A válasz örömkeltő. A magyar lírai művek külföldön mindenütt a világ élvonalát jelentik. A mérce magas, hiszen például Olaszországban XX. századi irodalmunk olyan reprezentánsait ismerik, mint Kosztolányi Dezső, József Attila.

A fiatalokat természetesen szintén nagyon sok minden érdekelt. Volt szó a versek születéséről, a szerelemről, Olaszországról, a Kossuth Rádió műsoráról és még nagyos sok mindenről. Végül is egy felszólalás egyetlen vágányra terelte a beszélgetést: Mit értünk modernség alatt?

Repkedtek az érvek, ellenérvek — s érdekes megfigyelés — amint „nehezebb” nevek (→Apollinaire, Cocteau stb) kerültek terítékre, egyre inkább az idősebb korosztály vett részt a vitában.

Vajon a fiatalabbaknak az érdeklődése, vagy a tudása hiányosabb?!

A kérdések elhangzása után dedikálásra került sor. Itt történt az est legérdekesebb kis története, amolyan igazi újságíró „story”.

Kiss Dénes 20 kötete az árusítást végző bizományosnál percek alatt elfogyott. Az utolsó kötetért nagy versengés indult meg, s a győztes egy idősebb néni lett, a következő „érvvel”:

— Adja már ide lelke, mert Mariska, az unokám itt várja az ajtóban, hogy megvegyem és nagyon elkeseredik, ha pont neki nem jut. — Megkapja, fizet, majd a visszajáró pénzt egy mondattal elhárítja:

— Adja csak lelke, mert ezt is az író úrnak.

Na tessék, a borraivaló már ide is betört?!

Elkezdődik a tánc, s míg várunk az „irodalmi TOTO”-ra, a klubhelyiségben elbeszélgetünk a falu vezetőivel. A sok harcot megért idős kommunistától, a fiatal kultur munkásig, — sokféle az arc. A cél és a szándék azonban — mint a beszélgetés bizonyította, — egy.

Most mi ismerkedünk Rózsafával. Az első amolyan „indítókérdésre” rögtön váratlan választ kapunk, Kis Nándor tanácselnöktől:

— Nálunk nincs munkaegység.

Először nem értjük a választ, azután megtudjuk, hogy a megye egyik legjobb termelőszövetkezetében már havi fizetésért dolgoznak a tagok. Normarendszerünk ahhoz hasonló, amit az állami gazdaságokban alkalmaznak. Így nincs baj a munkakedvvel, s nem hiányoznak a fiatalok sem.

— A körzeti művelődési házat is a termelőszövetkezet üzemelteti — veti közbe Újkéri Csaba, a ház fiatal igazgatója.

Az elhúzódo beszélgetésnek a késő éjjel vet véget. Felkerekedünk, elbúcsúzunk...

Úgy érzem, hogy ez az író-olvasó találkozó elérte a célját. Jól népszerűsítette az irodalmat, hasznára vált a könyvtárnak, s gondolatokat ébresztett íróban, olvasóban egyaránt.

HUBER KÁLMÁNNÉ:

A Nyugat forradalma

Egy kiállításról

A „Nyugat forradalma” címmel 1963. őszén irodalmi kiállítást rendezett a Baranya Megyei Könyvtár.

A kiállítás témájának kiválasztásában a közérdeklődés volt a döntő szempont, és nem évforduló adott rá alkalmat. Az utóbbi években ugyanis az irodalmi lapokban és az iskolai irodalomtanításban mind többet foglalkoznak a folyóirat jelentőségével. Ez természetes is, mert élő irodalmunk jelenségeinek megértése elképzelhetetlen és nem lehet teljes az irodalmi örökség ismerete nélkül. A Nyugattal foglalkozó könyvek száma azonban kevés, ezért egy kiállítás is hasznos lehet irodalmi hagyományaink feltárásában.

Mi a Nyugat jelentősége? Forradalmat hozott irodalmunkba, forradalmi indításokat közéletünkbe. Egybefoglalta azokat az irodalmi törekvéseket, amelyek addig szétszórva, szervezetlenül keresték az újat formában és mondani-valóban. Íróink programjává vált: elmondani az igazságot mindenről, társadalomról és egyénről, közösségi és magánéletről. Vihart kavarázó hatásuk főleg ebben gyökerezett. Tisztelték az írói szabadságot és a minőséget, ami forradalmian új, magasszínvonalú irodalmat teremtett. A folyóirat igazi jelentőségét mégis az adja, hogy az irodalmat visszahelyezte a társadalmi tett rangjára, s ezzel nemcsak időben, hanem tartalmilag is egyik elődjévé tette mai szocialista irodalmunknak.

A témaválasztás után meg kellett határoznunk, mi az a szempont, amit a rendezés elvéül elfogadunk.

A kiállítást haladó irodalmi hagyományaink demonstrálásának szántuk. E szándékból önként adódott, hogy az írókat aszerint rangsoroltuk, milyen jelentős szerepet játszottak a társadalmi haladás szolgálatában. Ezt a szempontot választottuk magunknak rendező elvéül. Lemondtunk a teljességről az egységesség kedvéért.

A kiállítást elsősorban az ifjúságnak szántuk, a tőlük érkező kérelmeket vettük figyelembe a kapcsolatok, hatások, kölcsönhatások hangsúlyozásával. A közönség igényei tehát adottak voltak.

A kiállítás kereteit objektív lehetőségeink is meghatározták. Egyetlen 10x6 m-es terem állt rendelkezésünkre, amelyben 12 asztali tárlót és 10 falitáblát tudtunk elhelyezni. Csak nagy összefoglaló vonalakkal dolgozhattunk, annál is inkább, mert időben a Nyugat egész életét végig akartuk kísérni: 1908-tól 1941-ig.

Ezután elkészítettük a kiállítás részletes forgatókönyvét, pontosan rögzítve benne az anyag elhelyezésének rendjét. A tényleges anyaggyűjtés volt a következő lépés.

Komoly problémát okozott az is, mit használjunk fel? Nyilvánvaló, de a tapasztalat azt mutatja, ha csak könyveket állítunk ki, nemcsak egyhangú és szürke benyomást kelt, de nem érzük el célunkat sem, mert nem hozzuk élő közelségbe a szereplőket.

Ezért sok fényképet, önarcképet, rajzot, kéziratot használtunk fel. A könyvekből is csak a Nyugat kiadásokat, vagy első kiadásokat. Sikerült sok dedikált példányt vásárolnunk, ill. a könyvtárosok a saját könyveiket adták a kiállításához. A folyóirat Ady, Osváth, Kaffka, Tóth Árpád emlékszámait is megszerztük.

Végül összekötő szöveget fogalmaztunk, és egy-egy, a folyóirat adott időszakát legjobban kifejező idézetet kerestünk ki, többnyire Schöpflin írásaiból, Gellért Oszkár visszaemlékezéseiből. Az írók jellemzésénél az egymásról írt tanulmányokat, kritikákat használtuk fel.

A kész anyagot a forgatókönyvvel együtt rábíztuk egy dekorációs csoportra, hogy az elrendezés esztétikailag is megfelelő legyen. Ez a csoport készítette el a feliratokat és a díszítő rajzokat is, ez utóbbiakat a mi útmutatásaink alapján, korhű képzőművészeti stílusban.

Először a neves főszerkesztőket: Osváthot, Fenyőt, Ignost, a legjelentősebb szerkesztőket és kritikusokat mutattuk be, mint pl. Schöpflint, Benedek Marcellt, Komlós Aladárt.

Az időrendi folyamatból kiemeltük — éppen rendezői elvünk érvényesítése miatt — és a főfalra helyeztük Adyt, Móriczot és Babits Mihályt. Ők voltak a kor szellemi életének különlegesen jellegzetes alakjai, akik nélkül alig, vagy csak hiányosan volna érthető, miért beszélünk a Nyugat kapcsán forradalomról.

A mából a múltba azok az írók vittek vissza, akik a Nyugatnak is rangos alakjai voltak és élő irodalmunknak is tevékeny alakítói. Ezért egymás mellett, egy csoportban mutattuk be Tersánszky J. Jenőt, Kassák Lajost, és Füst Milánt. De helyet kapott a folyóirat „második nemzedéke” is; Németh László, Weörs Sándor, Takáts Gyula és még sokan mások.

A városban kiragasztott plakátokon hirdettük a kiállítást és meghívókat küldtünk szét a megnyitóra. Az ünnepi beszédet a Megyei Tanács Művelődésügyi osztályvezetőhelyettese mondta.

A kiállításnak nagy sikere volt. 8 nap alatt 3000 ember tekintette meg, és célunknak megfelelően elsősorban a fiatalok. Sokan jegyzeteltek és kérték a kiállítás katalógusát.

A kiállítás a könyvtárnak is számos tanulsággal szolgált. Rájöttünk, hogy szükséges lett volna kiállítási katalógust — mivel könyvtári kiállításról van szó, egy bibliográfiai jellegű katalógust — kiadni, ha biztosítani akarjuk a közvetlen élményen túl a maradandó hatást. A látogatóknak segítséget kellett volna adnunk a megtekintett témához kapcsolódó irodalom összegyűjtésével.

Az emlékkönyv bejegyzései között többször szerepelt ez a kifejezés: jó, helyes, stb. „kezdeményezés”. A kiállítással tehát határozott igényt elégítetünk ki.

Összegezésként elmondhatjuk, hogy a kiállítás pozitív eredménnyel zárult. A látogatók ismeretekben gyarapodva távoztak s meggyőződésünk, hogy a Nyugat korszak irodalmának megközelítése mellett hozzásegítettük őket mai irodalmunk mélyebb megértéséhez is.

SURJÁN MIKLÓSNÉ:

Többszáz folyóirat között a Megyei Könyvtárban

Hideg, lucskos délután van. Már egészen besötétedett. A Megyei Könyvtár olvasóterme lassanként teljesen megtelik. Eddig csak egy-két diák és nyugdíjas olvasgatott, most azonban egymás után nyitják az ajtót a munkábóljövők: megkezdődött a „csúcsforgalom”. Ma én vagyok az ügyeletes, ülök a felügyelői asztal mögött, s időnként el-elnézem a sok színes folyóirat és könyv fölé hajló fejeket. A hátsó sorban négy diák ül egymás mellett, mindannyian a Művészeti Gimnázium növendékei. Természetesen képzőművészeti albumokat forgatnak: Picasso grafikáit, Modiglianit, Gauguint. A fűtőtestek közelében, az ablak mellett két nyugdíjas ül. A. S. a Hoffer-traktorgyár hajdani mérnöke még most is legszívesebben technikai folyóiratokban böngészget. A másik összegyűjti szinte az összes képeslapot és újságot, körülbarrikádozza magát velük, s elmerülten olvas. Dr. O. M. tanár a francia és német irodalmi folyóiratok állandó lelkes olvasója; szinte minden szabad idejét a bejárat melletti karosszékben tölti.

Új látogató érkezik. A párnázott ajtón keresztül is hallom beszélgetését egyik kolléganőmmel. — „Hogy milyen kincsesbánya ez az olvasóterem! — áradozik S. bíró — csak pár heté, hogy értesültem róla, s azóta, amikor csak tehetem, eljövök. Tudja, nagyon szeretem a képzőművészetet, és itt jobbnál-jobb könyveket és folyóiratokat találok. Csak azt sajnálom, hogy nem tartanak mindennap nyitva.”

Nyílik az ajtó, bejön, s mosolyogva érdeklődik, megérkezett-e már a Domus és a Connaissance des Arts decemberi száma. Odaadom, s emellett átadok még két új Skira-albumot is. Jól esik látnom, milyen érdeklődéssel veszi kézbe ezeket. Pár szót váltunk még, majd elfoglalja megszokott helyét, a 8-ast.

Öt évi szünet után, 1963. szeptemberében nyitottuk meg a megyei könyvtár olvasótermét. Mintegy két és félezer kötetes kézikönyvtárt állítottunk össze: lexikonok, szótárak, politikai művek, természettudományi és műszaki kézikönyvek, valamint sok képzőművészeti album kapott helyet benne. Nem felejtkeztünk el a folyóiratokról sem. 250 magyar és 200 külföldi folyóirat várja olvasóinkat. Szinte minden magyar folyóirat — orvosi és jogi szakfolyóiratok kivételével — megtalálható itt. A külföldiek között 15 képzőművészeti, 12 irodalmi, 75 műszaki és számos „hobby” — folyóirat található. Ezek közül a legkerekettebbek a képes hetilapok, a Connaissance és a Die Kunst und das Schöne Heim című képzőművészeti folyóiratok, fotóművészeti (Fotopost, Die Fotografie, Camera) és rádiótechnikai szakfolyóiratok. A többi műszaki lapnak azonban sajnos — egyenlőre — még nincs meg az olvasóközönsége. Csak elvéve

téved be az olvasóterembe egy-egy mérnök, vagy technikus, aki szakcikket óhajt olvasni; egy-két alkalommal pedig szinte valamennyi építőművészeti folyóiratunk használatban volt, amikor a közeli Építőipari Technikum tanulóinak házfeladatot kellett készíteniük.

Pedig, hogy mennyire hasznos lehet a szakfolyóiratok rendszeres olvasása, arra hadd említsek csak egy példát. Az egyik gépészmérnök olvasónk mondta el, hogy majd egy évig dolgozott egy olyan szállítószalag megszerkesztésén, amelynek szinte pontos mását később megtalálta olvasótermünkben egy svájci folyóiratban. 7 óra van, zárunk. A már 30 főnyi olvasóközönség távozik. Visszadják az olvasott könyveket, folyóiratokat. — Viszontlátásra! — búcsúzó. Mert biztos vagyok benne, hogy aki akár csak egyszer is eltöltött egy délutánt olvasótermünkben, azzal még gyakran találkozni fogok.

A mekényési termelőszövetkezet zár-
számadásakor adták át ünnepélyes ke-
rek között a helyi új művelődési ott-
hont A tsz teljes fotofelszerelést vásá-
rolt az otthon részére s a járási tanács
is több értékes felszerelési tárggyal igye-
kezett a mielőbbi működés feltételeit
biztosítani.

A pécsváradi járásban működő gy-
akorlati pedagógusok elhatározták, hogy
elkészítik a tanuló-kísérletekhez szüksé-
ges szemléltető eszközök műszaki rajzát
és egy mintapéldányát. Gyakorlati fog-
lalkozások keretében elkészítették any-
nyi példányt, hogy minden 4 tanulónak
rendelkezésre álljon egy-egy készlet a
szakrendszerű oktatást nyújtó iskolában.

1964. február 27-én Faragó László, a
Művelődésügyi Minisztérium főelőadója
előadást tartott „A gyakorló órák szerepe
a jártasság és készség fejlesztésében”
címmel a Pécsi járás alsótagozatos ne-
velői részére.

A lánycsóki SZMK farsangi rendezvé-
nyének tiszta jövedelmét az iskola ifjú-
sági könyvtárának fejlesztésére fordítot-
ta. 1000 Ft értékben vásárolt ifjúsági
könyveket.

A termelési propagandáról és a járási
művelődési házak területi munkájának
módszereiről tárgyaltak a művelődési
otthonok igazgatói a legutóbbi tapasztal-
tatszerén, amelyet a Népművelési Ta-
nácsadó rendezett Szigetváron a járási
művelődési házakban.

A pécsváradi járási művelődésügyi osz-
tály a KISZ alapszervezetek kultúrfele-
lősei és a klubvezetők részére tovább-
képzést rendezett, ahol megvitatták a
kulturális szemlére történő felkészülés
kérdéseit, majd bemutatták a klubokban
alkalmazható különféle társasjátékokat.

Bogádon, a honismereti szakkörvezetők
részére tapasztalatszerét rendezett a já-
rási művelődésügyi osztály. Zákonyi
Lászlóné, járási szakreferens ismertette
a honismereti gyűjtőmunka lehetőségeit
és módszereit. A tapasztalatszerere hatá-
sára a járásban fellendült a honismereti
munka. Szalánta és Áta községekben dél-

szláv, Hásságyon német népművészeti
gyűjtést indítanak.

A cigányasszonyok körében nagyará-
nyú felvilágosít munkát végzett, a sásdi
járási művelődési ház. Az asszonyok ré-
szére alapismereti tanfolyamot indított s
helyzetük megkönnyítésére a művelődési
házban gyermekmegőrzőt és foglalkozta-
tót kívánnak berendezni. Szüleik tanu-
lása alatt a gyermekek diavetítésen, tv-
nézésen vesznek részt s társasjátékokkal
szórakoznak.

Mohácson a búsójárás alkalmával mu-
tatták be a „Maszkok és álarcok” című
kiállítást, Pleidell János festőművész Bú-
sójárás című akvarell-sorozatát, valamint
az országos népi kerámia kiállítás anya-
gát. Több, mint 7000 érdeklődő tekintette
meg őket egy hét alatt.

A pécsváradi Zengő Együttes meg-
alakulásának 5 éves évfordulját ünne-
pelte, melyen az Együttes nagyszerű ju-
bileumi műsort mutatott be. Az ünne-
pélyre az együttes múltját bemutató ki-
állítást állítottak össze.

A szentlőrinci „Kiváló Színjátszó
Együttes” 1964-ben hat községben mu-
tatta be a Hamilton családot, s egy
községben komplex műsort adott. Tervé-
ben szerepel a Játék és valóság című
3 felvonásos színmű, a Shakespeare év-
fordulval kapcsolatos irodalmi est, a
kulturális szemlén Merimé; Menny és
pokol című egyfelvonásos színművének
bemutatása. Ifjúsági irodalmi köre az
úttörő szemlére a „Tiri-tarka” című mű-
sorral készül.

A kulturális szemlére a sásdi járásban
1947 fiatal nevezett. A József Attila ol-
sére 290 fő, ezüst fokozatra 164 fő,
vasmozgalom bronz fokozatának elnyeré-
arányra 85 fő jelentkezett.

A pécsi írócsoport és a Jelenkor szer-
kesztősége februárban a könyvhét al-
kalmából Komlón a szocialista brigádok
részére tartott a pécsi írókkal irodalmi
esteket és író-olvasó találkozót. Ellá-
togattak a pécsi írók Egerágra, Bácsal-
másra, Véméndre és az Uránérbánya
dolgozóihoz, ismertették előttük művei-

ket s vitatták meg az irodalmi problémákat.

A Pécs-Branyai Népművelési Tanácsadó Karnagy Klubja márciusi foglalkozásán Bárdos Lajos Kossuth-díjas karnagy tartott gyakorlati bemutató foglalkozást. A rendezvényen szép számú megyei és városi karnagy vett részt.

Az idén is nagy érdeklődés mellett tartották meg Mohácson a hagyományos „magyarbált” és „cigánybált”. A résztvevők vidám kedvvel reggelig ropták a táncot a Bartók Béla Művelődési Házban.

A februárban rendezett Mezőgazdasági Könyvnap alkalmával 76 000 Ft értékű mezőgazdasági szakkönyvet vásároltak megyénk dolgozói. Különösen sikeres volt a pécsváradai és sádsi járásban folytatott házról házra árusítási akció, melynek keretében 40 000 Ft értékű könyv talált gazdára. A megye 66 községében tartottak szakmai ankétot, számos községben rendeztek könyvkiállítást, szemle-mi vetélkedőt, könyv-bált és könyvtombolót. A könyvnap ideje alatt a megye könyvtáraiban is megélnélt a forgalom.

Februárban a Hazafias Népfőnt és a Művelődési Házak könyvbarát hónapot rendeztek Komlón. A könyvtárnak az olvasás népszerűsítését sikerült társadalmi ügygé tenni. A mozgalomba bekapcsolódott a népfőnt, a szakmaközi bizottság, a KISZ bizottság, a nőtanács, az úttörőház. Felhívással fordultak aktivistáikhoz, személyes példamutatást kértek tőlük. Az úttörőcsapatok és őrsök versenyt indítottak. A népfőnt bizottságok minden választgyűlésen beszéltek a könyvbarát mozgalomról. A művelődési házak körzeti könyvtára két új területi fiókkönyvtárat létesített és három kiállítással járult hozzá a könyvbarát hónap sikeréhez.

Öt alkalommal rendeztek pécsi írók meghívásával író—olvasó találkozót. Az együttműködés és a személyekhez szőlo propaganda nem is maradt eredménytelen. 400 új olvasó iratkozott be a helyi könyvtárakba.

Az elmúlt év folyamán a Megyei Könyvtárban 55 23 látogató fordult meg, akiknek 158 285 kötet könyvet kölcsönöztek ki. A kölcsönadott könyvek 22,3 százaléka politikai, mezőgazdasági, műszaki és egyéb ismeretterjesztő anyagból állt. Érdemes még megjegyezni, hogy az összolvasók 15 százaléka munkás.

A Megyei Könyvtár kölcsönzőjében a régi fapalcokat fémpalcokkal cserélték fel. Az így felszabaduló fapalcok egy

részét a sádsi járási könyvtár, egy részét pedig bútordarabokkal (asztalok, székek) kiegészítve a szászvári községi könyvtár részére biztosították, ahol a községi tanács a könyvtár számára két különálló helyiséget adott.

A középfokú könyvtárosképző tanfolyam hallgati kétnapos tanulmányi kiránduláson vettek részt Budapesten. Megnézték az Országos Széchenyi Könyvtárat, a fővárosi Szabó Ervin könyvtár Népköztársaság úti felnőtt és az ország legmodernebb, Liszt Ferenc téri gyermekkönyvtárát.

zése tovább folyik a Megyei Könyvtár-

A főhivatású könyvtárosok továbbképzésben új tematika alapján, melyben a hallgatók művelődéspolitikai, irodalompolitikai, esztétikai, neveléslelektani stb. kérdésekkel foglalkoznak, s számolnak be ezekről a vizsgákon.

A pécsi járás tanácselnökei és titkárai értekezleten vettek részt a járási tanácson, majd a járási tanács titkára kíséretében megtekintették a Megyei Könyvtárat. Ismertette a könyvtári munka fontosságát és jelentőségét. Utalt a tárgyi feltételek biztosításának szükségességére, mert a jól elhelyezett, korszerűen berendezett könyvtár ma már elengedhetetlen feltétele az eredményes munkának.

Szentlőrincen a v. b. januárban számoltatta be munkájáról a község könyvtárosát, amely alkalommal Sánta Józsefné könyvtáros dicsőró oklevelet és 200 Ft pénzzutalmat kapott. A könyvtárak közséfejlesztési alapból minden támogatást megadnak, új berendezést készítettek, s műanyag szőnyegot vásároltak. Ezzel a könyvtár egész arculata megváltozott.

A romonyai községi tanács megszívlelte a járási v. b. titkár felhívását, s 5000 forintot biztosított a közséfejlesztési alapból könyvtári berendezés vásárlására, melynek eredményeként szabadpolcos köicsönzőt rendeztek be.

Bicsérdén a felnőtt cigánylakosság mind nagyobb érdeklődést tanúsít a könyvtár iránt. Számos új olvasó iratkozott be, s nemcsak a mesés és ifjúsági, hanem a komolyabb könyveket is szívesen olvassák.

A művelődési autó januárban megkezdte kölcsönző állomásain az ismeretterjesztő filmek vetítését. Az eddigiek alapján máris megállapítható, hogy a közönség körében igen nagy az érdeklődés (70—80 személy vesz részt) és számos új felnőtt olvasó iratkozott be az olvasók taborába.

A Pedagógus Szakszervezet hírei

A pécsi Nevelők Háza alapításának tizedik, az intézmény keretében működő Pécsi Kamarakórus pedig fennállásának ötödik évfordulóját ünnepelte az elmúlt év végén. Az évforduló alkalmából a Pedagógus Szakszervezet vezetősége és a Nevelők Háza igazgatósága koszorút helyezett Koltai Ferencnek, a pécsi Nevelők Háza első igazgatójának sírhalmára. Az ünnepségen Achátz Imre és Bujdosó László méltatta a Nevelők Háza jelentőségét és eredményes munkásságát. Mohos Antal ismertette a pécsi Nevelők Háza egy évtizedes történetét. Az ünnepségen Péter Ernő főtitkár átnyújtotta Mohos Antal igazgatónak „A Szocialista Kultúráért” kitüntető jelvényt. Az ünnepélyt követően a Nevelők Háza kamarakórusa Dobos László és Tillai Aurél vezetésével magasszínvonalú, művészi élményt nyújtó hangversenyt adott.

A Pedagógus Szakszervezet dunaszek-

csői alapszervezete jól sikerült, immár hagyományossá vált „szilveszteri értekezletet” tartott.

A sásdi járás szakszervezeti bizottsága a következő nyugalomba vonult kartársakat búcsúztatta: Bellus Sándor Kaposztekcső, Tasnádi Aladár, Szalatnak, Járomi Béla Oroszló, Som Antal, Gödrekereztúr és Göb Péter Bakósa. Mi is búcsúzunk tőlük, s hosszú életet, jól megérdemelt, nyugodt pihenést kívánunk mindannyiuknak.

Bakócán Kovács Nándor és Kovács Tibor kartársnak az Országos Béketanács „A Békéért” jelvény ezüst fokozatát adományozta.

A szenlőrinci alapszervezet kiegészítő választás folytán elnökké Asztalos László kartársat választotta meg, aki eddig is tagja volt az öttagú vezetőségnek. A vezetőségbe került Harmath Antónia és Máthé Irén kartársnő is.

Közöljük olvasóinkkal, hogy a Művelődési Tájékoztató az eddigi évi háromszori megjelenés helyett a jövőben öt alkalommal jelenik meg. Ez jobban elősegíti a cikkanyag frissességét és aktualitását.

A jelenlegi számon kívül ebben az esztendőben még június, augusztus, november és december hónapban jelenik meg a kiadvány, számonként kb. 6 ív terjedelemben.

A példányszámok biztosítása érdekében kérjük olvasóinkat, hogy megrendelésüket mielőbb juttassák el a szerkesztőbizottság címére.

A kiadvány tartalmának és színvonalának emelése érdekében várjuk olvasóink írásait: az oktató-nevelő és népművelési munkában alkalmazott eredményes módszereit, Baranya múltjára, történeti fejlődésére vonatkozó cikkeit. Kérjük, hogy a megjelent cikkekre vonatkozó észrevételeikkel, javaslataikkal segítsék munkánkat.

Szerkesztőbizottság

Baranya megyei Tanács V.B. Művelődésügyi Osztálya
Pécs, Széchenyi tér 9. sz. Telefon: 22-10.

TARTALOM

PEDAGÓGUSOK A NEVELÉSI TERVRŐL

<i>Szoboszlai Zoltánné</i> : Nevelési terv — osztályvezetői munkaterv — — —	3
<i>Dombai Gyuláné</i> : Az osztályfőnök szemével: — — — — —	6
<i>Pirisi Jánosné</i> : Első tapasztalatok — — — — —	11
<i>Orosz Ottó</i> : A testnevelés osztályozása — — — — —	15
<i>Balajthy Miklós</i> : Demonstrációs szemléltető eszközök — — — — —	19
<i>Gyüdi Sándorné</i> : Alkotó játék az óvodában — — — — —	26

NÉPMŰVELÉSI TANÁCSADÓ

<i>Mohos Antal</i> : Tíz éves a pécsi Nevelők Háza — — — — —	31
<i>Dobos László</i> : Művészeti ismeretterjesztés a Nevelők Házában — — —	34
<i>Nagy Ferenc</i> : A berkesdi körzeti művelődési otthon munkája — — —	37
<i>Lemle Géza</i> : Cigányok „népművelő iskolája” Kossuth-aknán — — —	42
<i>Zsikó János</i> : KISZ-szervezetünk és a művelődési otthon — — — — —	47
<i>Hajdú Valéria</i> : Gyermekfoglalkoztatás Siklóson — — — — —	50

ISMERD MEG BARANYÁT

<i>Baló István</i> : Emlékezés dr. Doktor Sándorra — — — — —	52
<i>Dr. Rónai Béla</i> : Búcsú Klem I. Antaltól — — — — —	58
<i>Bándi Gábor</i> : Régészetről mindenkinek, III. — — — — —	60
<i>Romváry Ferenc</i> : Románkori templomok Baranyában — — — — —	63
<i>Pusztai József</i> : Gárdonyi Géza és Baranya — — — — —	69
<i>Mándoki László</i> : Szemelvények az I. Baranyai Néprajzi Gyűjtőpályázat anyagából — — — — —	74
<i>Vöröss László Zsigmond</i> : A bakócai kastély parkja — — — — —	84

FILM — SZÍNHÁZ

<i>Mészáros Bálint</i> : Szélesvásznú vándor filmvetítések Baranyában — — —	87
Szerződéses ifjúsági filmelőadások — — — — —	89

KÖNYVESPOLC

<i>Szigetváry Sándorné</i> : Ahol a lakosság fele könyvtári olvasó — — — — —	91
<i>Mednyánszky Sándor</i> : Egy író-olvasó találkozóról — — — — —	94
<i>Huber Kálmánné</i> : A Nyugat forradalma (egy kiállításról) — — — — —	97
<i>Surján Miklósné</i> : Több száz folyóirat között a Megyei Könyvtárban — — —	99

HÍREK — — — — —	101
-----------------	-----